

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

Sivil Toplum Analizi ve TR83 Bölgesi Sivil Toplumunu Geliştirme Stratejisi

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI

**SİVİL TOPLUM ANALİZİ VE
TR83 BÖLGESİ SİVİL TOPLUMU GELİŞTİRME STRATEJİSİ**

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı

Nisan 2014

Sivil Toplum Analizi ve TR83 Bölgesi Sivil Toplumu Geliştirme Stratejisi

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, 28.03.2014

I. Baskı

No: Araştırma/18

Proje Ekibi: Dilem KOÇAK, Meltem YILMAZ, Z. Tuğba ŞAVLI

Yazar: Z. Tuğba ŞAVLI

İçindekiler

Yönetim Kurulu Başkanı Sunuşu	1
SİVİL TOPLUM KAVRAMI.....	3
SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ.....	6
TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM	8
TR83 BÖLGESİ’NDE SİVİL TOPLUM	42
SİVİL TOPLUM ANALİZİ ANKET ÇALIŞMASI VE GZFT ANALİZİ BULGULARI	50
Anket ve Saha Çalışmasına Göre Öne Çıkan Bulgular	56
illere Göre Gzft Çıktıları	63
TR83 BÖLGESİ’NDE SİVİL TOPLUMUN GELİŞTİRİLMESİ STRATEJİSİ	78
EKLER	83
Kaynakça:.....	96

Yönetim Kurulu Başkanı Sunuşu

Kamu kesiminin dışında olarak sosyal dokuyu koruma ve refahın iyileştirilmesi için politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçlar doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve farkındalık faaliyetleri yürüten, üyelik ve çalışma usulleri gönüllülük esasına dayanan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) toplumsal kalkınmanın temel yapıtaşlarından birini teşkil etmektedir.

Toplumsal ihtiyaçların sürekli artması, beklentilerin değişmesi ve sosyal konularda hızlı ve kalıcı çözümler üretilmesi ihtiyacı sivil toplum kuruluşlarının uygulamaya yönelik hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Son yıllarda sosyal girişimcilik, sosyal ekonomi ve sosyal kâr kavramlarının öne çıkmasına paralel olarak STK'ların ve bunlara özgü bazı kavramların yeniden ele alınması ve yönetim anlayışının yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir.

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ta, sosyal politika alanındaki araştırma çalışmaları bölgemizde bu konuya yön verici nitelikte değerlendirilmektedir. Ajansımız sosyal politika alanında gelişmeye büyük önem vermekte, sürdürülebilir kalkınma, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi alanlarda sadece mali destek programları ile değil, eğitimler, düzenlediği ve katıldığı toplantılar, yaptığı araştırma çalışmaları ile de katkı vermeye çalışmaktadır.

Ajansımızın konuya ilişkin aktörlerle birebir görüşmeler, çalıştaylar sonrası hazırladığı "SİVİL TOPLUM ANALİZİ VE TR83 BÖLGESİ SİVİL TOPLUMU GELİŞTİRME STRATEJİSİ" ile Dünya, Türkiye ve Bölge perspektifi içerisinde sivil toplum alanında mevcut durum, güncel gelişmeler ve gelecek fırsat alanları ile değerlendirmeler yapılmıştır. Rapor hazırlığında emeği geçenlere teşekkür eder raporun bölge kalkınmasına yararlı olmasını içtenlikle temenni ederim.

Mustafa TAŞKESEN

Tokat Valisi

OKA Yönetim Kurulu Başkanı

SİVİL TOPLUM KAVRAMI

Sivil Toplum

İnsan haklarına saygı, çoğulcu demokrasi, iyi yönetim gibi çağımızın önemli değerlerinin hayata geçirebilmesi için sivil toplum çok önemli bir yere sahiptir. Genel anlamıyla sivil toplum örgütleri *devlet-dışı ve kar amacı gütmeyen, toplumun yararı nihai hedefiyle gönüllü olarak faaliyetler yürüten* kuruluşları ifade etmektedir. Devlet, aile ve özel sektörün dışında ortak hedefler ve değerler çerçevesinde beraber hareket etme amacıyla bir araya gelen insanlar çeşitli örgütler kurarak sivil toplumu oluşturmaktadırlar. Sivil Toplum Örgütü (STÖ) oluşması için gerekli unsurlar şu şekilde sıralanabilir (UNDP,2004):

- Organize olmuş, belli ölçüde kurumsallaşmış
- Toplum yararına çalışma amacı
- Özel, devlet- dışı
- Kar amacı gütmeyen
- Kendini yöneten, bağımsız
- Gönüllü

Sivil toplumun faaliyet alanı çok geniştir. Toplumda görülen birçok soruna müdahale etmek ve ortak çıkarları korumak amacıyla birçok STÖ kurulmaktadır. Küreselleşme ile birlikte, sivil toplumun uluslararası kalkınma ve insan hakları konularında oynadığı rol de daha önemli hale gelmiştir. Sayıları hızla artan sivil toplum örgütleri küresel politika üretiminde ve uygulanmasında da söz sahibi olmaya başlamıştır.

Sivil toplum örgütleri Türkiye'nin ve bölgenin kalkınması için çok önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Kalkınma Ajansları'nın 5449 sayılı Kuruluş Kanunu kalkınma ajanslarına *Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek* görevini vermekte, danışma organı niteliğinde olan Kalkınma Kurulları'nda sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine yer vermekte ve sivil toplum örgütlerinin katılımına açık mali destek programları düzenlemektedir. Ajansların STK'larla işbirliği bunlarla sınırlı kalmamakta, bölgesel gelişme politika ve planları bölgelerdeki STK'larla danışma süreci içerisinde hazırlanmaktadır. Ancak, elbette bu işbirliğinin geliştirilmesi gerekliliği mevcuttur. Günümüzde demokratik yönetim mekanizmalarının kurulması, sürdürülmesi ve var olanların etkinleştirilmesi ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlandırılması için bir zorunluluktur.

Sivil Toplum Örgütlenmeleri

Sivil toplum örgütleri çeşitli şekillerde oluşabilmektedir:

- Dernekler
- Vakıflar
- Kooperatifler
- Meslek örgütleri ve odaları
- Sendikalar
- Birlikler
- Platformlar

Kişiler amaçları ve kaynakları doğrultusunda uygun gördükleri biçimde örgütler kurabilmekte veya kurulmuş örgütlere katılabilmektedir. Farklı STÖ biçimlerinin tabi oldukları mevzuat da farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, STK'ların çalışma alanları da çok çeşitli olabilmektedir. Eğitim, sağlık, sosyal adalet, yoksulluk, barınma, çalışma hayatı, insan hakları, çocuk ve gençlik çalışmaları, hayvan hakları savunuculuğu, çevre ve sürdürülebilir kalkınma gibi farklı alanlarda örgütlenmeler oluşturulmaktadır.

Çalıştıkları alanla birlikte, çalışma şekillerine bakıldığında da farklı türler ortaya çıkmaktadır:

Hak Temelli Çalışan Sivil Toplum Örgütleri: Bu örgütler insan hakları temelinde, cinsiyet eşitliği, engelli hakları, ırk, din, dil temelinde ayrımcılıkla mücadele, çevre gibi çeşitli konularda faaliyet gösterirler. Avrupa Birliği (AB) İnsan Hakları Savunucuları İlke Kuralları Belgesi'nde hak savunucuları şu şekilde tanımlanmaktadır;

Evrensel olarak tanınan insan hakları ve temel özgürlükleri geliştiren ve koruyan bireyler, gruplar ve toplum organlarıdır. İnsan hakları savunucuları, medeni ve siyasi hakları geliştiren ve koruyan aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel hakları geliştiren koruyan ve etkin hale getirmek için çalışan kişilerdir. İnsan hakları savunucuları, yerli topluluklar gibi grupların üyelerinin haklarını geliştirir ve korurlar.

1986'da kurulmuş olan İnsan Hakları Derneği ilk insan hakları kuruluşu olarak kabul edilmektedir (TÜSEV,2011). Türkiye'de hak temelli örgütlerin son dönemde yaygınlaştıkları görülmektedir. Hak temelli örgütler amaçları doğrultusunda farkındalık oluşturma, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması için lobicilik gibi faaliyetler yürütmektedir.

Yardımlaşma ve Dayanışmaya Yönelik Sivil Toplum Örgütleri: Yoksullara yardım etme, benzer konumda olan birey ve gruplar arasında dayanışma ağları oluşturma ve grup çıkarlarını savunma gibi görevler üstlenirler. Faaliyetleri bu bağlamda, yardım toplama ve dağıtma şeklinde olmaktadır. Yardımlar, nakit para yardımları şeklinde olabildiği gibi gıda, giyecek, ilaç, ulaşım giderlerinin karşılanması gibi çeşitli şekillerde olabilmektedir. Yardımların daha sistematik şekilde bir şekilde yapıp hizmet üretimi sağlandığı durumlar da oluşmaktadır.

Hizmet Üretimine Yönelik Sivil Toplum Örgütleri: Sosyal yardım ve hizmetlerle ilişkili örgütler bu bağlamda değerlendirilebileceği gibi Türkiye'de yaygınlaştıkça görülen dini hizmetlerin yerine getirilmesi için kurulmuş birçok kuruluş bulunmaktadır.

Bilgi Üretimi ve Ağ Oluşturmaya Yönelik Sivil Toplum Örgütleri: Bu örgütler belirli bir meslek grubu üyelerinin kurduğu örgütler olabileceği gibi, uzmanlık gerektiren belli konularda bilgi toplanması ve toplanılan bilgilerin daha geniş kesimlere aktarılması için kurulmuş örgütler de olabilir. Bu tarz kuruluşlar çatı kuruluşlar olarak birçok STÖ'yü de bir araya getirebilmektedir.

Diğer taraftan faaliyet gösterdikleri ölçüğe göre de STK'lar ayrılmaktadır:

- Topluluk Temelli Örgütlenmeler
- Yerel Örgütlenmeler
- Ulusal Örgütlenmeler
- Uluslararası Örgütlenmeler

SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ

Dünyada Sivil Toplumun Gelişimi

Sivil toplum örgütleri 19.yy'da devletler üzerinde baskı yaratarak Avrupa'da sosyal refah devletinin gelişimine katkı vermişlerdir. Kalkınma alanında devlet temelli yaklaşımların yetersiz olduğunun fark edilmesiyle ve 1980'li yıllarla birlikte neo-liberal iktisadi politikalarının uygulanmaya başlanmasıyla sivil topluma bakış açısı da değişmiştir. Gelişmiş ülkelerde sivil toplum refah politikalarının yeniden tasarlanmasında önem kazanmıştır (Lewis,1998). Aynı zamanda liberal görüş devletin elinde aşırı güç biriktirmesinin engellenmesi için sivil topluma önemli bir rol biçmektedir. Arendt ve Havel gibi önemli teorisyenler devlet dışındaki kamusal alanın siyasetin geleceğini oluşturduğunu savunmaktadır (Baker, 2002).

Sivil toplum dünyada birçok biçimde örgütlenmektedir. Bunların arasında, devlet dışı kurumlar, topluluklar, sendikalar, işveren örgütleri, inanç temelli topluluklar, ortak bir amaç için bir araya gelmiş insan ya da örgütlerden oluşan platformlar gibi birçok yapı bulunmaktadır. Sivil toplum sadece insan hakları, sosyal adalet ve kalkınma alanındaki çalışmaları kapsamamakta, toplum hayatını ilgilendiren her türlü konuda bir araya gelen grupları da içermektedir. Ortak bir değerın savunulması, sorunlara çözümler bulunması gibi işlevleri yerine getiren sivil toplum aynı zamanda üyelerine kendilerini ifade etme, birbirleriyle iletişimi artırma gibi önemli fırsatlar da sunmaktadır.

Bu çerçevede Avrupa Konseyi üyeleri tarafından imzalanan ve 1970 yılında yürürlüğe giren İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'de (1950) "Herkes asayışı bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarları korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir" denilmektedir. Aynı şekilde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi toplanma ve dernek kurma hakkını güvence altına almaktadır.

Avrupa Birliği dâhil olmak üzere uluslararası toplum, sivil toplumun ve bireylerin faaliyet gösterebileceği bir alan oluşturma sorumluluğuna sahiptir. AB bireylerin gündem belirleme, mevzuat takibi, uygulama ve izleme aşamaları dâhil olmak üzere sosyal ve siyasi yaşama aktif olarak katılımlarının sağlanmasına önem vermektedir. Güçlü bir sivil toplumun demokratik düzenin vazgeçilmez bir unsuru olduğu görüşüyle Avrupa Birliği sivil toplumu güçlendirme çalışmalarına önemli bir yer vermektedir. Avrupa Birliği'nde sivil toplum tanımı tüm devlet-dışı, kar amacı gütmeyen, partizan olmayan ve şiddet kullanmayan, siyasi, kültürel, sosyal veya ekonomik alanlarda ortak amaç ve idealler çevresinde toplanan toplulukları kapsamaktadır. Ancak, AB'nin yasal düzeyde konuya önem vermesinin yanında Avrupa Sivil Toplum Platformları bütçe düzenlemelerinin AB'nin sivil topluma desteğinin kısıtlı kaldığına işaret etmektedir (CIVICUS, 2013).

2008 yılından itibaren Avrupa'da yaşanan ekonomik ve mali sıkıntılar da sivil topluma farklı bir rol tanımlamıştır. 2013 yılı son bulurken dünyadaki ekonomik kırılganlık,

devletlerin politikalarını etkilemeye devam etmiştir. Yüksek işsizlik oranları yoksulluğu artırırken, Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da “sıkışmış orta” diye adlandırılan enflasyon, maaş donmaları, kamu harcama kısıntılarından etkilenen alt ve orta sınıf daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Krizler ve bu gelişmelerin beraberinde getirdiği sosyal sorunlar sivil toplumun da hareketlenmesine neden olmuş, kamu hizmetleri, vergi politikaları ve sosyal güvenlik gibi birçok önemli konuda halkın şikâyet ve taleplerini dile getirdikleri platformlar oluşturulmuştur (Pratt ve Pooplewell, 2013). Diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğa son vermek ve insani kalkındırmayı hızlandırmak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından Binyıl Kalkınma Hedefleri belirlenmiş, 2015 yılında sona erecek süreç için devletler ve sivil toplum işbirliği ile kalkınma hedefleri sonrası isimli çalışma başlatılmıştır.

Yeni sorun alanlarının oluşması ve küreselleşme ile sorunların boyutunun değişmesi ile birlikte, sivil toplumun kendi aralarında yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde ve tematik alanlarda çeşitli birliktelikler kurması, etkinliklerinin artırılması ve seslerinin daha geniş kitlelere ulaştırılması açısından önemlidir.

Sivil toplumun yapısını ve gelişimi etkileyen birçok çevresel faktör bulunmaktadır. Kaynakların varlığı, toplumda sivil topluma verilen rol, hükümet ile diyalog ve ilişkiler, mevcut yasal düzenlemeler bu etmenlere örnek oluşturmaktadır. Bu etmenleri teker teker tanımlayarak sınırlandırmak doğru olmayacaktır, ancak ilerlemeyi ölçmek ve ülkeleri kıyaslayabilmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan biri CIVICUS tarafından yapılmaktadır. CIVICUS Sivil Toplum Elverişlilik Ortamı endeksini hazırlayarak dünyadaki mevcut durum hakkında bilgi sağlamaktadır. Endekste hem yasal ve düzenleyici çerçeve hem de politik ve sosyal koşullar göz önüne alınmaktadır. Sivil toplum, güçlü yanlarını bilerek bunları daha iyi kullanacağı politikalar geliştirmeli, zayıf yönlerinden ise işlevlerini en çok kısıtlayanları belirleyerek bunların üzerine eğilmelidir.

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM

Osmanlı İmparatorluğu döneminde çeşitli meslek örgütlenmelerinin ve birçok vakfın aktif olduğu bilinmektedir. Osmanlı dönemindeki vakıflar, devlet dışında bir alanda hayırseverlik işlevini yerine getirerek bir toplumsal dayanışma ilişkisi yaratıyorlardı (STEP Türkiye Ülke Raporu, 2006). Aynı zamanda, vakıflar hayırseverlik kurumları olarak sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli bir görev üstleniyordu. Ancak, bugünkü anlamda sivil toplum yapılanmasının gelişmesi uzun bir süreç almıştır. Türkiye'deki devlet merkezci modernleşme süreci cumhuriyet ile başlarken bu dönemde sivil toplumun zayıf kaldığı görülmektedir. Modernleşme ve kalkınma sürecinde devlet ana aktör olurken devletten bağımsız, hak ve özgürlükler temelinde faaliyet gösteren bir sivil toplum anlayışı da gelişmemiştir. 1980'lerde ekonomi ve politika arasında meydana gelen gelişme ile birlikte sivil toplum da farklı bir konuma gelmeye başladı. Neo-liberal politikalar ile birlikte bireysellik, minimal devlet ve serbest piyasa kavramları öne çıkıyordu. Değişen konjonktürle birlikte toplumsal taleplerde de artış meydana gelmişti (Keyman, 2006). Bu gelişmeler ardından sivil toplumun sayıca tüm Türkiye'de arttığı görülmektedir. 2000'li yıllarda ise bir yandan küreselleşmenin politik etkilerinin artması ve uluslararası dayanışma alanlarının genişlemesi, diğer yandan Avrupa Birliği sürecinin hızlanması ile birlikte sivil toplumun yapısı ve etkinliğinde de gelişme görülmeye başlanmıştır. Dünyadaki gelişmelerle birlikte Türkiye'de sivil toplum gelişme sürecine girmiştir. Ancak bu süreç doğrusal şekilde ilerlememekte, iniş ve çıkışlar olmaktadır. 1996 yılında ülkemizde gerçekleştirilen Habitat Konferansı STK'ları bir araya getirerek ve sivil toplumun dünyadaki yerine dikkat çekerek Türkiye'de STÖ gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliği üyelik sürecinde 2011 yılında kabul edilen Kopenhag Kriterleri ve 2005 yılında üyelik müzakerelerinin başlaması ile yapılan reformlar temel hak ve özgürlükler alanında gelişme sağlanmasına katkıda bulunmuş ve sivil toplumun gelişmesi için elverişli bir ortam oluşturulmasını sağlamıştır (STEP Türkiye Ülke Raporu, 2006). 2005 yılında Sivil Toplum Diyaloguna dair Komisyon Tebliği yayınlanmış, 2007 yılında Genişleme Strateji Belgesi doğrultusunda Katılım Öncesi Mali Destek Aracı -IPA aracılığı ile Sivil Toplum Aracı programı oluşturulmuştur. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişmesi için Yol Gösterici İlkeler dokümanı hazırlanmıştır. Bu ilkeler, aktif vatandaşlık ortamının iyileştirilmesi için ifade, barışçı toplantı ve örgütlenme özgürlüklerinden etkili ve tam olarak yararlanılması, sivil toplum örgütleri için mali düzenlemeler yapılması ile kamu ve özel finansman mekanizmaları kurulması yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki politika süreçlerinde ve IPA kapsamında programlamada etkin sivil katılımı teşvik eden idari uygulamalar; örgütlü aktif bireylerin kapasitelerinin güçlendirilmesi için örgütlü bireylerin, bireylerden ve karar mercilerinden daha etkin bir biçimde destek almaları; daha etkin şekilde ağ oluşturması, bilgi paylaşımı ve işbirliği yapması olmuştur. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için AB Türkiye'deki yasal düzenlemelerin yapılmasını hızlandırmayı, Türkiye'deki teknik bilgiyi artırmayı ve mali kaynaklarını bu alanlara aktarmayı öngörmektedir.

Sivil toplum örgütleri ile ilgili Türkiye’deki yasal çerçeveye bakıldığında örgütler ile ilgili Türk Medeni Kanunu’nda genel hükümlerin verildiği, özel hükümlerin ise Dernekler ve Vakıflar Kanununca düzenlendiği görülmektedir. Ayrıca, STÖ faaliyetlerini ilgilendiren Yardım Toplama Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla İlişkilerine Dair Kanun bulunmaktadır. Kanunlar dışında ise yönetmelik, genelge ve tebliğler mevcuttur.

Anayasa’nın 90. Maddesi’nde yapılan değişiklik ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile Türk kanunlarının aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınması hükmü getirilmiştir. Büyük önem taşıyan bu değişiklik ile sivil toplumu da etkileyen birçok konuda uluslararası standartları takip edebilme imkânı sağlanmaktadır. Diğer taraftan yerel yönetimlerin kaynak ve karar verme konularında geliştirilen hakları sivil toplumla ilişkileri için de daha geniş bir hareket alanı sağlamaktadır.

Sivil toplum örgütleri içerisinde dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek birlikleri gibi farklı düzeylerde örgütlenmeler bulunmaktadır. 2013 yılı itibariyle Türkiye’de faal dernek sayısı 96.902’dir (Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2013). Bu sayı ile dernekler sivil toplum örgütleri arasında en büyük paya sahiptirler. Vakıfların sayısının ise yaklaşık olarak 5000 olduğu görülmektedir. Vakıflar çoğunlukla varlığa dayalıdır ve hayırseverlik faaliyetleri yürütmektedir.

Sivil Toplum Örgütleri Sayıları, 2012

	Türkiye
Dernek	96.901
Yeni Vakıf	4.734
Mülhak ve Esnaf	278
Dernek ve Vakıf Toplam	101.913
İşçi Sendikası	114
Kooperatifler	79.486
Nüfus	75.627.384

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2013

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2013

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2013

Resmi Gazete, 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmeleri Kanunu Gereğince İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2014 Ocak Ayı İstatistikleri, 2014

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke raporu, 2006

TÜİK ADNKS Veritabanı, 2013

Türkiye’de sivil toplum örgütleri içerisinde dernekler önemli bir yere sahiptir. Uluslararası sözleşmelere uygun olarak Anayasa’nın 33. Maddesi’nde “herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir” ifadesi yer almaktadır. Dernek kurmakla ilgili şekil, şart ve usullerin ise kanunla belirleneceği belirtilmektedir. Derneklerin kuruluş süreçleri basit prosedürler ile yapılabilmektedir. Vakıfların kuruluşu ise daha zorlu olmaktadır. Vakıflar kanun ile belirlenen ve her sene yeniden değerlendirilerek artırılan ana varlık miktarlarını karşılamaları şartıyla mahkemeler tarafından kurulmaktadır.

Kamu yararına çalışan dernekler ayrı bir statüye sahiptir. Bu dernekler, ilgili bakanlıkların ve Maliye Bakanlığı’nın görüşü üzerine İçişleri Bakanlığı’nın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilir. Bir derneğin kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için, en az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere giriştiği faaliyetlerin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte ve ölçüde olması şarttır.

Dernekler Nasıl Kurulur?

1. En az 7 kişi bir araya gelerek Kuruluş Bildirim Formu doldurulur.
2. Dernek amaçları ve işleyiş kurallarını belirleyen tüzük oluşturulur.
3. Derneğin faaliyet göstereceği adres belirlenir, yerin işyeri olmaması durumunda gerekli izinler alınır.
4. Kuruculara bağlı olarak istenilen belgeler ile birlikte, bildirim formu ve mülki idare amirliğine (ilde Dernekler Müdürlüğüne) verilir.
5. Belgeler teslim edildikten sonra dernekler tüzel kişilik kazanır. 30 gün içinde aksine haber gelmedikçe dernekler tescil olmuş sayılır.
6. Dernekler daha sonra ilk Genel Kurullarını yapmak ve Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu'nu asil ve yedek üyeleri ile birlikte oluşturmak zorundadırlar.
7. Dernekler bundan sonraki işlemlerinde Dernekler Bilgi Sistemi'ni (DERBİS) kullanarak çevrimiçi olarak bilgilerini iletebilmektedir.

Dernekler Kanunu dışında Medeni Kanun'un ikinci bölümünde derneklere ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu kanunlar ile derneklerin kurulması, yönetilmesi ve feshinde geçerli olan usul ve şartlar belirlenmektedir. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Dernekler Dairesi Başkanlığı derneklerle ilgili kamu hizmetlerinin verilmesi için sorumlu birimdir. 2003 yılında yapılan düzenleme ile derneklere ilişkin iş ve işlemlerin yürütülmesi ile yardım toplama işlerinin takip edilmesi görevleri güvenlik birimlerinden alınarak Dernekler Dairesi Başkanlığı'na verilmiştir. Bu görevi illerde İl Dernekler Müdürlükleri, ilçelerde İlçe Dernek Büro Şeflikleri üstlenmektedir.

21 yıl yürürlükte kalmış olan 2908 sayılı Dernekler Kanunu, Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde 04.11.2004 tarihinde **5253 sayılı Dernekler Kanunu** ile yürürlükten kalkmıştır. 2004 yılında yenilenen Dernekler Kanunu ile uluslararası hukuk ve örgütlenme özgürlüğü paralelinde kanun şekillendirilmiştir. Dernekler Kanunu'nun birçok maddesi dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları ve siyasi partiler hakkında uygulanmaktadır. Yapılan düzenlemeler ile tescil, denetim, varlık yönetimi, yabancıların üyeleri gibi konularda dernekler için daha rahat koşullar getirilmiştir. Yasal düzenlemeler incelendiğinde gelişim için bürokratik engellerin devam ettiği görülmektedir.

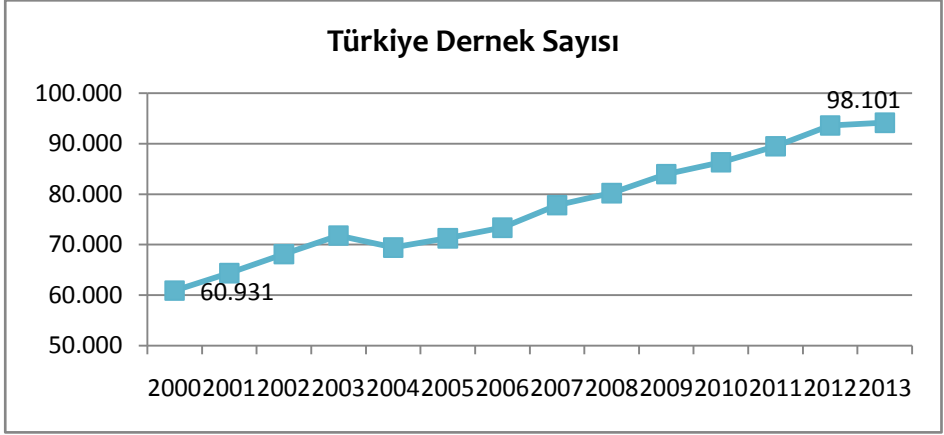
2000 yılı itibariyle derneklerin gelişimine sayılarla bakıldığında 2000 yılında 61.000 iken 2013 yılına geldiğimizde sayı 98.101¹e çıkmıştır.

---

¹ İçişleri Bakanlığı DERBİS sistemi ile dernek sayılarının hızlı bir şekilde değiştiği görülmektedir, en güncel dernek sayıları <http://derbis.dernekler.gov.tr/SSL/istatistik/FaalFesihdernek.aspx> adresinde yayınlanmaktadır.

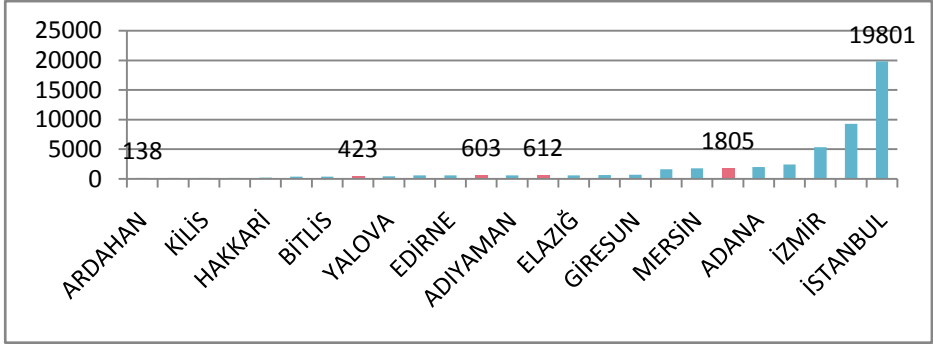
Yıllara Göre Dernek Sayıları, Türkiye

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Derneklerin dağılımına bakıldığında iller arasında büyük farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturan İstanbul, aynı şekilde Türkiye'deki tüm derneklerin beşte birini de bünyesinde bulundurmaktadır.

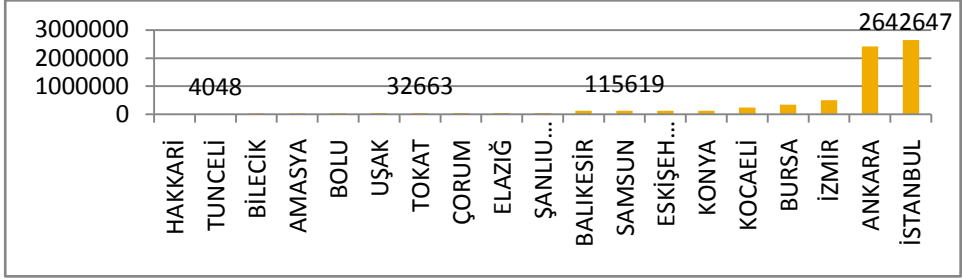
Toplam Faal Dernek Sayısına Göre Seçili İller, 2012

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013 (Basılmamış Doküman)

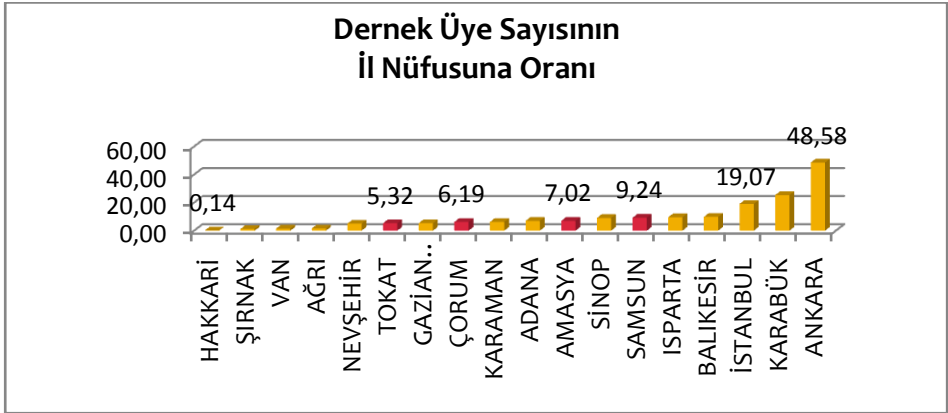
Derneklerin üye sayıları dernek sayısına paralel bir şekilde olmaktadır. İstanbul, Ankara gibi iller yüksek üye sayılarıyla dikkat çekerken, Hakkâri, Tunceli, Bilecik gibi illerde derneklere üyeliğin de çok sınırlı kaldığı görülmektedir.

Dernek Üye Sayısına Göre Seçili İller, 2012

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013 (Basılmamış Doküman)

Derneklere üye kişilerin il nüfuslarına oranladığımızda ise tablo biraz değişmektedir. İstanbul ilk sıradaki yerini Ankara'ya bırakmaktadır. Ankara, yüzde 49 gibi bir oranla diğer illere göre çok yüksek bir orana sahiptir. Hakkari, Şırnak ve Van gibi illerde ise bu sayı yüzde 0'lara düşmektedir. Türkiye ortalaması ise yüzde 12'dir.

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013 (Basılmamış Doküman)

Derneklerin Türkiye genelinde üye sayısına bakıldığında toplam üye sayısının Türkiye'de 9.425.116 olduğu görülmektedir. Bunun içinde kadın üyelerin sayısı ise 1.743.552'dir. Bu sayı ile kadın üyelerin oranı yüzde 18 ile sınırlı kalmaktadır.

Dernek ve Üye Sayıları, Türkiye

	2004	2012
Dernek Sayısı	76.897	98.101
Üye Sayısı	5.276.511	9.312.909
Kadın Üyelerin Sayısı	792.959	1.729.539

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013 (Basılmamış Doküman)

Diğer taraftan derneklerdeki toplam üye sayısı itibarıyla önemli bir artış yaşanmıştır. 2004 yılında 5.166.202 olan üye sayısının 2012 yılına gelindiğinde 9.425.116'a çıktığı

görülmektedir. 8 yıllık bir süreçte yüzde 82'lik bir artış gerçekleşmiştir. Ancak, dernek kurulması için gerekli olan sayılara ulaşmak için üyelerin kaydedilmesi sonrası bu üyelerin aktif olarak örgüt faaliyetlerinde yer almaması da sıkça rastlanan bir durum olabilmektedir. Bu durumda üye sayısının artırılmasının yanında üyelerin aktif bir şekilde örgütlerin yönetiminde karar alma mekanizmalarına katılmaları, yapılacak olan faaliyetlerin seçilmesinde söz sahibi olmaları ve bu faaliyetlere katılım yapmalarını teşvik edecek politikalar üretilmelidir.

Gençlerin üyelikleri de STK'ların aktifleşmesi ve tabanlarını genişletmeleri için çok önemli bir noktadır. Ancak, genç üye oranı çok düşüktür (yüzde 0,1). Bu da gençlerin sivil toplum çalışmalarında daha aktif yer almaları için acil önlemler alınması gerektiğini göstermektedir.

Derneklerin hizmet ettikleri amaçlar çeşitlilik göstermektedir. İçişleri Bakanlığı da derneklerin tüzüklerinde sundukları amaçlarına göre dernekleri sınıflandırmaktadır. Bu sınıflamada kullanılan kategoriler şu şekildedir:

Sosyal Hizmetler

Çevre ve Doğal Hayatın Korunması

Kalkınma ve Konut

Bireysel Özgürlükler, İnsan Hakları ve Savunu

Kültür, Spor ve Rekreasyon

Eğitim ve Araştırma

Sağlık Hizmetleri

Hizmet amacıyla kaynak oluşturma ve gönüllüğün teşvik edilmesi

Uluslararası faaliyetler

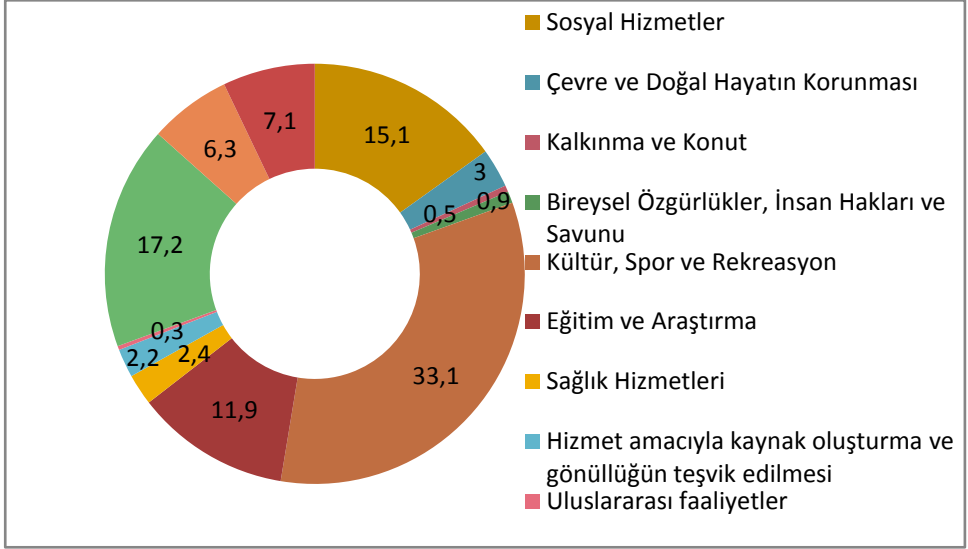
Dini Hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik hizmet faaliyetleri

Çalışma Hayatı ve meslekle ilgili faaliyetler

Diğer

Buna göre Türkiye'de ilk sırada, kültür, spor ve rekreasyon dernekleri, bunu takiben ise dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik hizmet faaliyetleri yapan dernekler ve sosyal hizmet dernekleri gelmektedir.

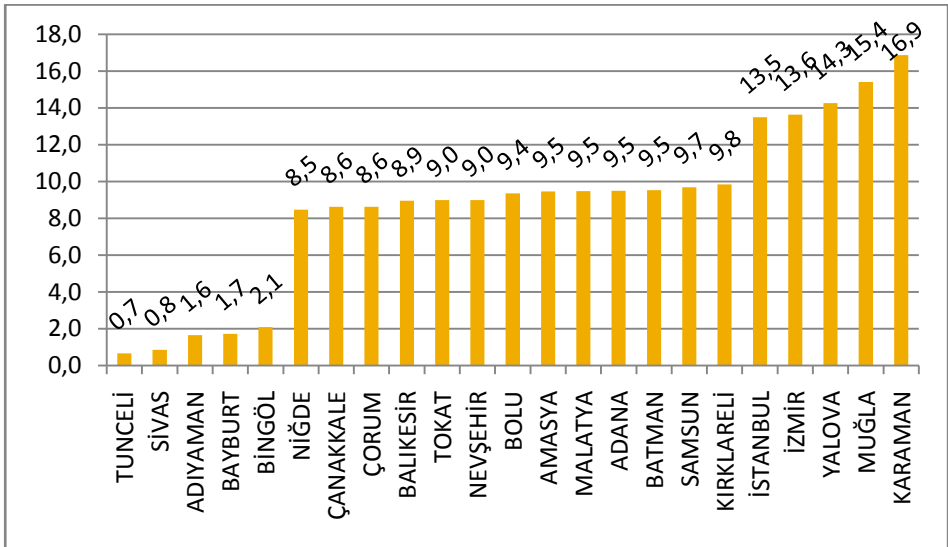
Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Derneklerin teknolojiyi kullanımları bize örgütlerin yapıları hakkında önemli bir veri sunmaktadır. Bu bakımdan dernek sayıları ile bilgisayarı olan derneklerin sayıları oranlandığında en yüksek oranın Karaman'da olduğu, en düşük oranların ise Tunceli ve Sivas'ta olduğu görülmektedir.

Bilgisayarı Olan Dernek Oranları, 2012

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Dernekler içerisinde kamu yararına çalışan dernekler ayrı bir yere sahiptir. Dernekler Müdürlüğü'nün (2014) verilerine bakıldığı zaman **404 adet** kamu yararına çalışan dernek olduğu görülmektedir. Bu derneklerin çoğunluğu İstanbul ve Ankara'da bulunurken, bu illeri İzmir, Balıkesir, Bursa ve Adana takip etmektedir. Türkiye'deki toplam dernek sayısının 98.101 olduğu göz önüne alındığında bu statüye sahip olan dernek oranı yüzde 0,4 olmaktadır.

Kamu Yararına Çalışan Dernek Statüsü

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 27'nci maddesi uyarınca;

Kamu yararına çalışan derneklerin, ilgili bakanlıkların ve Maliye Bakanlığının görüşü üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile tespit edildiği, bir derneğin kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için: En az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve

- Derneğin amacını gerçekleştirmek üzere giriştiği faaliyetlerin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte ve ölçüde olması

Dernekler Yönetmeliği'nin 49 uncu maddesi uyarınca;

- Son bir yıl içindeki, 2005 yılı için belirlenen tutar olan 50.000 TL'yi geçen alım ve satım işlemlerinin rekabet koşullarına uygun yapılması,
- Amacı ve gerçekleştirdiği faaliyetlerin, üyelerinin dışında yerel veya ulusal düzeyde toplumun ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çözümler üretecek ve toplumsal gelişmeye katkı sağlayacak nitelikte olması,
- Yıl içinde elde ettiği gelirin en az yarısının bu amaçla harcanması,
- Sahip olduğu mal varlığının ve yıllık gelirin tüzüğünde belirtilen amacı gerçekleştirecek düzeyde olması gerekmektedir.

Bu kapsamda kabul edilen derneklerin yararlandıkları bazı ayrıcalıklar şu şekildedir:

- Bakanlar Kurulu kararı ile izin almadan yardım toplayabilirler.
- Damga vergisi ve KDV istisnası uygulamaları vardır.
- Veraset ve intikal vergisinden muaf tutulurlar.
- Yıllık toplamı beyan edilecek gelirin % 5'ini (kalkınmada öncelikli yöreler için % 10'unu) aşmamak üzere, makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar vergi matrahından indirilebilir
- Sahip oldukları bina ve araziler emlak vergisinden muaftır.

- Kamu yararına çalışan dernekler tarafından ticari gaye güdülmemek ve kuruluş amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere ithal edilen eşyalar gümrük vergisinden muaf tutulur.
- Kamu idarelerinin bütçelerinde öngörülmüş olmak kaydıyla; kamu yararı gözetilerek dernek, vakıf, birlik, kurum, kuruluş, sandık ve benzeri teşekküllere yardım yapılabilir.

Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/sss/kamu-yararına-calisan-dernek.aspx> ve http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/DERN_VER_REHBER_2012.pdf)

Vakıflar

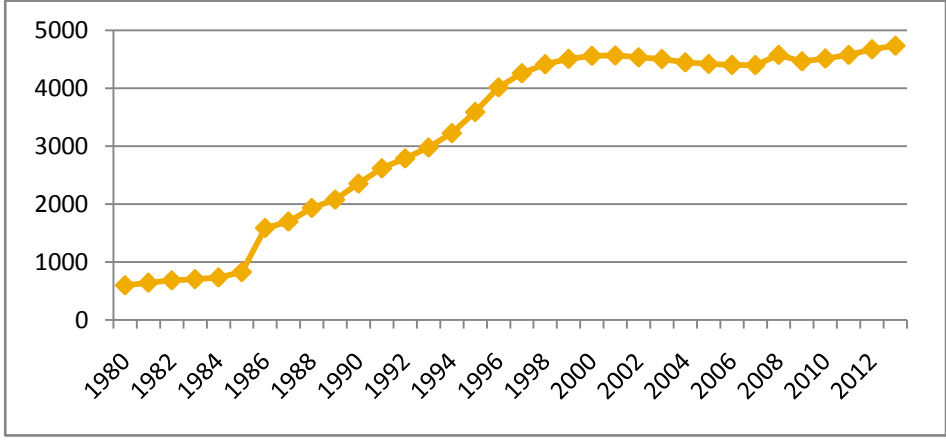
Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler. Özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. İktisadi anlamda vakıf; kişisel çalışma ve gayretle elde edilen imkânların ve mal varlığının gönül rızasıyla paylaşılmasını öngören hukuki bir sistemdir (www.vgm.gov.tr). Vakıflar şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- **Mazbut Vakıflar**; Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilen vakıflardır.
- **Mülhak Vakıflar**; Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflardır.
- **Cemaat Vakıfları**; Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıflardır.
- **Esnaf Vakıfları**; 2762 sayılı Vakıflar Kanununun yürürlüğünden önce kurulmuş ve esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıflardır.
- **Yeni Vakıflar**; Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflardır.

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

Başbakanlık'a bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü vakıflarla ilgili işlemlerden sorumludur, ayrıca bölge müdürlükleri bulunmaktadır. Bölge müdürlüklerinin buldukları iller, Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya, Samsun, Urfa, Sivas, Tokat ve Trabzon'dur.

Yıllara Göre Yeni Vakıf Sayıları

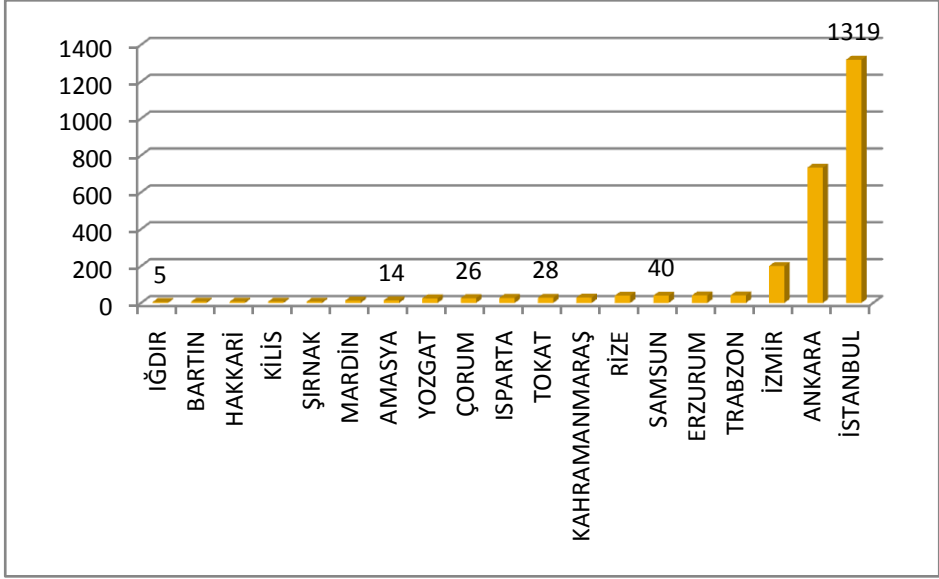

Müdürlükler	Mülhak Vakıf Sayısı	Müdürlükler	Mülhak Vakıf Sayısı
Adana	14	Ankara	7
Antalya	5	Aydın	28
Balıkesir	14	Bitlis	3
Bursa	1	Diyarbakır	19
Gaziantep	32	Erzurum	21
İstanbul	37	Hatay	7
Kastamonu	6	İzmir	21
Konya	13	Kayseri	6
Malatya	6	Kütahya	6
Urfa	11	Samsun	5
Tokat	6	Sivas	6
		Trabzon	2

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

İller bazında 1980'den 2014 yılı Mart ayına kadar kurulan toplam yeni vakıf sayısına bakıldığında kurulan vakıfların büyük çoğunluğunun İstanbul ve Ankara'da bulunduğunu göstermektedir.

İllere Göre 1980-2013 Yılları Arası Kurulan Yeni Vakıf Sayıları

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

Gelirler İdaresi Başkanlığınca açıklanan **vergi muafiyeti** sağlanan vakıfların listesine bakıldığında da **256 vakfa** bu statünün verildiği ve bu vakıfların çoğunluğunun İstanbul ve Ankara'da olduğu görülmektedir.

Çalışma hayatı ile ilgili **işçi ve işveren sendikaları** hizmet vermektedir. Sendikalar işçilerin çalışma yaşamları ile ilgili çıkar ve haklarını korumak, iş yaşamlarına ilişkin sorunların çözümüne katkı vermek ve çalışma koşullarını iyileştirmek amacıyla kurulmaktadır. Sendika üyeliğine bakıldığında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın açıkladığı 2013 Temmuz istatistiklerine göre toplam sendika üyesi sayısı 1.032,166'dır. 2003 yılında ise bu sayının 2.751.670 olduğu görülmektedir.

Kooperatifler ise ülkemizde 32 ayrı türde bulunmaktadır. Toplamda kooperatif sayısı 79.486 olurken, 571 adet de birlik bulunmaktadır. Kooperatiflerin kayıtlı ortak sayısı ise 7.845.509'dur. Bu kooperatiflerin yüzde 74'ü Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın, yüzde 16'sı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın ve yüzde 10'u Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev alanına girmektedir. Ancak kooperatif ortaklarının bakanlıklar arasındaki oransal dağılımına bakıldığında yüzde 50 ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ilk sırada gelirken, diğer iki bakanlığın oranları yüzde 25'tir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın görev alanında yer alan kooperatiflerin çoğunluğunu kredi kefalet, taşıma ve tarım satış kooperatifleri oluşturmaktadır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2014).

SİVİL TOPLUMUN YAPISI

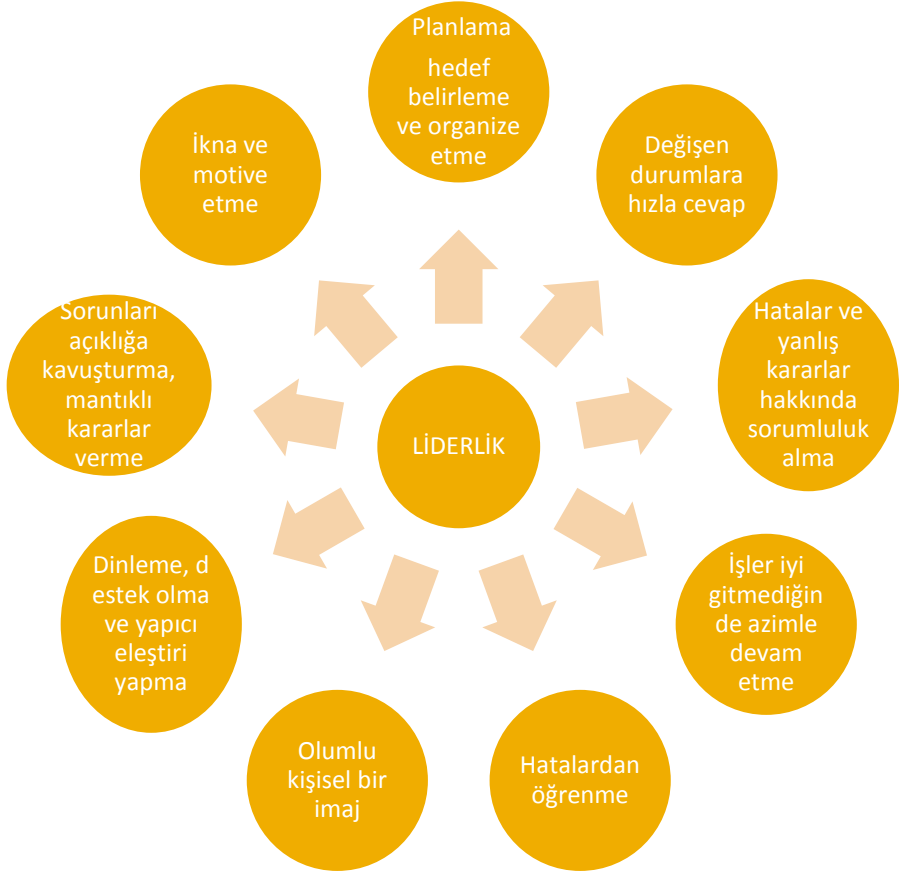
Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine ilişkin tespitler çeşitli kurumlar ve araştırmalar aracılığı ile yapılmaktadır. Öncelikle, örgütlerin koordinasyonundan sorumlu olan İçişleri Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumları ilgili kuruluşlara ilişkin istatistikleri düzenli olarak yayınlamaktadır, ancak bu şekilde sunulan veriler sınırlı olmaktadır. Bu nedenle nitel ve nicel yöntemler kullanılarak çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri olan Vatandaş Katılımı için Dünya İşbirliği-CIVICUS kapsamında yapılan Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye ile ilgili önemli bulguları ortaya koymaktadır. Çalışma ile sivil toplumun yapısı, varlığını sürdürdüğü ortam, benimsenen ve savunulan değerler, sivil toplum aktörlerinin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin etkisi değerlendirilmektedir. Bunun dışında Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek (TACSO) kapsamında gerçekleştirilen sivil toplum ihtiyaç analizleri ve Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) tarafından hazırlanan Sivil Toplum İzleme Raporları bulunmaktadır. Yayımlanan istatistikler, yapılan araştırmalar ve saha çalışmaları bulgularıyla birlikte, sivil toplum; bu bölümde yönetim, gelir kaynakları, insan kaynakları, gönüllülük, işbirlikleri ve kamu-sivil toplum ilişkileri başlıklarında incelenmektedir.

YÖNETİM

Kurumsal kapasite kurumların yönetim, insan kaynakları, politika geliştirme gibi alanlarda mevcut kapasitesinin göstergesidir. Yönetimin örgütün kaynaklarının tespit edilmesi, kaynakların geliştirilmesi ve yönetilmesi, faaliyetlerinin planlanması, kurumun tanıtımının yapılması gibi birçok önemli görevleri bulunmaktadır. Yerelde kaynakları sınırlı olan örgütlerde bu görevlerin örgüt başkanı ve yönetim kurulu üzerinde ağırlıklı olarak olduğu fark edilmektedir. Bu noktada örgüt içi demokrasinin ne kadar işletilebildiği önemlidir. Örgütlerdeki üye ve aktif olarak çalışmalara katılan üye sayılarının büyüklüğü örgüt içi demokrasinin işleyişini etkileyebilmektedir.

Genel olarak baktığımızda yöneticilerin çok etkin olması örgütlerde bu kişilerin yöneticilik yeterliliklerinin önemini artırmaktadır. Başarılı bir yöneticinin liderlik ve organizasyon becerilerine de sahip olması gerekmektedir.

Karar alma süreçlerinde üyelerin ve gönüllülerin aktif katılımı yapılacak olan faaliyetlerin sahiplenilmesi için önem taşımaktadır. Yönetim Kurulu’nun şeffaf olması ve örgüt içinde de katılımcı mekanizmaların etkinleştirilmesi örgüt içi iyi yönetimi sağlayacaktır. Yönetimden farklı olarak hiyerarşik bir sistem kurulmadan emir-komuta zincirinin dışında yatay örgütlenmeler kurulması ile yönetim kurulunun yetkilerinin daha katılımcı bir şekilde paylaşılması gerçekleştirilebilir. Kurulacak olan komite, çalışma grubu gibi yapılarla örgütün amaçlara ulaşmadaki etkinliğinin denetiminin yapılması ve hesap sorulması mümkün olacaktır.

Kaynak: Woodcock, 2011

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM)'nin hazırladığı Yönetişim Rehberi'nde yönetişimin ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Katılımcılık
- Hukukun Üstünlüğü
- Saydamlık
- Cevap verebilirlik
- Uzlaşma arayışı istekliliği
- Eşitlik ve adalet
- Etkililik ve verimlilik
- Hesap verebilirlik, sayışabilirlik
- Stratejik vizyon mecburiyeti

Ülkemizde özellikle STÖ yöneticilerinin uzun süre aynı görevde kaldığı ve farklı kişilerin yönetime katılma olasılığının düşük olabildiği görülmektedir. Bu nedenle örgütün başkanı ile özdeşleştirildiği ve özellikle yereldeki örgütlerde o kişiye bağlı olarak üye tabanının şekillenebildiği gözlemlenebilmektedir.

STEP Türkiye 2011 Ülke Raporu'nda belirtildiği üzere henüz sivil toplum örgütlerinde demokratik karar alma mekanizmaları yeterince işlevsel değildir ve birçok alanda kurumsal politika ve standartlar oluşturulmamıştır. Önemli bir nokta örgüt işleyişi ve politikalarına ilişkin kuralların yazılı belgeler oluşturulmaması ve kamuoyuyla paylaşılmamasıdır.

Bu çerçevede yönetim için kural ve hedeflerin belirlenmesi için en önemli noktalardan biri **stratejik planlamadır**. Stratejik planlama kurumun vizyon, misyon, amaç ve hedeflerinin belirlendiği bir süreci işaret etmektedir. Bunların belirlenmesi için ise öncelikle örgütün kuruluş amaçlarının ve mevcut durumunun ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir. Büyük sivil toplum örgütlerinin stratejik planlama çalışmaları bulunurken, yereldeki örgütlerde stratejik planlama farkındalığının zayıf olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, stratejik plan hazırlama kurumsal kapasitenin optimum düzeyi getirilmesinde ilk adımı oluşturmakta, daha önemli olan uygulama aşamasındaki başarıyı garanti etmemektedir. Bunun için ise hazırlanan stratejik planların uygulanmasının takip edilmesi ve değerlendirilmelerinin yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede önemli kavramlar arasında etkililik ve verimlilik bulunmaktadır. İşletmeler için temel önceliklerden biri olan verimlilik, kamuda olduğu gibi sivil toplum örgütlenmeleri için de bir değer olarak ortaya çıkmaktadır.

GELİR KAYNAKLARI

Sivil toplum örgütlerinin gelir kaynaklarını üyelik aidatları, gelir getiren faaliyetler, kamu sektörü kaynakları ve birey, şirket ve vakıf bağışları oluşturmaktadır. Bunun yanında kurumlar ve kişilerden alınan aynı yardımlar da vardır.

Üyelik aidatlarının düzenli olarak ödenmemesi Türkiye'de birçok STÖ'nün karşılaştığı bir zorluktur. Özellikle derneklerin üyelik aidatların toplamada zorlandıkları, bu yüzden

de aidatların düşük belirlenerek ödemelerin daha kolay yapılmasının amaçlandığı fark edilmektedir. Bu durumda örgütlerin mali kaynakları hayırseverliğe dayalı olarak bağış ve yardımlarla kısıtlı kalmaktadır.

Yapılan anket çalışmaları ile sivil toplum örgütlerinin neredeyse yarısının (%44,6) yıllık gelirlerinin 10.000 TL'nin altında olduğu, ayrıca %15,7 gibi önemli bir kesiminin yıllık gelirlerinin 2.000 TL'nin altında olduğu, 200.000 TL'nin üzerinde geliri olan kuruluşların ise %8,8'i geçmediği tahmin edilmektedir (alıntılayan STEP Türkiye Ülke Raporu, 2011).

Bağış belli bir faaliyeti ya da kişiyi, kurumu desteklemek için herhangi bir karşılık beklemeden verilen para, ayın ve haktır (TÜSEV, 2013a). Yardım kültürünün Türkiye'de gelişmiş olduğu düşünülse de, yapılan yardımlar genellikle kişilerin tanıdığı, yakınları, akrabaları gibi gruplara yapılmaktadır. Sivil toplum örgütlerine bağış yapılması veya başlatmış oldukları **yardım kampanyalarına** katılım sağlanması sınırlı olmaktadır. TÜSEV tarafından hazırlanmış olan *Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet* isimli raporda da belirtildiği gibi Türkiye'de bağışların yüzde 80'i dini bağışlar şeklinde olmaktadır.

Alınan bağışlar genellikle ulusal ve büyük çapta örgütlere yapılmaktadır. Bağış konusunda başarılı olan örgütlerin profesyonel olarak yürütülen ve ekip çalışması ile deneyim kazanmış olan örgütler olduğu görülmektedir (STEP Türkiye Ülke Raporu, 2006). Bağışların artması için önemli bir unsur ise insanların STK'lara karşı duyduğu güvenin artırılmasıdır.

Charities Aid Foundation (2013) tarafından yapılan ve yardım kuruluşlarına bağışta bulunma, herhangi bir organizasyon için gönüllü olma, tanımadığın ama yardıma ihtiyacı olan kimselere yardım etme kriterlerine göre oluşturulan 2013 Dünya Bağış Endeksine (World Giving Index) göre Türkiye 135 ülke arasında 128 olmuştur.

Dünya Bağış Endeksi Sonuçları- Seçili Ülkeler,2013

	Genel Endeks		Tanımadıklara Yardım Etme		Bağışta Bulunma		Gönüllülük	
	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer
ABD	1	61	1	77	13	62	3	45
Kanada	2	58	13	64	7	68	3	42
Sri Lanka	10	48	37	54	30	45	2	46
Suriye	35	40	9	65	45	40	82	15
Türkiye	128	17	116	34	102	13	130	5
Yunanistan	135	13	126	30	130	6	131	4

Kaynak: <http://www.cafamerica.org/wgi-2013/>

Yardım Toplama Kanunu'na göre kamu yararına uygun olarak, amaçlarını gerçekleştirmek, muhtaç kişilere yardım sağlamak ve kamu hizmetlerinden bir veya

birkaçını gerçekleştirmek veya destek olmak üzere gerçek kişiler, dernekler, kurumlar, vakıflar, spor kulüpleri, gazete ve dergiler yardım toplayabilirler. Makbuzla, belirli yerlere kutu koyarak, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak, eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler ve sergiler yoluyla, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenlemek veya bilgileri otomatik ya da elektronik olarak işleme tâbi tutmuş sistemler kullanmak suretiyle yardım toplanabilir. Kamu yararına çalışan dernek, kurum ve vakıflardan hangilerinin izin almadan yardım toplayabilecekleri, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenip ilan edilir. Bunun dışındaki kurumlar yetkili makamlardan izin almadan yardım toplayamazlar. Yardım toplama izninin süresi 1 yılı geçmemektedir, yardım toplama süresi bittikten sonra ise toplanan yardım ile ilgili bilgiler yetkili makama iletilir.

TÜSEV'in Türkiye'de yaptığı araştırmaya göre ise vakıflar gelir kaynaklarının çoğunluğunu bağışlardan sağlamaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün verileri incelendiğinde de kamu kurumlarından alınan yardımlar, diğer bağış ve yardımların özellikle yeni vakıflar için çok önemli gelir kaynakları oldukları görülmektedir.

Vakıfların Gelirleri

	Mülhak Vakıfların Gelirleri 2012 (milyon TL)	Yeni Vakıfların Gelirleri, 2012 (milyon TL)
Üye Aidatları	727.121 (2011)	1.996,3
Yurt Dışından Alınan Yardımlar	-	209,2
Kamu kuruluşlarından alınan yardımlar	0	3.426,7
Diğer bağış ve yardımlar	5.832	2.480,8
İktisadi işletme giderler	2.737.002	142,3
Finansal gelirler	2.643.736	2.055,9
Diğer gelirler	38.076.769	3.585,6

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

Vakıfların Amaca Yönelik Giderleri

(1.000.000 TL)	Mülhak Vakıfların Giderleri 2012, (milyon TL)	Yeni Vakıfların Giderleri, 2012, (milyon TL)
Sağlık	19.839	457,4
Sosyal Hizmetler	538.827	667,4
Hayır İşleri ve Gönüllü Faaliyetleri	1.795.777	171,5
Eğitim ve Araştırma	1.229.409	731,6
Kültür, Sanat ve Spor	68.428	133,1
Ekonomik, Sosyal ve Toplumsal Kalkınma	0	16,8
Hukuk, İnsan Hakları ve Politika	15.247	5,1
Çevre	400	18,3
Uluslararası Faaliyetler	-	42,6
Diğer	8.740.775	2.084,9

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

Vakıfların giderlerine bakıldığında ise mülhak vakıflar için hayır işleri ve gönüllü faaliyetlerin ilk gider kalemini oluşturduğu arkasından eğitim araştırma faaliyetlerinin geldiği; yeni vakıflar için eğitim araştırma faaliyetlerinin ilk sırada geldiği ve arkasından sosyal hizmetlerin takip ettiği görülmektedir.

Dernek ve vakıfların iktisadi olarak işleyişini kolaylaştıran yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Dernek ve vakıflar kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadır, ancak bu kurumlar iktisadi işletme kurduklarında kurumlar vergisinin verilmesi gerekmektedir. Teşvik ve istisnalardan en çok yararlanan kuruluşlar ise kamu yararına çalışan STÖ statüsüne sahip kuruluşlardır. Bu statünün verilmesi için Bakanlar Kurulu kararı gerekirken bu statüyü alamayan birçok dernek bu sürecin sistematik bir şekilde işlemediğini belirtmektedir. Vakıfların vergi muafiyetine sahip vakıf statüsü alması ise daha ağır şartlara bağlanmış bulunmaktadır (TÜSEV, 2013b).

Sivil toplum örgütlerinin maddi kaynaklara erişiminin sınırlı kalmasının STÖ faaliyetleri için birçok olumsuz yansıması olmaktadır. Bu durum nitelikli insan kaynaklarının bu örgütlerde çalışmasına engel olmakta, bu da yapılan işlerde verimin artmasını sınırlandırmakta hem de günümüzde maddi kaynaklara erişimin önemli araçlarından biri olan proje yarışmaları bazlı hibe kaynaklarından yararlanma oranlarını düşürmektedir. Yereldeki sivil toplum örgütleri bu şartlar altında kamu kurumları ve yerel yönetimlerin aynı destekleri ile faaliyetlerini yürütmek için çaba göstermektedir.

Proje Teklif Çağrılarında Yararlanma

Günümüzde başta Kalkınma Ajansları olmak üzere birçok kurum ve kuruluş STK'ların kullanabileceği fon imkânları sağlamaktadır (*ayrıntılı liste için bkz Ek-1*). Avrupa Birliğinin programlarında eş-finansman istenilmeden yüzde yüz hibe verilmesi mümkün olurken, Kalkınma Ajanslarında Destek Yönetim Kılavuzu gereği genellikle yüzde 10 eş-finansman kurumlardan istenilmektedir. Bu durumda maddi kaynakları sınırlı olan STK'ların proje sunma olasılığını düşürmektedir. Diğer taraftan, maddi durumların aşıldığı durumlarda da örgütlerde proje yazma ve yürütme deneyimine sahip kişilerin az olması ya da hiç olmaması yine bu programlardan yararlanma oranlarını çok düşürebilmektedir. Bu nedenlerle STK'larda kapasite geliştirmeye yönelik faaliyetlerin yapılması, STK'lar ile onlara bu konuda gönüllü yardımcı olabilecek kişilerin, özellikle gençlerin buluşturulması önemlidir.

Proje teklif çağrıları yoluyla gerçekleştirilen faaliyetler için bir başka önemli nokta ise bu faaliyetlerin sürekliliğinin sağlanabilmesi için fon kaynaklarının takip edilerek ilgili programlara düzenli olarak başvurunun sağlanabilmesidir. Bu noktada, STK'lar hangi fon kaynaklarına nasıl ve hangi koşullar altında ulaşabilecekleri konusunda bilgilendirmeye ihtiyaç duymaktadırlar.

Gelir Kaynakları Geliştirme Örneği: Kitlesele Fonlama

İnternetin yaygınlaşması ve uluslararası bir ağ oluşturması ile birlikte kitle fonlama uygulamaları da ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Birçok web sitesi aracılığı ile bugün dünyanın herhangi bir yerinde bir projesi, hayali, fikri olan insanlara bunları gerçekleştirebilmeleri için küçük miktarlarda para bağışlanarak bir fon oluşturulmaktadır. Bazı fonlar "ya hep ya hiç" mantığı ile işleyerek hedeflediği sayıya belirlenen sürede ulaşamayan projelere hiç para aktarmamaktadır. Bazı fonlar ise süre bitimine kadar toplanmış paraları ilgililere aktarmaktadır. Hizmetten yararlanabilmek için belli bir kesinti uygulayan kitle fonları uygulamaları da bulunmaktadır.

Kitle Fonları Örnekleri

Ekle Destekle	Sivil toplum kuruluşlarına ve sosyal projelere ihtiyaç duydukları sürdürülebilir maddi kaynaklara ulaşmak için fırsat sunmaktadır.
Alış Bağış	Çocuk, eğitim, çevre gibi konularda akut sorunlara yerinde çözüm üreten sivil toplum kuruluşlarına (STK) destek olmaktadır.
Bir Silgi Bir Kalem	Türkiye'nin dört bir yanından öğretmenler, Bir Silgi Bir Kalem platformunda her türlü aynı bağış isteklerini paylaşabilmektedir.
Fonlabeni	Yaratıcı projeler için oluşturulan bir kitle fonu örneğidir. Film, müzik, teknoloji, tasarım, sanat gibi alanlardaki projeler desteklenmektedir.

Fongogo	Bir ürün, hizmet fikri olan kişi veya şirketler için fon bulma ve pazar araştırması yapma imkanı sunmaktadır.
Kickstarter	Film, müzik, sanat gibi alanlarda yaratıcı projeler desteklenmektedir. 2009'dan bu yana 1 milyar dolar 57.000 proje için toplanmıştır.
Youcaring	Kişisel sağlık, cenaze, eğitim harcı ödenmesi gibi çok çeşitli alanlarda kişilere para toplamaları için yardımcı olunmaktadır.
Causes	Kampanya, para toplama, dilekçe gibi çeşitli araçlarla kullanma ve keşfetmeye yönelik hizmet vermektedir.

İNSAN KAYNAKLARI

Sivil toplumun insan kaynakları üyelerinden, profesyonel çalışanlarından ve gönüllülerinden oluşmaktadır. Üyeler ve gönüllüler örgütün faaliyetlerinin yerine getirilmesi ve geniş kitlelere ulaştırılması için önemli bir yere sahipken, ücretli çalışanların varlığı faaliyetlerin düzenli ve aksamadan yapılması için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Derneklere ilişkin üye bilgilerine ulaşmak mümkün iken, çalıştırdıkları kişi sayıları derlenmemektedir. Vakıfların çalıştırdığı personele ilişkin bilgiler ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından açıklanmaktadır.

Vakıflarda İnsan Kaynakları, 2009-2012

	Vakıf Sayısı		Ücretli Çalışan Personel		Ücretli Çalıştıran Vakıf Sayısı		Ücretli Çalıştıran Vakıf Oranı		Gönüllü Çalışan Personel Sayısı		Gönüllü Çalıştıran Vakıf Sayısı		Gönüllü Çalıştıran Vakıf Oranı	
	Mülhak	Yeni	M	Y	M	Y	M	Y	M	Y	M	Y	M	Y
2009	287	4463	64	13.350	34	1819	11,8	40,8	9	1.010.748	9	698	3,1	15,6
2010	286	4512	55	13.338	29	1779	10,1	39,4	6	1.006.379	6	669	2,1	14,8
2011	284	4580	54	13.719	27	1811	9,5	39,5	23	1.006.887	6	653	2,1	14,3
2012	278	4679	59	16.008	25	1831	9,0	39,1	24	1.007.560	5	645	1,8	13,8

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

Ancak, vakıf ve derneklerin yapıları incelendiğinde vakıfların kaynaklarının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. STEP kapsamında yapılan sivil toplum kuruluşları anketi göstermektedir ki STK'ların %57'sinde ücretli çalışan bulunmamaktadır, yaklaşık %41'inin insan kaynakları 6 ila 20 gönüllü çalışandan oluşmaktadır. Maaşlı çalışanı bulunan STK'ların %85'i maaşlı çalışan kapasitesini, gönüllü çalışanı bulunan STK'ların ise %71'i bu alandaki kapasitesini yetersiz bulmaktadır (STEP Türkiye Ülke Raporu, 2011)

Üyelik sayılarına bakıldığında dernekler açısından ortalama üye sayısının 96 olduğu görülmektedir. Ancak, bu derneklerin belirttikleri sayılar üzerinden hesaplanmakta olup, bu üyelerin aidatlarını düzenli ödemeleri yapmaları ya da dernek faaliyetlerine katılımları konusunda yeterli fikir vermemektedir. Aynı zamanda, bazı derneklerin geniş üye tabanları ortalamaları yükseltmektedir. Üyelerin sayısının yanında üyelerin nitelikleri de önem taşımaktadır. Katılım konusunu ele alırken özel grupların katılımı da incelenmelidir. Özellikle, engelli bireylerin katılımını ve onlara ulaşımı kolaylaştıracak önlemlerin alınması gerekmektedir.

Kadınların ve gençlerin üyelikleri sınırlı kalabilmektedir. STEP anket çalışması da STÖ başkanlıklarının büyük çoğunluğunun ise (yüzde 83) erkek olduğunu ve yüzde 77'nin orta ve üst gelir seviyesine sahip olduğunu göstermektedir.

Kadın üyelerin azlığının yanında yönetici kadrolarında Türkiye'deki birçok kurumda olduğu gibi kadınlara nadiren rastlanmaktadır. Kadınların yönetici oldukları kurumlar yine çoğunlukla kadın örgütleri olmaktadır.

Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet raporu için yapılan araştırma sonuçlarına göre STÖ üyeliğinin sınırlı kalmasının nedenleri katılımcılar tarafından maddi durumlarının yeterli olmaması, STK faaliyetlerine ilgi duyulmaması ve çevrelerinde katılım az olması olarak belirtilmiştir. Genel olarak baktığımızda ise Sivil toplum örgütlerine üye olmak için bireylerde bir bilinç ve güven eksikliği olduğu gözlemlenmektedir. Öncelikle sivil toplumun öneminin ve işlevinin tam olarak anlaşamadığı görülmektedir. Örgütlere eş-dost aracılığı ile kurum amaçları hakkında çok fazla bilgi edinmeden üye olan kişilerin, sonrasında STÖ faaliyetlerine katılımları düşük olmakta, çalışmalara ilgileri yetersiz kalmaktadır.

Üye ya da gönüllü olarak STÖ çalışmalarına katılmayanlar bağışçı olarak sivil toplum çalışmalarına katkı verebilmektedir. Ancak, daha önce değinildiği gibi bağış oranları da ülkemizde düşük kalmaktadır.

GÖNÜLLÜLÜK

Gönüllülük kavramı Türkiye’de son yıllarda daha fazla ilgi çekmeye başlamıştır. Ücretli çalışan istihdam etmek birçok STÖ için mümkün olmasa da gönüllüler yoluyla birçok faaliyetin yürütülmesi de mümkündür.

Topluma bir katkı yapmak amacıyla, kendi isteğiyle ve dayanışma ruhuyla maddi bir ödül beklemeden yapılan çalışmalar gönüllülük olarak tanımlanmaktadır (United Nations Volunteers, 2011). Gönüllüler adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramlarla hareket ederek yaşadıkları toplumda yaşam kalitesini artıracak faaliyetlere destek sağlamaktadırlar. Sivil toplum örgütlerinin gönüllü tabanlarını genişletmeleri ve aktifleştirmeleri sıkça dile getirilen insan kaynakları ihtiyaçlarını karşılamaları için önemli bir olanak sunmaktadır. Sivil toplum örgütleri gönüllü politikalarını geliştirirken aşağıdaki noktaları göz önüne almalıdır:

- Gönüllülerin yapacağı işlerin net olarak belirlenmesi ve tanımlanması
- Gönüllülerden beklenen niteliklerin tanımlanması
- Gönüllü türlerine göre (uzun, kısa dönemli, okuyan, genç-yaşlı, çalışan-işsiz) iş bölümlerinin yapılması
- Sosyal medyanın kullanılması
- Gönüllüleri ödüllendirme

Ülkemizde gönüllülüğün mevcut durumuna bakıldığında OECD tarafından 1999-2002 yıllarında yapılmış olan Dünya Değerler Araştırması ve 2006 Avrupa Sosyal Araştırması sonuçlarını temel alarak hazırladığı rapora göre Türkiye yüzde 15-29 yaş arasında gençler içerisinde gönüllü olarak herhangi bir faaliyet yapan gençler **yüzde 1,8 oranında**; 30-49 yaş arasındakiler yüzde 1,7 oranında olmaktadır, bu oranlar ile hem Türkiye OECD ülkeleri arasında en son sırada bulunmakta, hem de diğer ülkeler ile arasında çok önemli bir fark bulunmaktadır.

Gönüllü Faaliyetlere Katılım

	15-29 yaş	30-49 Yaş
Avustralya	28.2	35.3
Belçika	33.1	39.1
Kanada	39.3	53.9
Çek Cumhuriyeti	34.7	..
Danimarka	32.1	31.1
Estonya	..	42.4
Finlandiya	28.8	..
Fransa	23.2	41.3
Almanya	15	25.4
Yunanistan	38.4	23.3
Macaristan	12.2	42.5
İzlanda	19.7	17.4
İrlanda	30.1	39.6
İtalya	26.7	30.3
Japonya	5.6	28.3
Kore	46.5	10.9
Meksika	36.6	48.5
Hollanda	51.3	..
Norveç	..	13.5
Polonya	14.3	17.5
Slovakya	49.2	52
İspanya	19	15.8
İsveç	57.1	55.2
İngiltere	37	46.4
Türkiye	1.8	1.7
ABD	62.4	70.8
OECD Ortalaması	30.4	34.5

Kaynak: OECD, 2009

Gönüllülerle ilgili sivil toplum örgütlerinin tuttukları kayıtlar olmasa da, yapılan araştırmalar ve genel olarak gönüllük için yapılan anketler bu sayının Türkiye’de düşük olduğunu göstermektedir.

Gönüllülüğün Türkiye’de geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri tarafından 2013 yılında **Ulusal Gönüllülük Komitesi** kurulmuştur. Komite, gönüllülüğün tanınmasını, güçlendirilmesini ve yaygınlaştırılmasını destekleyen stratejik bir danışma organı görevi görmek amacıyla kurulmuştur ve eğitim, gençlik, çevre ve kalkınma gibi farklı tematik alanlarda çalışan sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları ve BM’yi temsil eden üyelerden oluşmaktadır.

Ulusal Gönüllülük Komitesi Üyeleri

- Birleşmiş Milletler Gönüllüleri
- Kırıkkaleli İşadamları ve Yöneticiler Derneği (TÜRKİAD)
- Türk Kızılayı Derneği
- Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)
- Sosyal İnovasyon Merkezi
- Özel Sektör Gönüllüleri Derneği
- Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği
- Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği İzmir Şubesi
- Türkiye Yardım Sevenler Derneği Zonguldak Şubesi
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM)
- Türk Ulusal Ajansı
- Gençlik ve Spor Bakanlığı
- Türkiye Gençlik Federasyonu
- MAG Vakfı
- Kansersiz Çocuklara Umut Vakfı
- Gençlik Servisleri Merkezi -GSM
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Aydın Çetin
- Duygu Fendal
- Hülya Denizalp
- Gelinta Achmetoglou
- Timur Timothy Tiryaki

Yeni Gönüllülük Biçimleri

- **İnternet Üzerinden Gönüllülük:** Herhangi bir sağlık sebebiyle evde kalmak zorunda kalanlar ya da iş yoğunluğu nedeniyle uzaktan katkı vermek isteyen kişiler kolay bir şekilde sivil toplum örgütlerine de yardımcı olabilmektedirler. Facebook, Twitter gibi sosyal medya web siteleri ağ oluşturma ve var olan ağlara katılım konusunda kolaylık sağlarken, bunun yanında internet üzerinden sivil toplum çalışmalarına katkı sağlamak isteyen kişilere yönelik olarak çeşitli web siteleri de geliştirilmiştir.

Çevrimiçi BM Gönüllüleri: Birleşmiş Milletler tüm dünyadan gönüllülerin yetenekleri doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerdeki sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin çalışmalarına internet üzerinden katkı sunma imkanı sağlamaktadır (<https://www.onlinevolunteering.org/en/vol/>).

Evden Yardım/Help from Home: Evden hem internet aracılığıyla hem de bilgisayar olmaksızın gerçekleştirilebilecek gönüllü faaliyetler site aracılığı ile sunulmaktadır.

- **Gönüllü Turizmi:** Gönüllü olarak bazı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla kısa süreli uluslararası programlar düzenlenmektedir. Özellikle Avrupa'da bu tür programların son yıllarda arttığı gözlemlenmektedir.

Avrupa Gönüllülük Hizmeti

Avrupa Gönüllü Hizmeti, istenilen bir AB ülkesinde sosyal içerikli bir projede 2-12 aylık süreler dâhilinde yer almanızı sağlayan bir faaliyettir. Temel düzeyde dil eğitimini de (% 5) içeren Avrupa Gönüllü Hizmeti 18-30 yaş arasındaki tüm gençlere açıktır. Avrupa Gönüllü Hizmetinin (AGH) amacı, Avrupa Birliği'nin içinde ve dışında çeşitli şekillerdeki gönüllü faaliyetlere gençlerin katılımını desteklemektir. Bu eylem kapsamında gençler, bireysel olarak ya da gruplar halinde kâr amacı gütmeyen, ücretsiz faaliyetlerde yer alırlar ve yol, konaklama, yemek ve dil masrafları Avrupa Birliği fonları aracılığıyla karşılanır (www.ua.gov.tr).

- **Kurumsal Gönüllülük**

İşletmeler gönüllü olarak sosyal sorumluluk faaliyetleri içinde yer alabilmektedirler. Bu şekilde hem önemli olduklarını düşündükleri sosyal amaçlara katkı verebilmekte hem de şirketlerinin imajlarını geliştirebilmektedirler. Bu yolla şirketlerin tüketiciler tarafından algılanmasında olumlu değişiklikler olmakta ve bu da şirkete olumlu olarak dönmektedir. Kurumların sosyal sorumluluk projelerinin gerçekleştirilmesinde sivil toplumla yapılan işbirlikleri de önemli bir konumda bulunmaktadır. İşbirliği yapılacak sivil toplum örgütlerinin profesyonel, ulusal ölçekte tanınırlığı yüksek, deneyimli örgütler olmasına özen gösterilmektedir.

Şirketler sosyal projeler için mali destek vermenin yanı sıra çalışanların gönüllü aktiviteleri yapmalarını da desteklemektedir. Gönüllülük çalışmalarına katılan ve önemli gördükleri sosyal amaçlar için emek veren çalışanların işlerine de bunun olumlu olarak yansdığı gözlemlenmektedir. Bu tarz programlara başarısının şirketlerin üst düzey yöneticilerinin desteğinin sağlanması ile arttığı da bilinmektedir. Yeni gelişmeye

başlayan kurumsal gönüllülük konusunda henüz az sayıda şirket düzenli programlar geliştirse de ülkemizde de bu tarz programların sistematik olarak kurulmaya başlandığı görülmektedir.

IBM Kurumsal Hizmet Gücü (Corporate Service Corps) Programı

IBM, topluma fayda sağlamak amacıyla, 2007 yılında Kurumsal Hizmet Gücü adında gönüllü bir hizmet programı oluşturdu. Program dâhilinde, farklı ülkelerden ve iş birimlerinden gelen IBM çalışanları, kendi uzmanlık alanlarındaki yetkinliklerini ve deneyimlerini, dünyanın dört bir yanındaki sivil toplum kuruluşlarıyla "gönüllü" olarak paylaşıyor. Ekipler, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının finansman yönetiminde karşılaştığı problemleri çözmeyi, işletme planlarını uygulamasına yardımcı olmayı, pazarlama stratejilerini geliştirmeyi ve daha güçlü bilgi teknolojisi sistemleri yaratmayı hedefliyor.

3 aylık ön çalışma sürecinin ardından 1 ay gönüllü gittikleri ülkede kalan ekipler, geri döndükten sonraki 1 ay boyunca, yeni gidecek ekibe bilgilerini aktarıyor.

Özel Sektör Gönüllüler Derneği

Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD), Kurumsal Gönüllülük Programları'nı yapılandırmak ve proje uygulamak konusundaki uzmanlığını özel sektör ile paylaşmaktadır. Derneğin ana hedefi, şirketlerde gönüllülüğün sürdürülebilir ve sistematik bir çerçevede yürütülmesi, bütün çalışanların hayatlarına dokunmasıdır. Bu hedef ile ilk adımdan başlayarak ilgili departman/lar ile birebir çalışıp programın geliştirilmesinin her evresinde yön göstermekte, materyal sağlamaktadır. ÖSGD, ilgili birimler ile görüşerek özel şirketleri uygun sosyal sorumluluk projelerine yönlendirip, kuruma özel projeler geliştirerek şirketlerin ve çalışanların topluma katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. Bu amaçla Özel Sektör Gönüllüler Derneği, pek çok sivil toplum örgütü ve şirket arasında köprü görevini de üstlenmektedir.

İŞBİRLİKLERİ

Sivil toplumun kendi arasında yerel ve ulusal ölçeklerde olabileceği gibi, farklı kurumlara da geliştireceği işbirlikleri örgüt faaliyetlerinin etkinliklerinin artırılması için önemli bir imkân sağlamaktadır. Ancak, sivil toplum kurumları arasındaki işbirliğinin henüz yerel ve ulusal düzeyde yeterli olmadığı gözlemlenmektedir. STK'lar arasında bilgi alışverişi, ortak etkinlik gerçekleştirme gibi konularda işbirliğinin artırılması gerekmektedir. Bunun nedenleri arasında ise örgütlerin birbirlerine önyargı ile bakabilmeleri, büyük sivil toplum örgütlerinin baskınlığı gibi etkenler yer almaktadır (STEP Türkiye Ülke Raporu, 2011).

STK'lar arasında kurulan ortak platformlar iletişimlerini güçlendirmeleri ve işbirlikleri geliştirmeleri için önemli araç olabilmektedir. Dernekler Kanununa göre, amaçları ile ilgili bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile platformlar oluşturabilirler. Çeşitli şekillerde olabilecek bu platformlarla hem aynı amaçlar doğrultusunda farklı ölçeklerde veya farklı yöntemleri kullanarak çalışan örgütlerin, hem de kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör temsilcilerinin bir araya gelebilmesi mümkün olacaktır. Aynı amaç için çalışan ancak farklı ideolojik temel üzerinde kurulan ya da farklı yöntemleri tercih eden STK'lar bu platformlarla bir araya gelerek birlikte çalışmak için çeşitli araçlar geliştirebilmektedir.

Bu tarz yapıların kurulması ve işbirliklerinin genişletilmesi için sivil toplum veritabanları önemli bir işleve sahiptir. STK'ların iletişim bilgileri ilgili koordinasyonu yapan kurumlarda bulunurken, e-posta adreslerinin tutulması, verilen posta adreslerinin doğru ve güncel olmaması, internetin yeterli derecede aktif kullanılmaması gibi birçok etken nedeniyle kamu kurumlarının ve STK'ların farklı çevrelerdeki diğer STK'larla iletişime geçmelerinde zorluklar yaşanmaktadır. Uluslar arası kurumlara işbirliği yapılmamasında ise yereldeki birçok STÖ için en büyük etken yabancı dil bilinmemesi olmaktadır.

Önemli: STÖ'lerin birbirleriyle iletişimlerini kolaylaştırmak için çeşitli veritabanlarını da kullanmak mümkündür. Ulusal olarak STGM'nin <http://www.stgm.org.tr/tr/stoveritabani> adresinden ulaşılan veritabanına üye olabilir, diğer örgütler hakkında bilgi edinebilirsiniz. TR83 Bölgesi'nde sivil toplumla ilgili haberdar olmak için orta-karadeniz-sivil-toplum@googlegroups.com grubuna üye olabilirsiniz.

Gittikçe yaygınlaşan AB fonlarından yararlanabilmek için projelerde ortak bulunması birçok programda bir şart olarak sunulmaktadır. Kalkınma Ajansı fonlarında böyle bir

şart olmamakla birlikte, özellikle kamu kurumları ile STÖ işbirliklerinde sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Üst kuruluşlar olarak da federasyon ve konfederasyonlar kurulabilmektedir. Federasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan en az beş derneğin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulur. Konfederasyonlar ise kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulabilmektedir. Yasal olarak tanımlanmış ve işleyişte olumlu sonuçlar doğurması beklenen bu yapılanmaların, uygulamaya gelince yeterince kullanılmamasının nedenleri arasında işbirliği yapılıncı bir örgütün diğerlerinin öne geeceeği algısı bulunmaktadır.

TEGV birçok kurumla işbirliği yapan başarılı sivil toplum örgütlerinden bir tanesidir. TEGV 1995 tarihinde Suna Kıracı'nın öncülüğünde bir grup işadami, yönetici ve akademisyen tarafından kurulmuştur. Temel amacı devlet tarafından verilen ilköğretime destek olarak belirlenmiştir.

Bir çocuk değişir, Türkiye değişir.

Milli Eğitim Bakanlığı: MEB'in Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğine 2008 yılında yapılan değişiklikle Sivil Toplum Kuruluşları'na da öğrenci kulübü ve toplum hizmeti ile ilgili projelere katılmasına izin verilmesiyle, TEGV MEB ile işbirliği içinde belirlenen okullarda Araştırma Atölyesi ve Bilgi Benim İşim Programlarını uygulamaya başlamıştır.

Birleşmiş Milletler: Küresel İlkeler Sözleşmesi'ne katılan TEGV insan hakları, çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla ilgili alanları kapsayan on evrensel ilkenin geliştirilmesi amaçlarıyla çocukların farkındalığını sağlamak için çocuk hakları ile ilgili eğitimler düzenlemekte, mülteci çocuklar için diğer sivil toplum kuruluşları ile beraber çalışmalar yürütmektedir.

Uluslararası Gençlik Vakfı: TEGV, çocuk ve gençlik alanında faaliyet gösteren Uluslararası Gençlik Vakfı (IYF) ile 2003 yılından beri işbirliğini sürdürmektedir. TEGV IYF'nin "Make a Connection" programı çerçevesinde Nokia ile işbirliği içinde Düşler Atölyesi programını uygulamaktadır.

Ayrıntılı bilgi için: <http://www.tegv.org>

KAMU-SİVİL TOPLUM İLİŞKİLERİ

Sivil toplum örgütlerinin uzmanlık alanları ile ilgili kamunun sunduğu politikalar ve hizmetlerin takibinin yapılması, iyileştirilme önerilerinin getirilmesi ve sorumluluklarının hatırlatılması gibi işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi için kamudaki karar alma süreçlerinin daha katılımcı ve şeffaf olması önemlidir. Katılımcılık ise örgütlerin sadece yapılan toplantı ve çalıştaylara davet edilmesi ile sınırlı kalmamalı, fikirleri tartışılmalı ve hukuki belge, plan ve programlara dâhil edilmelidir. Oysa uygulamada katılımcılık bir amaç olarak görülmekte, asıl amaca vereceği katkı önemini yitirmektedir. Bunun engellenip katılımın sürdürülebilir olması için sistematığı tanımlanmış olan mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu mekanizmalar ile katılımcılığın çerçevesi, katılımı istenilecek olan örgütlerin nasıl kararlaştırılacağı belirlenmelidir.

Katılımcılık konusunda önemli bir adım **kalkınma ajansları** yoluyla atılmıştır. Ajanslar bölgelerindeki tüm aktörleri çalışmalarına katmak için çeşitli mekanizmalar kullanmaktadır. Bunlar arasında özel sektör, kamu ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan **kalkınma kurulları** önemli bir yere sahiptir. Kalkınma kurulları yılda en az 2 kere bir araya gelerek ajansın hizmet verdiği düzey 2 bölgesinde önemli konularda görüş vermekte, Ajansların yaptıkları faaliyetlerle ilgili bilgi edinmektedir. Bunun yanında, bölge planları ve strateji çalışmaları hazırlama süreçlerinde sivil toplum örgütlerinin de katılımı sağlanmaktadır. Diğer taraftan, Bakanlıklar da çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Örneğin, AB Bakanlığı tarafından 2009 ve 2010 yılında Sivil Toplum, Yerel yönetimler ve Gençlik AB Üyeliliği Yolunda kapsamında Sivil Toplumla Diyalog toplantıları Sivil gerçekleştirilmiştir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi

Kontrol Kanunu'nda "Gerçek tüzel kişilere kanuni dayanağı kamu kaynağı kullandırılmaz, bulunamaz veya menfaat sağlanamaz.

yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerinde öngörülmüş olmak kaydıyla; kamu yararı gözetilerek dernek, vakıf, birlik, kurum, kuruluş, sandık ve benzeri teşekküllere yardım yapılabilir" ifadesi yer almış ve bu şekilde Kamu-STÖ işbirliğini kolaylaştıran çerçeve çizilmiştir. Dernekler Kanunu'nda da dernekler kamu kurum ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütebileceği belirtilmiştir. Bu projelerde kamu kurum ve kuruluşları, proje maliyetlerinin en fazla yüzde ellisi oranında aynî veya nakdî katkı sağlayabilirler.

5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun ise sivil toplum-kamu ilişkilerinde suistimali önlemek amacıyla hükümler içermektedir.

*Katılımcılık konusunda
önemli bir adım
kalkınma ajansları
yoluyla atılmıştır.*

Bakanlıklar da
Örneğin, AB
yılında Sivil
Gençlik
Sivil

ve
veya
olmadan
yardımda
Ancak, genel

bütçelerinde

Ancak, aynı zamanda kısıtlayıcı bir etkisinin de olması yeni bir düzenleme ihtiyacı doğurmaktadır.

Belediyeler Kanunu ise; sivil toplum temsilcilerinin oy hakkı olmaksızın uzman kurullarına katılabileceğini belirtmektedir.

Kamu-Sivil toplum ilişkilerinde kent konseyleri ise ayrı bir yere sahiptir. **Kent Konseyleri** kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirme amacıyla kurulmuştur.

Kent Konseyleri belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalli idareler genel seçim sonuçlarını izleyen 3 ay içinde, 8 inci maddede belirtilen üyelerden oluşturulur. Kent konseyi; merkezi yönetimi, yerel yönetimi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını ve sivil toplumu ortaklık anlayışı ile buluşturmak üzere aşağıda belirtilen kişi, kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşur:

- Mahallin en büyük mülki idare amiri veya temsilcisi,
- Belediye başkanı veya temsilcisi,
- Sayısı 10' u geçmemek üzere illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri,
- Mahalle sayısı yirmiye kadar olan belediyelerde bütün mahalle muhtarları, diğer belediyelerde belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan mahalle muhtarlarının toplam muhtar sayısının yüzde 30' unu geçmemek ve 20' den az olmamak üzere kendi aralarından seçecekleri temsilcileri,
- Beldede teşkilatını kurmuş olan siyasi partilerin temsilcileri,
- Üniversitelerden ikiden fazla olmamak üzere en az bir temsilci, üniversite sayısının birden fazla olması durumunda her üniversiteden birer temsilci,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, baroların ve ilgili dernekler ile vakıfların temsilcileri,
- Kent konseyince kurulan meclis ve çalışma gruplarının birer temsilcisi.

Başarılı Bir Kent Konseyi Örneği: Canik Kent Konseyi

Samsun'un Canik ilçesinde kurulmuş olan Canik Kent Konseyi aktif bir şekilde başarılı çalışmalar yürütmektedir.

Meclisler:

- Kadın Meclisi
- Çocuk Meclisi
- Engelli Meclisi
- Gençlik Meclisi
- Etkin Vatandaşlık ve Kaliteli Yaşam

Çalışma Grupları: Kurulan 13 çalışma grubu ile kent hayatında önemli birçok alanda kamu ve sivil toplumun bir araya gelmesi amaçlanmaktadır.

- Bilişim, İletişim
- Doğal Afetler ve Kriz Yönetimi
- Peyzaj, imar, trafik
- Girişimcilik, proje, ticaret, sanayi ve işgücü verimliliği
- Kültür, sanat, turizm
- Eğitim
- Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji
- Sağlık, çevre sağlığı ve gıda kontrolü
- Sosyal yardım
- Hayvan hakları
- Muhtarlar
- Spor Hizmetleri
- Tarım, orman, balıkçılık ve hayvancılık

Konseyin organları genel kurul, yürütme kurulu ve meclis ile çalışma gruplarıdır. Kadın ve gençlere yönelik meclislerin kurulması teşvik edilmektedir.

Yereldeki sivil toplum örgütlerinin ve kamu kurumlarının yaptığı toplantılar aracılığı ile sayılarının az olması nedeniyle daha çok kamu kurumları ile iletişim kurabildiği, aynı zamanda yerel yönetim ve kamu kurumlarına daha kolay ulaşabildiği görülmektedir. Diğer taraftan, uluslararası işbirlikleri kısıtlı kalmaktadır ve yapılan işbirlikleri yoğunlukla İstanbul ve Ankara merkezli örgütler tarafından yapılmaktadır. Bölgede ise yabancı dil bilen üyelerin eksikliği bu konuda zorluk çıkartmaktadır. Uluslararası toplantı ve çalıştaylara katılım için de birçok örgütte insan kaynağı ve mali kaynaklar yeterli olamamaktadır. Bunun yanında işbirliklerinin kurulması için çok önemli olan yeni iletişim kanallarının birçok sivil toplum örgütü tarafından henüz yeterince etkin bir şekilde kullanılmadığı görülmektedir.

TR83 BÖLGESİ'NDE SİVİL TOPLUM

TR83 Bölgesi'nde sivil toplum Türkiye'de olduğu gibi son yıllarda daha hareketli bir döneme girmiştir. Dernekler, vakıflar, odalar, kooperatifler ve kent konseyleri gibi birçok STÖ bölgede faaliyet göstermektedir.

	Dernek Sayısı	Türkiye İçerisinde Oranı	Yeni Vakıf Sayısı	Mülhak ve Vakıf Esnaf Vakıf Sayısı	Dernek ve Vakıf Toplam Sayı	Nüfus	Dernek Başına Düşen Kişi Sayısı
Amasya	423	0,4	15	2	440	322.283	761,9
Çorum	603	0,6	28	3	634	529.975	878,9
Samsun	1805	1,8	45	5	1855	1.251.722	693,5
Tokat	612	0,6	39	1	652	613.990	1003,3
TR83	3443	3,5	98	11	3552	2.717.970	789,4
Türkiye	98.101	100	4.871	278	103.250	75.627.384	770,9

Kaynak: *Dernekler Genel Müdürlüğü 2012, Vakıflar Genel Müdürlüğü 2013 ve ADNKS 2012 verileri kullanılarak hesaplanmıştır.*

Bölgedeki sayıların Türkiye içinde çok küçük bir payı oluşturduğu görülmektedir. Bölgenin en yüksek nüfuslu ili ve merkezi konumunda olan Samsun'da daha çok dernek ve vakıf kurulmaktadır. Aynı şekilde dernek sayılarını nüfusa oranladığımızda Samsun'da durumun daha iyi olduğu, Tokat'ın ise dernekleşmenin en düşük olduğu bölge ili olduğu fark edilmektedir.

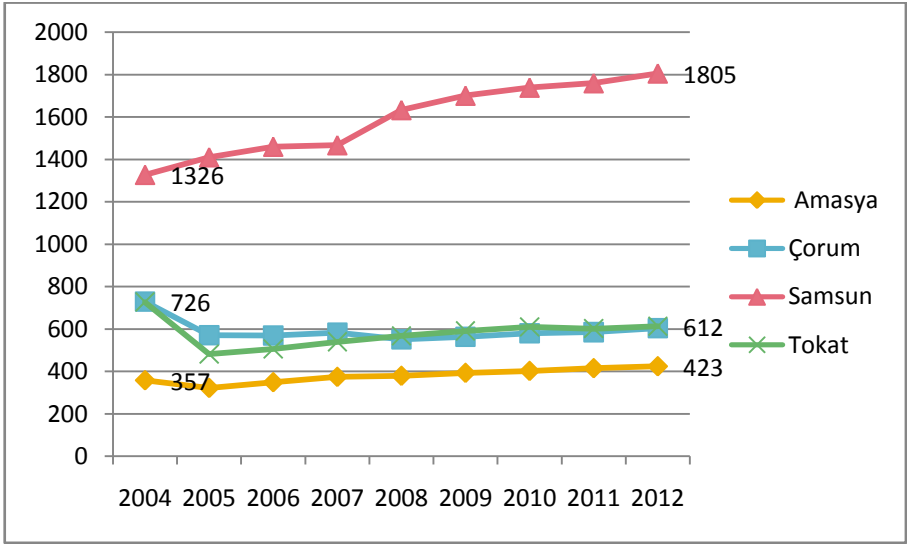
Sivil toplum örgütleri arasında en çok paya sahip olan derneklere ait istatistikler yıllar itibariyle incelendiğinde Çorum ve Tokat illerinde 2005 yılında dernek sayısında keskin bir düşüş olduğu, 2006 yılında ise kurulan dernek sayısının artmaya başladığı görülmektedir. Amasya ilinde ise daha az olmakla birlikte 2005 yılında biz azalma görülmüş ve daha sonra sayı artmaya başlamıştır. Samsun'da ise sayı yıllar itibariyle düzenli bir şekilde artmıştır. Samsun 1805 dernekle bölge illeri arasında en fazla derneğe sahip il durumundadır. Nüfusa orana bakarken de Samsun'un diğer illere oranla daha yüksek bir değere sahip olduğu görülmektedir.

Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları, TR83 Bölgesi

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83
2004	357	728	1326	726	3137
2005	321	570	1409	481	2781
2006	348	568	1459	505	2880
2007	373	582	1466	539	2960
2008	378	550	1632	567	3127
2009	392	562	1700	590	3244
2010	401	579	1738	609	3327
2011	414	584	1759	601	3358
2012	423	603	1805	612	3443

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları, TR83

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Bölgemizde kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip örgütler sadece Samsun ilinde bulunmaktadır.

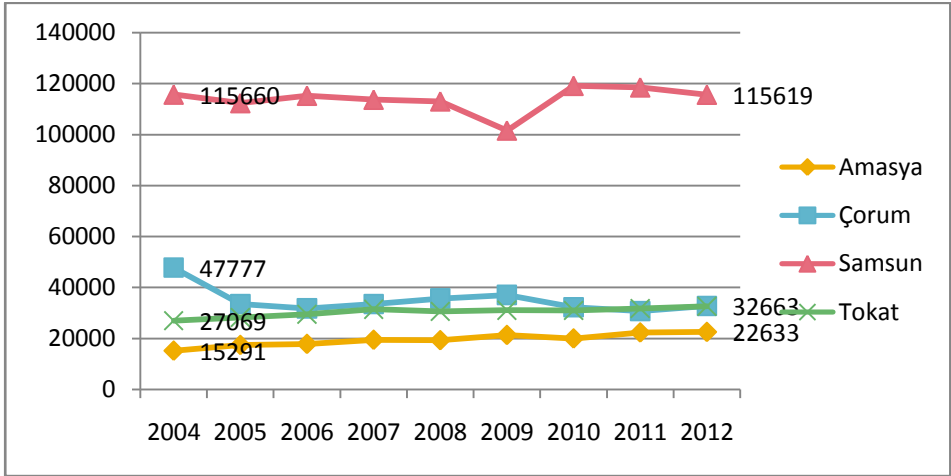
Kamu Yararına Çalışan Dernekler

Havza Verem Savaş Derneği	Samsun
Ondokuz Mayıs Zihin Engelli Çocuklar Eğitim Koruma ve Araştırma Derneği	Samsun
Samsun Doğayı Koruma Derneği	Samsun
Samsun Spor Kulübü Derneği	Samsun
Samsun Verem Savaş Derneği	Samsun

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Yıllara göre üye sayılarına bakıldığında Amasya ve Tokat illerinde artış olurken, Çorum ve Samsun'da azalma olduğu fark edilmektedir. 2014-2012 yılları arasında en belirgin artış Amasya'da yüzde 48 ile görülürken, en belirgin azalış da Çorum'da yüzde 31 ile görülmüştür.

TR83 Bölgesi İlleri Dernek Üye Sayıları

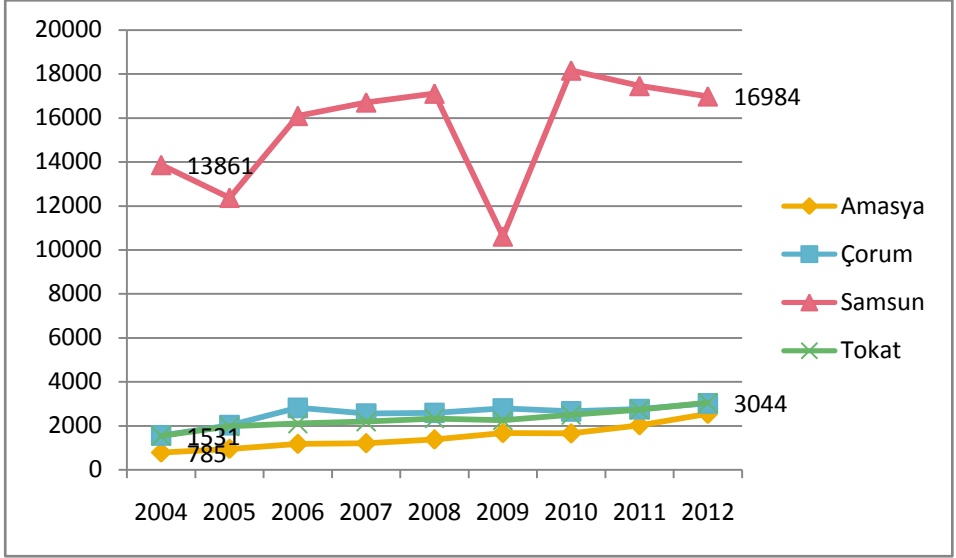

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

26 yaş altı gençlerin derneklere katılımı da Türkiye'de gibi çok düşük kalmaktadır. Bu oran 2012 yılı için Amasya'da yüzde 0,1, Çorum'da 0,15, Samsun'da 0,06 ve Tokat'ta 0,19 olmaktadır.

Kadın üye sayıları yıllara göre incelendiğinde Amasya, Çorum ve Tokat illerinde kadın üye sayılarının birbirine yakın olduğu ve benzer bir eğilimle yükseldiği görülmektedir. Samsun'da ise üye sayıları diğer illerin çok üzerinde olurken 2004'te yükselmeye başlayan üye sayısının 2009'da keskin bir şekilde azaldığı, 2010 yılından sonra yine düşmeye başladığı görülmektedir.

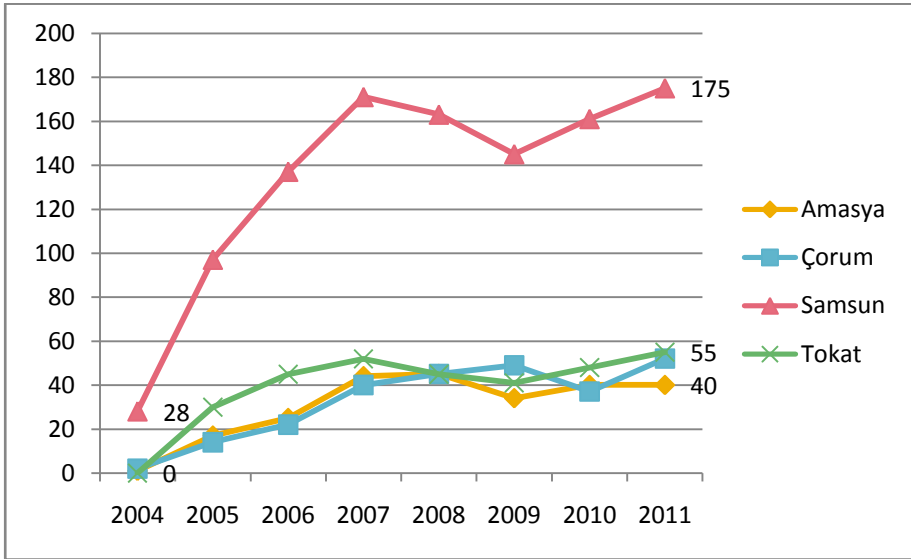
Derneklerde Kadın Üye Sayıları

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

Bilgisayarı olan dernek sayılarının ise yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Bu sayı Samsun'da 175 iken Amasya'da 40'tır.

Bilgisayarı Olan Dernek Sayıları

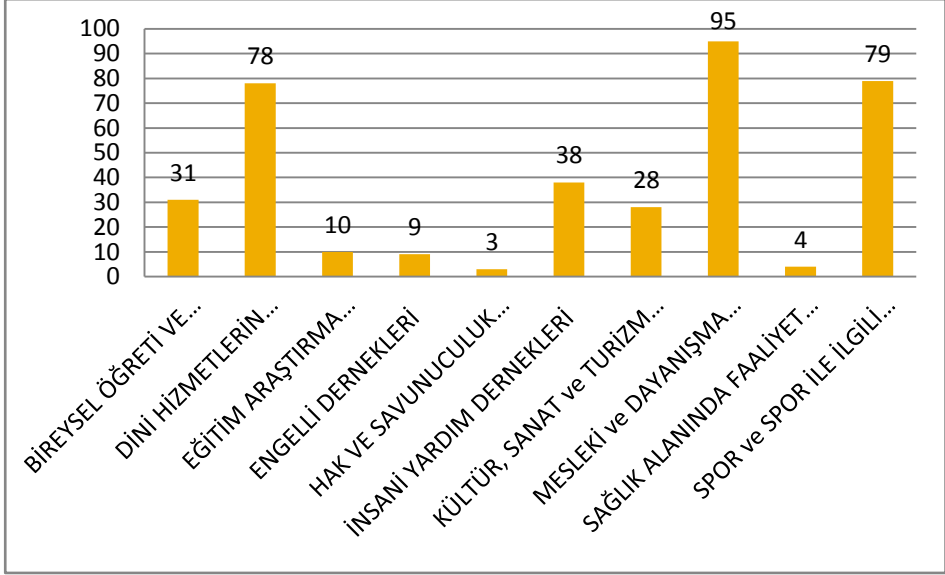

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

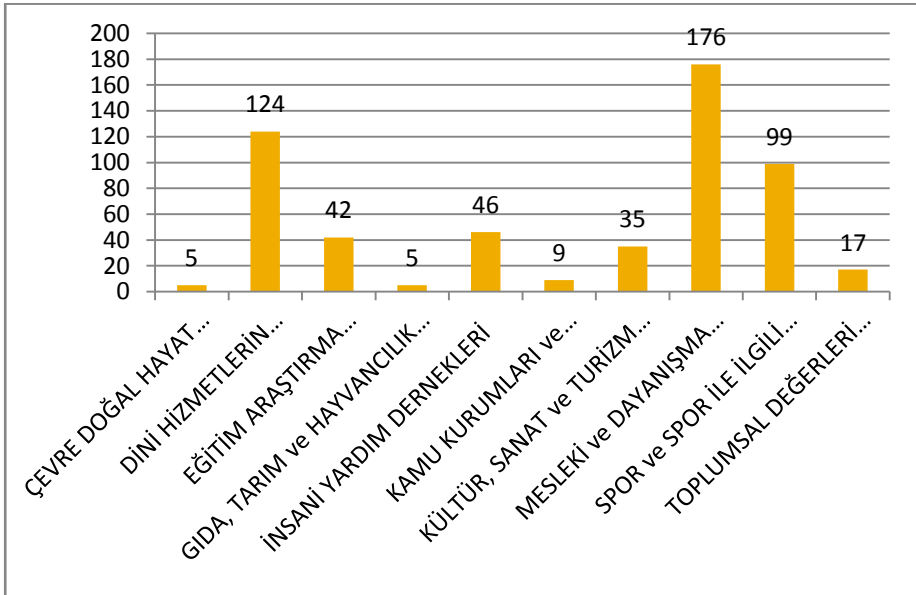
Dernekler Müdürlüğünün derneklerin amaçlarına göre yapmış olduğu sınıflandırma göstermektedir ki TR83 Bölgesi'nde ilk sırada mesleki ve dayanışma dernekleri

gelmektedir. Bunu ise dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren dernekler ve spor ile ilgili dernekler izlemektedir. Bunun yanı sıra günümüzde önemi artan ve yaygınlaşan hak ve savunuculuğa dayalı derneklerin sayısı oldukça azdır. Yine toplumun yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan engellilerin haklarını savunmak için kurulan engelli dernekleri sayıca çok azdır.

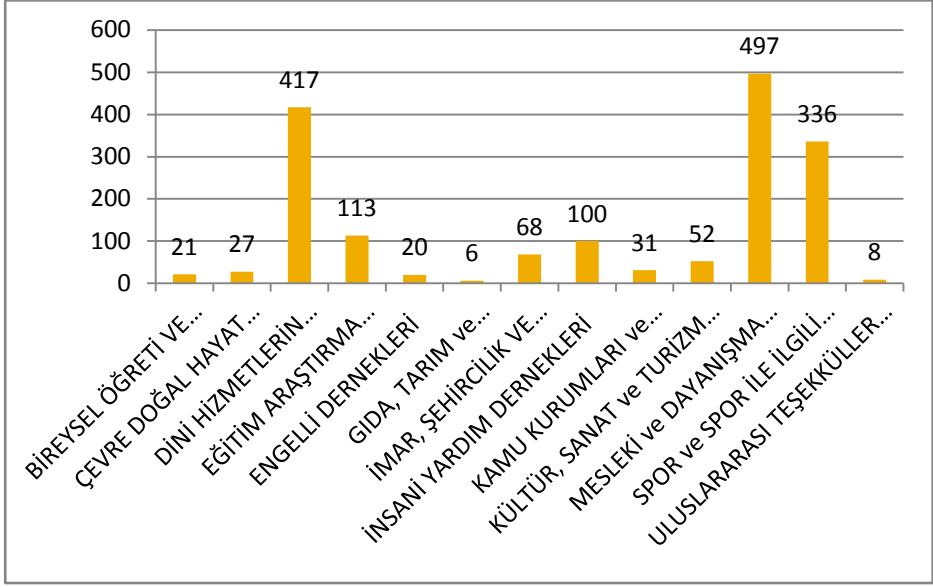
Amasya İli Derneklerin Amaçlarına Göre Dağılımı

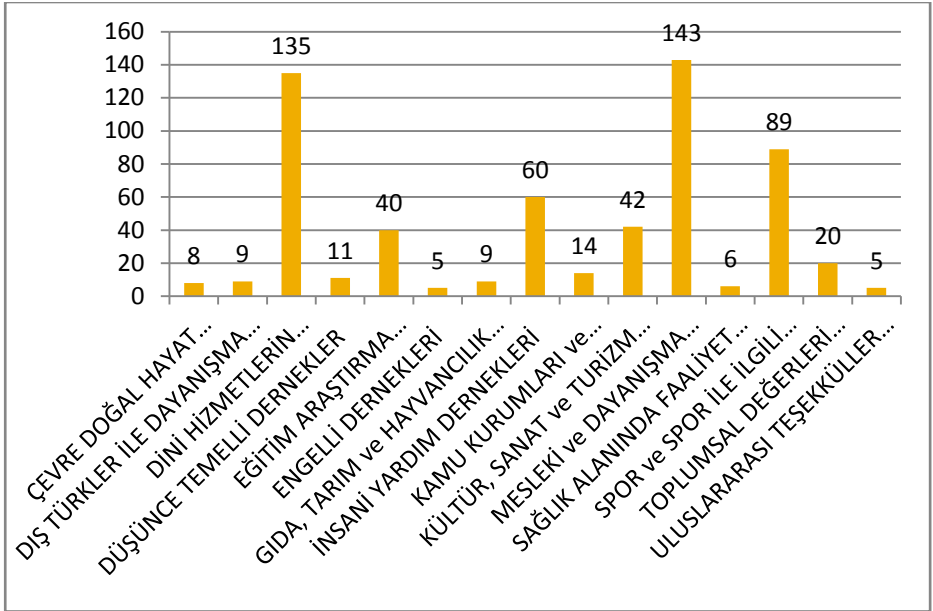
Çorum İli Derneklerin Amaçlarına Göre Dağılımı

Samsun İli Derneklerin Amaçlarına Göre Dağılımı

Tokat İli Derneklerin Amaçlarına Göre Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2013

İlçelerdeki dağılım ise merkezlerde yoğunluk olduğunu göstermektedir. Samsun'un nüfusu yoğun olan ilçelerinden İlkadım yüksek dernek sayısı ile dikkat çekmektedir. İlçelerde kurulan derneklerin ise genellikle dini dernekler, yardımlaşma dernekleri ve spor kulüpleri olduğu fark edilmektedir.

Derneklerin İlçelere Göre Dağılımları, 2013

İlçe	Dernek Sayısı	İlçe	Dernek Sayısı
Amasya merkez	215	Bafra	174
Göynücek	20	Canik	109
Gümüşhacıköy	32	Çarşamba	131
Hamamözü	6	Havza	47
Merzifon	56	İlkadım	659
Suluova	46	Kavak	65
Taşova	38	Ladik	37
Çorum Merkez	304	Ondokuzmayıs	33
Alaca	28	Salıpazarı	24
Bayat	33	Tekkeköy	64
Boğazkale	6	Terme	116
Dodurga	11	Vezirköprü	75
İskilip	35	Yakakent	12
Kargı	21	Tokat Merkez	224
Laçın	6	Almus	14
Mecitözü	13	Artova	9
Oğuzlar	3	Başçıftlık	9
Ortaköy	10	Erbaa	71
Osmancık	75	Niksar	65
Sungurlu	61	Pazar	11
Uğurludağ	5	Reşadiye	28
Alaçam	23	Sulusaray	7
Asarcık	18	Turhal	97
Atakum	168	Yeşilyurt	6
Ayvacık	30	Zile	52

Kaynak: Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat İl Dernekler Müdürlükleri, 2013

1980 yılından 2013 yılına illere göre kurulan yeni vakıf sayılarına bakıldığında bölgede toplam 108 vakfın kurulduğu görülmektedir. Son yıllarda kurulan vakıf sayısı azalmaktadır.

Kurulan Yeni Vakıf Sayıları, 1980-2013

	1980-2013
Amasya	14
Çorum	26
Samsun	40
Tokat	28
TR83	108

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014

Gelirler İdaresi Başkanlığınca açıklanan vergi muafiyeti sağlanan vakıfların listesine bakıldığında sadece Samsun'daki Ondokuz Mayıs Üniversitesi Vakfı'nın bu statüye sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonunun yayınladığı istatistiklere göre kendilerine bağlı Türkiye'de 3087 oda bulunmaktadır. Amasya'da 20, Çorum'da 42, Samsun'da 71 ve Tokat'ta 34 oda bulunmaktadır.

Diğer taraftan Avrupa Birliği projeleri kapsamında bölgede kadın kooperatiflerinin kurulması teşvik edilmektedir. Bu kapsamda Niksar'da Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Projesi ile **Kelkit Havzası Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi** kurulmuştur. Niksar'daki Kırkkızlar Efsanesine dayanarak Kırkkızlar ve Niksar Kadın Emeği markaları oluşturulmuştur; Turhal Kadın Girişimciliğini Güçlendirme Merkezi Projesi ile Turhal Kadın, Çevre, Kültür ve İşletme Kooperatifi kurulmuştur. Kooperatifler, kadınların beraber üretim ve satış yapması açısından kolaylıklar sağlamaktadır. Benzer bir şekilde bölgede faaliyet gösteren birlikler arasında sosyal alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar da bulunmaktadır. Bunlardan ön plana çıkan bir tanesi Amasya İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'dir.

Amasya İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği: Tarım Sektöründe Kayıt Dışı İstihdamın Çözümüne Yenilikçi Yaklaşımlar Projesi

Proje ile kırsal alanlarda yaşayan üye üreticilerin sorunlarına çözüm üretebilmek ve ekonomik gelirlerine katkı sağlayabilmek amacıyla, Birlik üyelerinin eşlerinin kendi olanakları ile ürettiği yöresel ve doğal ürünlerin Amasya DSYB bünyesinde kurulan AMESİA adlı bir şirket tarafından AMESİA markası ile pazarlanabilmesine olanak sağlanmıştır.

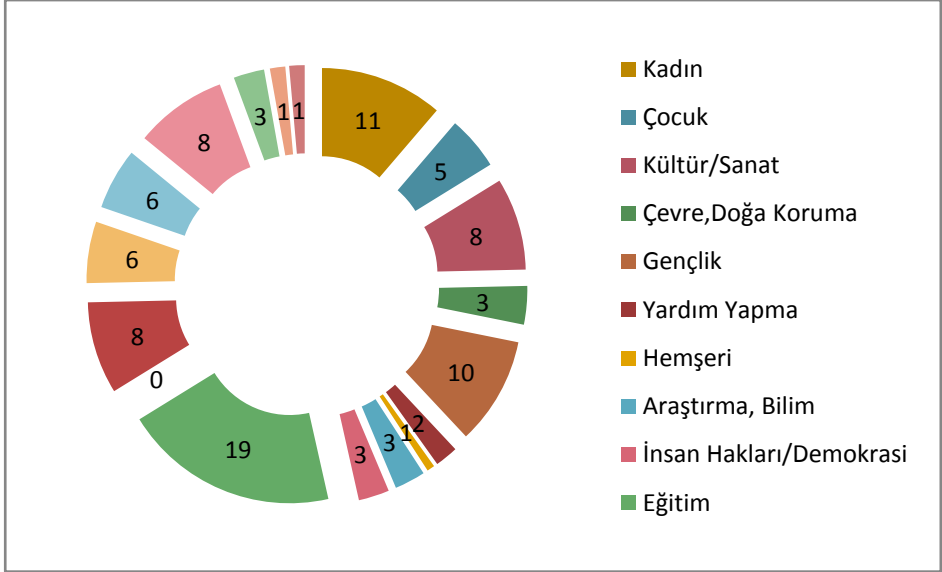
Sivil Toplum Analizi Anket Çalışması ve GZFT Analizi

Bulguları

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı TR83 Bölgesi'nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla Ekim-Kasım 2013 tarihlerinde internet üzerinden bir anket çalışması yürütmüştür. Çalışmaya bölgeyi temsilen 53 STÖ katılmıştır. Aynı zamanda Ekim 2013 tarihinde Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ta sivil toplumun sorunlarını tartışmak için çalıştaylar yapılmış, bu çalışmada 110 sivil toplum örgütü temsilcisi ile sivil toplumun mevcut durumu ve yaşadığı zorluklar tartışılmıştır. Diğer taraftan 27-28-29 Ağustos 2013 tarihlerinde Tokat'ın Niksar, Erbaa, Turhal, Zile ilçeleri ve Amasya'nın Merzifon ilçesinde sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ve belediye yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır.

Anket çalışmasına katılan STK'ların kuruluş yıllarına bakıldığında genç örgütler olduğu görülmektedir. Örgütlerin çoğu 2000'li yıllarda kurulmuştur. Faaliyet süreleri 1 yıl ile 60 yılı kapsayan geniş yelpazede örgütler bulunmaktadır. Ortalama faaliyet süresi ise 10 yıldır. Örgütlerin çalışma alanları öncelikli olarak eğitim kadın, kültür/sanat, gençlik, mesleki ve sektörel örgütlenmeler ve kalkınma olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışma Alanlarına Göre Dağılım

Kaynak: Sivil Toplum Analizi Anketi, 2013

Gençlik örgütleri gençlerin yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm üretmek ve gençlerin toplumsal konularla ilgili genel çözüm üretim sürecine katılımlarını desteklemek amacıyla faaliyet göstermektedir.

- Zile Bilinçli Gençlik Platformu

- Tokat Gençlik Merkezi AB Proje Topluluğu
- Açaray Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Kulübü Derneği
- Toplum Gönüllüleri Vakfı İğne Deliği Gençlik Merkezi

Engellilere yönelik hizmet veren örgütler engelliğe neden olan etkenler hakkında bilinç oluşturulması, engellilerde bilinç artırımı, toplumsal ve ekonomik hayata katılımlarının teşvik edilmesi, toplumda engellilere yönelik farkındalığın artırılması, kamusal hizmetlerin düzenlenmesi için lobicilik yapılması için çalışmalarını sürdürmektedir.

- Çorum Altınokta Körler Derneği
- Alaca Engelliler Derneği
- Türkiye Sakatlar Derneği Çorum Şubesi
- Çarşamba Bedensel Engelliler Derneği

Çorum Engellileri Koruma ve Destekleme Derneği-ÇEKODER

Dernek, 29/01/2010 tarihinde Çorum' da kurulmuştur. Derneğin amacı bedensel ve zihinsel engellilerin bakım, barınma, eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve mesleki eğitim yoluyla istihdam edilmelerine yönelik faaliyetlerde bulunarak sosyal hayatın içerisinde daha fazla yer almalarını, topluma kazandırılmalarını sağlamaktır.

Derneğin ortağı olduğu ve Çorum Belediyesi tarafından sunulan “Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi” adlı proje Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) tarafından desteklenmektedir.

Dernek her yıl 3 Aralık Dünya Özürlüler Gününde ve 10–16 Mayıs Sakatlar Haftası’nda çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.

Yardımlaşma ve **dayanışma** dernekleri ise birçok farklı alanda hizmet gösterebilmektedir. Ankete katılanlar arasında trafik ve iş kazası mağdur ve yakınlarına, şizofreni hastalarının yakınlarına destek olma gibi özel amaçlarla kurulmuş derneklerin yanı sıra, daha genel olarak yoksullara ve ihtiyacı olanlara yardım faaliyetleri yürüten örgütler de vardır.

- Kaza- Der
- Gökkuşluğu Eğitim Kültür Yardımlaşma Derneği
- Şizofreni Dostları Dayanışma Derneği
- Çorum Armoni Eğitim ve Yardımlaşma Derneği

Kadın örgütlerinin birçoğu kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal hayata katılımlarının artırılması, kadınların sorunlarının daha görünür olması ve sorunların çözümünde toplumun ve kurumların harekete geçirilmesi için çalışmalar yapmaktadır, diğer taraftan bu örgütler arasında kadın sorunlarının dışında çocuk istismarına dikkat çekilmesi ve önlenmesi amacıyla hizmet veren dernekler de bulunmaktadır.

- Karadeniz İlleri Kadın Platformu Samsun(KİKAP)
- Karadeniz İlleri Kadın Platformu Atakum (KİKAP)
- Kadın Girişimcileri Destekleme ve Kültür Derneği (KAGİD)
- Samsun İş Kadınları Derneği (SAMİKAD)
- Beyaz İnci Kadın Eğitim ve Kültür Derneği
- Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Samsun Şubesi
- Hanımlar Yardımlaşma ve Kültür Derneği

Karadeniz İlleri Kadın Platformu Samsun Derneği (KİKAP SAMSUN)

Karadeniz İlleri Kadın Platformu Samsun Derneği 5 Nisan 2010'da Samsun'da kurulmuştur. KİKAP Samsun Derneği başta kadın hakları ve özgürlükleri olmak üzere, kadınların çocuk yaşlarda evlenmelerinin engellenmesi, eğitim haklarının ihlal edilmemesi, çocukların cinsel eğitim almalarının sağlanması, toplumsal cinsiyet eğitiminin yaygınlaşması konuları üzerinde yoğunlaşan bir dernektir. Dernek, Samsun'un yanı sıra Atakum, Trabzon, Aydın ve Ankara illerinde de yapılanmıştır. Bu anlamda sadece Samsun veya Karadeniz İlleri değil tüm Türkiye'de dernek faaliyetlerini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. KİKAP Samsun tarafından bugüne kadar Rize, Trabzon Ordu, Samsun, İstanbul, İzmir, Aydın ve Antalya illerinde özellikle çocuk istismarının önlenmesi konusunda 50'nin üzerinde yerel panel düzenlemiştir.

KİKAP Samsun Derneği tarafından yürütülen önemli bir proje de Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından ortak yürütülen Kadın Dostu Kentler Ortak Programı kapsamında 2013 Temmuz ayında duyurusu yapılan Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Güçlendirilmesi Hibe Programı kapsamında finanse edilen projedir.

Eğitim ve kültür alanında ise hayat boyu öğrenmeyi teşvik eden çeşitli kurslar düzenlenmesi, örgün eğitime devam eden gençlere yardım edilmesi, kültür

faaliyetlerinin geniş kesimler için desteklenmesi gibi konularda örgütler faaliyet göstermektedir.

- Türkiye Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Samsun Şubesi
- Mozaik İnsan Kaynakları Geliştirme Derneği
- Çorum Eğitim Sevenler Derneği
- Proje Yönetim ve Danışmanlık Derneği
- Eğitim Kültür ve Araştırma Derneği
- Gökkuşluğu Eğitim Kültür Yardımlaşma Derneği
- Çorum Armoni Eğitim ve Yardımlaşma Derneği

İletişim alanında çalışan dernekler ise çeşitli alanlarda toplumdaki farkındalığı artırmak ve sivil toplum, bireyler ve kamu arasındaki iletişim ve işbirliğini güçlendirmek amacıyla hizmet vermektedirler.

- Tokat İletişim Derneği
- Türkiye Radyo Amatörleri Cemiyeti Çorum Şubesi

Çevre ve doğa dernekleri, sürdürülebilir şekilde çevre politikalarının oluşturulmasına katkı vermek, doğal değerleri korumak ve toplumsal farkındalık oluşturmak amaçlarıyla hizmet vermektedir. **Afet ile** ilgili dernekler doğal, teknolojik ve insan eliyle meydana gelen olağan dışı durumlarda ve afetlerde acil sağlık hizmetleri ve kurtarma hizmetleri sunmak, medikal kurtarma ve arama kurtarma faaliyetleri yapmak amacıyla hizmet etmektedir.

- TEMA Vakfı Gümüşhacıköy Temsilciliği
- Acil ve Afet Derneği Çorum Şubesi
- Çorum Doğa Eğitim ve Kültür Derneği

DOĞA VE YABAN HAYATI KORUMA DERNEĞİ

Doğa ve Yaban Hayatı Koruma Derneği, merkezi Samsun ili olan ve 17.05.2004 tarihinde kurulmuş bir dernektir. Derneğin yürütmekte olduğu Avrupa Birliği tarafından finanse edilen “Temiz Nehirler – Temiz Deniz” projesi ile Bölgede yaşanan su kirliliği ile ilgili ortak sorunlara çözüm üretilmesine ilişkin deneyimleri paylaşmak amacıyla, STK'lar ve diğer paydaŐlar arasında iŐbirliĐine dayalı bir ortaklık kurulması ve su yönetimi sürecinde yerel ve bölgesel yetkililere destek vermek üzere STK'ların kapasitesinin güçlendirilmesi, Karadeniz havzasındaki su kirliliğinin kontrol edilmesi için verilen desteğin ve ekosistem tabanlı yaklaşımın teşvik edilerek kamu bilincinin artırılması ve halk katılımının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Bölgedeki **turizm** gelişmesi için tanıtım, işbirliği, araştırma ve raporlama, toplantılar düzenleme gibi çeşitli etkinlikler yapan dernekler de bölgede hizmet vermektedir.

- Tokat Turizm Tanıtma Derneği (TUDER)

TUDER

Tokat Turizm Tanıtma Derneği (TUDER) kısa bir süre içerisinde Tokat'ta turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi anlayışına öncülük ederek, turizm çalışmalarına yeni bir yorum getirmiş, turizm geliştirme çalışmalarında gözle görülür bir fark yaratmıştır. TUDER tarafından 2013 yılında yörenin acil ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları gidermeye yönelik eylemleri de içeren, kısa, orta ve uzun vadeli planların ve hedeflerin belirlendiği Tokat İli Sürdürülebilir Turizm Stratejisi Eylem Planı ortaya çıkarılmıştır.

Sosyal konuların dışında ekonomik alanda **işletmelere destek vermek** amacıyla sanayici ve işadamları dernekleri de kurulmaktadır. Bu örgütler şirketlerin ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini sağlamak için danışmanlık hizmetleri, gerekli eğitimlerin koordine edilmesi gibi konularda işbirliği yapılımasını sağlamaktadır.

- Amasya Ticaret ve Sanayi Odası Kadın Girişimciler Kurulu
- Tokat Aktif Sanayici ve işadamları Derneği (AKSİAD)
- Tüm Sanayici ve işadamları Derneği TÜMSİAD
- Hitit Sanayici ve işadamları Derneği (Hititsiad)
- Yeşilırmak Sanayici ve işadamları Derneği
- Amasya Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği

Bununla birlikte, çalışanların haklarını korumak ve çalışma hayatını iyileştirmek amaçları güden örgütler de anket çalışmasına katılmıştır.

- Bağımsız Büro Sen Çorum İl Temsilciliği
- Çorum Aktif Çalışanlar Derneği

Amaçları daha geniş olan bölgesel **kalkınmanın** gerçekteşmesi hedefiyle çeşitli faaliyetler yapan kuruluşlar da bulunmaktadır.

- Karadeniz Yeni Ufuklar Derneği
- Toplumsal Dönüşüm ve Yaşam Derneği
- Canik Kent Konseyi

Yerel örgütlerin yanı sıra ulusal çapta örgütlenmiş kuruluşların il temsilcilikleri de bölgede yer almaktadır. Bu örgütler arasında, TEMA, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Türk Üniversiteli Kadınlar Birliği, Türkiye Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Rotary Kulübü gibi örgütler bulunmaktadır.

Anket ve Saha Çalışmasına Göre Öne Çıkan Bulgular

Yönetim

Örgütlerin amaçlarına etkili ve etkin bir şekilde ulaşabilmeleri için yönetim sistemlerinin iyi bir şekilde oluşturulması ve işletilmesi gerekmektedir. Bölgedeki örgütler yönetim kurullarının düzenli şekilde toplandıklarını belirtmektedirler. Bununla beraber, yönetim konusunda öne çıkan eksiklikler şu şekildedir:

- Mevzuat konusunda bilgi eksikliği olması
- Üye alımı politikalarının geliştirilememesi
- Örgütlerin stratejik planlarının olmaması
- Faaliyet raporları oluşturulmaması ve etkinliklerin arşivlenmemesi
- Kurumsal değil kişisel yönetim ile sürdürülebilirliğin sağlanamaması, kişiye bağlı kalınması

Bu eksikliklerin giderilmesi için sahip olunan avantajlar ise;

- ⇒ STK'ların başında deneyimli kişilerin olması
- ⇒ Özverili çalışan çekirdek ekiplerin olması
- ⇒ STGM, Kalkınma Ajansı gibi kapasite geliştirmeye destek veren kurumların olması şeklinde sıralanabilir.

Üye Tabanları ve İnsan Kaynakları

Üye sayılarına ve aktif olarak STÖ çalışmalarına katılanlara bakıldığında ortalama olarak örgüt başına 185 üye düştüğü görülürken, aktif üye sayısı 99'a düşmektedir, ancak bu sayıların yüksek olmasında ankete katılan STK'ların özellikleri dikkate alınmaktadır. İş adamları dernekleri, gençlik örgütlenmeleri ve yardımlaşma derneklerinin üye sayılarının fazla olduğu görülmektedir. Bu rakamlar göz önüne alındığında kayıtlı üyelerin yaklaşık yarısının aktif olarak sivil toplum çalışmalarına katıldığı görülmektedir. Kadın üyelerin ise toplam üyeler arasında yüzde 20'lik bir pay aldığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından kadın üyelerin sayısının ve aktif katılımlarının artırılması ve üye oldukları örgüt yelpazesinin genişletilmesi gerekmektedir.

Engelli bireylerin katılımı ise ne yazık ki yine çok düşük kalmakta, üyelikleri genellikle engelli örgütleri ile sınırlı kalmaktadır. 18-29 yaş arası genç üyelerin ise örgütlere yaygın olarak katıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan, özellikle gençlik çalışmaları yapan örgütlerin geniş üye tabanları bulunmaktadır. Gençlerin STK'lara katılımı vurgulanırken, bölgemizde yaşanan büyük şehirlere doğru göçün nüfusun gitgide yaşlanmasına neden olduğu da göz önüne alınmalıdır. Aynı zamanda, bölgeye üniversite eğitimi almak için gelen gençler, eğitimleri bittikten sonra bölgeyi terk etmektedirler. Ancak, bu durumda da üniversite eğitimlerinin başlangıcından itibaren gençler ile düzenli bir ilişkinin Üniversiteler aracılığı ile kurulması fayda sağlayacaktır.

Samsun haricinde bölge illerinin sahip olduğu bir avantaj görece daha az nüfuslarıyla insanların birbirlerini tanınması ve kurulan örgütlerin bu şekilde daha kolay bir şekilde kişilere kendilerini tanıtmaları imkânlarını bulmalarıdır. Ancak, çalıştaylarda sıklıkla insanların üye tabanlarının yeterince geniş olmadığı ve aktif katılımın sağlanmadığı belirtilmiştir. Bunun nedenleri arasında;

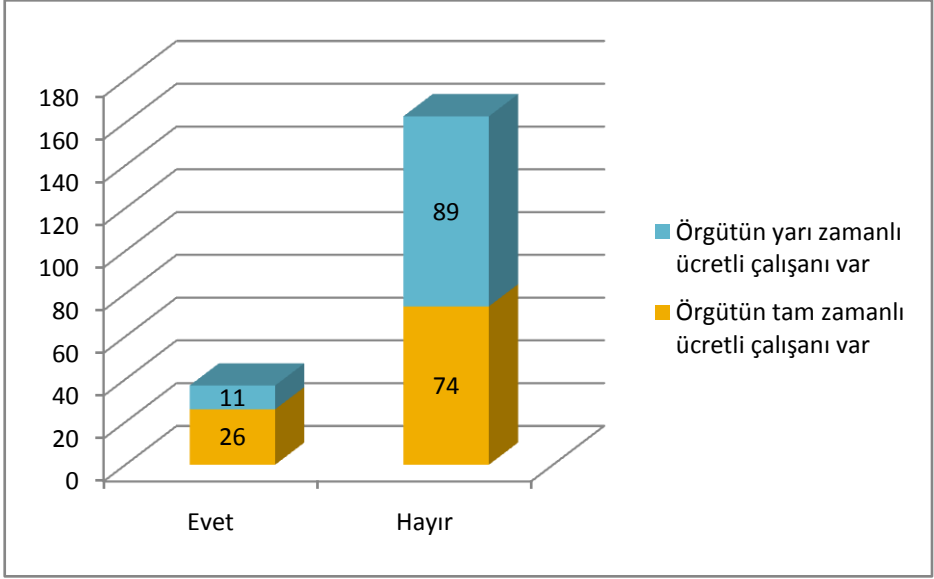
- Tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olması
- Toplumda STÖ faaliyetlerine karşı duyarsızlık olması
- İnsanların bir araya gelmekten ve örgütlenmekten korkması
- Belli alanlardaki (engelli, kadın vs.) derneklere sadece o topluluğun üyelerinin katılması
- Genç nüfusun bölgede azalması
- Aynı amaca yönelik birçok farklı sivil toplum örgütünün kurulması bulunmaktadır.

Örgütlerin bu zayıf noktaları tersine çevirmeleri için sahip oldukları avantajlar ise şu şekilde sıralanabilir:

- ⇒ İllerindeki güçlü kişisel ilişkileri
- ⇒ Tanınırlıklarının fazla olması
- ⇒ Sosyal kabullenirlikleri yüksek faaliyetler yapıyor olmaları
- ⇒ Yerel yönetimlerden aldıkları destek
- ⇒ İletişim kanallarının çeşitlenmiş olması
- ⇒ Her ilde bulunan üniversite ve öğrenci kulüplerinin gönüllü faaliyetler için önemli bir imkân sunması

Örgütlerin kurumsallaşmasında önemli bir yere sahip olan profesyonel çalışan istihdam etme ise bölgemizde çok sınırlı kalmaktadır. Örgütlerin yüzde 30'nun tam zamanlı ve yüzde 10'nun yarı zamanlı çalışanları vardır. Örgüt faaliyetleri için çalışanların çoğunluğunu gönüllüler oluşturmaktadır.

İnsan Kaynakları Yapısı

Kaynak: Sivil Toplum Analizi Anketi, 2013

Bu durum ise çeşitli olumsuzluklara neden olmaktadır:

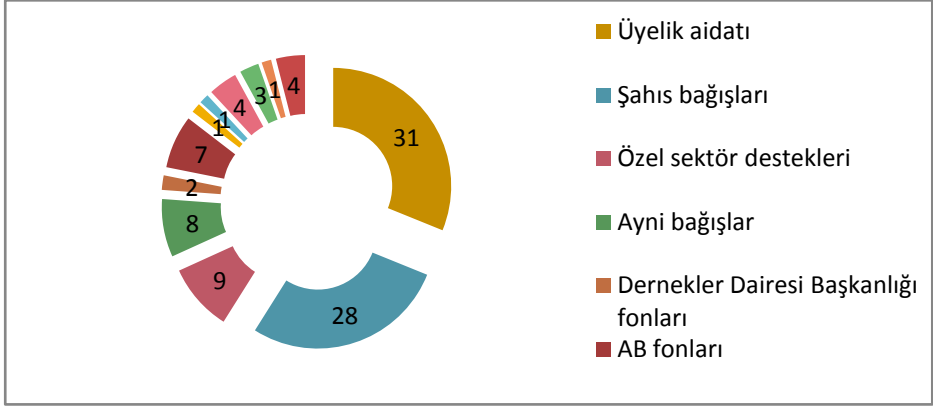
- Örgüt çalışmalarının yönetim ve üyelerin yoğunluklarına göre aksaması ve faaliyetlerde süreklilik sağlanamaması
- Mevzuat ve resmi işlemlerde bilgi eksikliği olması
- Özellikle nitelikli insan kaynağı gerektiren proje yazımı ve yürütülmesi gibi faaliyetlerin yapılamaması

Profesyonellerin istihdam edilmesi ise sivil toplum örgütlerinin gelir kaynaklarının artırılması, çeşitlendirilip süreklileştirilmesiyle beraber olacaktır. Kısıtlı olan insan kaynağının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak için mevcut insan kaynağı dikkatli bir şekilde incelenip görev dağılımının buna göre yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan bu açığın kapatılması için gönüllü ağını ve gönüllü faaliyetlerini genişletmeleri yarar sağlayacaktır.

Gelir Kaynakları

Örgütlerin gelir kaynaklarına bakıldığında ilk sırada üyelik aidatları bulunmaktadır. Bunun dışında yine şahıs bağışları önemli başka bir kaynaktır. Bunların dışında özel sektör destekleri örgütlerin kullandığı diğer bir kaynaktır. Örgütlerin az yararlanabildiği kaynaklar ise yerel yönetim destekleri, bağış, kendi iktisadi işletmelerinin gelirleri ve fon kaynaklarıdır.

Gelir Kaynaklarının Dağılımı (%)

Kaynak: *Sivil Toplum Analizi Anketi, 2013*

Bu tabloyla birlikte, örgütler en önemli problemleri olarak insan kaynakları ile birlikte, maddi kaynaklarının yetersizliklerinden şikâyet etmektedir.

- Üye aidatlarının düzenli ödenmemesi
- Bağış yapma oranının düşük olması
- Yerel sermayenin sosyal sorumluluk projelerine destek vermemesi
- Fon kaynakları konusunda bilgi eksikliği

TR83 Bölgesi STK'ları kamu kurumları ve yerel yönetimlerinin birçok sivil toplum kuruluşunu destelediklerini belirtirken, aynı zamanda desteklenen örgütlerin destek veren kurumlardaki kişilere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği için süreklilik sağlanamadığı, diğer taraftan her sivil toplum örgütüne karşı eşit mesafede durulamadığını belirtmektedir.

Bu nedenlerle, sivil toplum örgütlerinin gelir kaynaklarını geliştirecek yenilikçi yöntemler izlemeleri gerekmektedir. Son dönemde sivil toplum örgütleri için önemli fırsatlar sunan fon destekli çalışmalar da artmaktadır. Gelir kaynakları içerisinde AB destekli kaynaklar ve kalkınma ajansı fonları yüzde 15'lik bir paya sahiptir. Ankete katılan örgütlerin yüzde 50'si son 5 yılda fon destekli bir proje yürütmüştür.

Örgütlerin yüzde 50'si son 5 yılda fon destekli bir proje yürütmüştür.

Kaynak geliştirme aynı zamanda örgütlerin en çok desteğe ihtiyaç duydukları alandır. Arkasından ise proje yazma ve yürütme gelmektedir. Bu nedenle;

- ⇒ Fon kaynakları konusunda bilginin artırılması
- ⇒ Örgütler arasında işbirliklerinin teşvik edilmesi
- ⇒ Gençlerin ve üniversite öğrencilerinin gönüllü olarak yeni gelir kaynaklarının kullanımı için örgütlere destek olması
- ⇒ Valilik ve Kalkınma Ajanslarında proje yazımında destek olacak birimlerin olması
- ⇒ Proje döngüsü yönetimi eğitimlerinin alınması gibi önlemler yararlı olacaktır.

Bunlarla birlikte kurumsallaşma, planlama, gönüllü politikası geliştirmede destek sağlanması gereken öncelikli alanlar arasında olmaktadır. Ağ oluşturma, yeni üyeler kazanma, iletişim gibi alanlarda ise talepler öncelikli görülmemiştir.

İşbirlikleri Geliştirme

TR83 Bölgesi'ndeki sivil toplum örgütlerinin yerelde kendi aralarında ve ulusal örgütler ile işbirlikleri geliştirmeleri faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması ve daha geniş kitlelere duyurulmasında önemli bir yere sahiptir. Anket çalışmasında örgütlerin yarısı yereldeki kamu kurumları ve yerel yönetimler ile işbirlikleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Mevcut durumda örgüt temsilcileri işbirliklerinin geliştirilmesinin önündeki engelleri şöyle sıralamıştır:

- STK'lar arası iletişim eksikliği
- Farklı görüşlere sahip grupların bir araya gelememesi
- Üniversitelerin STK'larla iletişiminin yetersiz olması
- Kurulan ortak platformların yetersiz olması

Mevcut durumda işbirlikleri konusundaki avantajlar ise;

- ⇒ Kamu kurumları ile işbirliğinin güçlü olması
- ⇒ Yerel yönetimlerin destek olması (mekan, araç vb. teknik gereksinimler için)
- ⇒ Bir arada çalışma kültürünün olması
- ⇒ Valilikler ve Kalkınma Ajansı bünyesinde sivil topluma özel destekler verilmesi şeklinde sıralanabilir.

Tanıtım ve Görünürlük

Sivil toplum örgütlerinin tanınırlıklarının artırılması, üye tabanlarının genişlemesi, faaliyetlerinin daha geniş kitlelere ulaşması için tanıtım ve görünürlük etkinliklerinin yapılması önem taşımaktadır. İletişim kanalları arasında en çok yüz yüze görüşmeler, e-posta ve telefon kullanılmaktadır.

Mevcut durumda tespit edilen sorunlar;

- Faaliyetlerin yetersiz tanıtımı
- Geleneksel iletişim yöntemlerinin kullanılmasıdır.

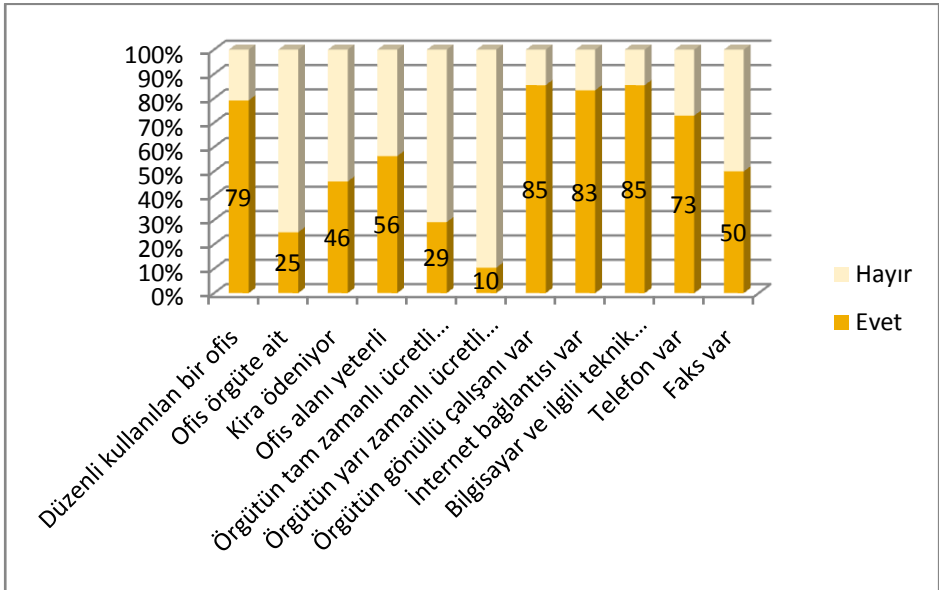
Bunların aşılmasında ise;

- ⇒ Yerel medya ve diğer kurumlar arasında kolay iletişim kurulabilmesi
- ⇒ İletişim kanallarının çeşitlenmiş olması avantajları kullanılmalıdır.

Altyapı

Kuruluşların daha etkin faaliyet gösterebilmeleri için buldukları ortam ve sahip oldukları altyapı da önem taşımaktadır. Örgütlerin büyük çoğunluğu düzenli kullanılan bir ofise sahiptir, ofislerin genellikle kiralandıkları görülmektedir. Ofis alanları örgütlerin çoğu tarafından yeterli bulunmaktadır. Teknolojik altyapıya bakınca bilgisayar, internet kullanımının yaygın olduğu görülmektedir.

Altyapı Yeterlilikleri

Kaynak: Sivil Toplum Analizi Anketi, 2013

Örgütlerin amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdiği faaliyetlere bakılınca öne çıkanlar şu şekildedir;

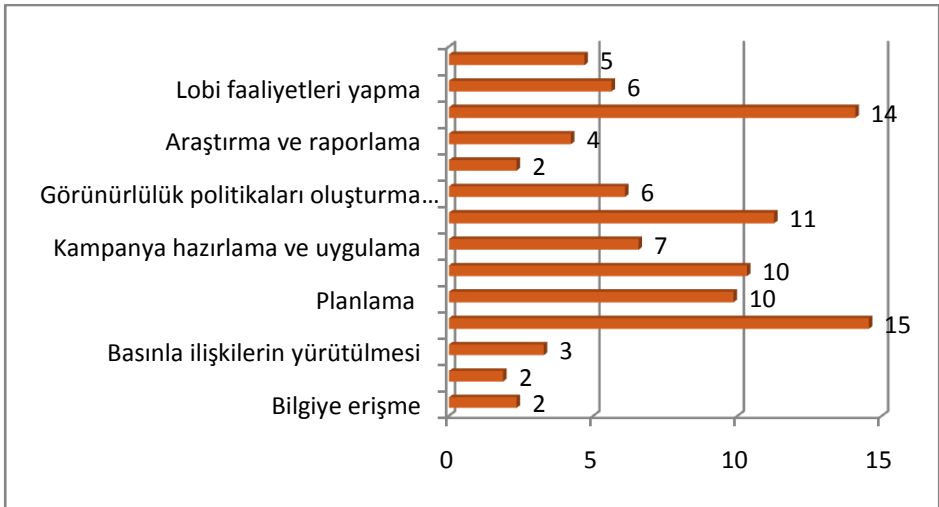
- Belli bir konuda konuşma, toplantı düzenlenmesi
- Üyeleri biraya getiren etkinlikler düzenlenmesi
- Lobicilik faaliyetleri kapsamında kamu kurumları ile görüşme
- Basın toplantısı ve açıklaması düzenleme
- Konferans, seminer, eğitim düzenleme

Örgütlerin ender olarak düzenledikleri etkinlikler ise araştırmaların yapılması, kampanyalar düzenlenmesi, sanatsal etkinlikler organize edilmesidir. Aynı zamanda örgütlerin tanıtımlarının yerel ölçekte sınırlı kaldığı, ulusal alanda etkinliklerde bulunmadıkları görülmektedir.

- Dernekler mevzuatının kısıtlayıcılığı, prosedürlerin fazla olması ve idari para cezalarının caydırıcı olması
- Tepki çekmekten korkma nedeniyle faaliyetlerin kısıtlı kalması
- İnsan kaynaklarının sınırlı olması

Tüm bu alanlar göz önüne alındığında Kaynak geliştirme örgütlerin en çok desteğe ihtiyaç duydukları alandır. Arkasından ise proje yazma ve yürütme gelmektedir. Bunlarla birlikte kurumsallaşma, planlama, gönüllü politikası geliştirme de destek sağlanması istenilen öncelikler arasındadır. Ağ oluşturma, yeni üyeler kazanma, iletişim gibi alanlarda ise talepler öncelikli görülmemiştir.

İhtiyaç Alanları

Kaynak: Sivil Toplum Analizi Anketi, 2013

İLLERE GÖRE GZFT ÇIKTILARI

AMASYA GZFT ANALİZİ

GÜÇLÜ YÖNLER

- Bölgenin coğrafi konumu ve kültürel altyapısı
- Şehrin küçük olması nedeniyle yereldeki ilişki ağlarının güçlü olması bu sayede üye bulma kolaylığı
- Diğer STK'lara ve kamu kurumlarına rahat ulaşabilme
- Toplumda her alanda STK'lara ihtiyaç duyulması
- Toplumun güvenini kazanmış dernekler olması
- Bilgi birikimi fazla olan STK'ların olması
- Aynı alanda faaliyet gösteren başka STK'ların olmaması nedeniyle rekabetin olmaması
- Tanınırlığı olan ulusal derneklerin şubelerinin ilde bulunması
- Gönüllülerle çalışma imkânı olması
- Sosyal kabullenirliğinin yüksek olması
- Basının STK faaliyetlerine yer vermesi

ZAYIF YÖNLER

- STK'lar arası iletişim eksikliği
- Nitelikli çalışan eksikliği
- Proje geliştirme ve uygulama konusunda nitelikli eleman bulunmaması
- Kurumsal kapasitenin yeterince gelişmemiş olması
- Finansal yetersizlikler olması
- Medya ile ilişkilerin eksikliği
- STK yöneticilerinin mevzuat konusunda bilgi eksikliği olması
- STK Yönetim Kurullarının, özellikle üye politikalarında keyfi uygulamaların olması

- İnsanların bir araya gelmekten ve örgütlenmekten korkması
- Yerel medyanın zayıf olması
- Toplumda STK faaliyetlerine karşı duyarsızlık olması
- Tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olması
- İtaat kültürünün gönüllülüğe olumsuz etkisi
- Rekabetin olmaması ile STK'ların faaliyet çeşitlendirme ihtiyacı duymaması
- Kamuoyunda yanlış tanınma ve duyarsızlık
- Özellikle, gençlerin STK faaliyetlerine ilişkin ilgisizliği
- Aynı kulvarda olan STK'lara karşı siyasi otoriteler tarafından eşit davranılmaması
- STK'ların siyasi görüşlerine göre gruplaşması
- Belli alanlardaki (engelli, kadın vs.) derneklere sadece o topluluğun üyelerinin katılması
- STK'larda görev alan kişiler üzerinden kuruma karşı önyargı oluşabilmesi
- STK üyelerinin kurumun misyonu ve yaptığı etkinlikler konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması
- Kuruluş amacının dışında amaçlarla üye olunması ile verimsizlik olması
- Bağış yapma oranının düşük olması
- Kurumsal değil kişisel yönetim ile sürdürülebilirliğin sağlanamaması, kişiye bağlı kalınması

FIRSATLAR

- Devlet- sivil toplum ilişkilerinde gelişen yapı
- Ulusal STK'larla işbirliği arayışının gelişmesi
- Kamu, OKA ve AB kaynaklı fon imkânları
- STK'lar üstü platform oluşturma kapasitesinin olması
- Sosyal olanakların gelişmesi ve kültürel çeşitliliğin olması

- Şirketlerin sosyal sorumluluk kapsamında fon kaynaklarının olması
- STK'ların *ait olma duygusuna* hizmet etmesi
- Her ilçede MYO ve merkezde Üniversite olmasının gönüllülük ve üniversite gençleri ile işbirliği imkânı sunması
- Engellilerin yaşam koşullarını iyileştirme konusunda devlet tarafından yapılan çalışmaların engelli derneklerine destek sağlaması

TEHDİTLER

- Kaynak sorunu nedeniyle faaliyetlerin sürdürülebilir olmaması
- Dernek ve vakıflara ilişkin resmi prosedürlerin ağır olması
- Siyasi ve sosyal baskılar ile gelen kutuplaşma
- Kurum ve resmi kurumların baskıları, bazı STK'lara karşı olumlu, bazılarına mesafeli olunması
- Yerel yönetimlerin, kamu kurumlarının kendi STK'larını kurmasının aynı alanda çalışacak STK'ların önünü tıkaması
- Kalkınma Ajansı projelerinden yeterli derecede yararlanamama
- OKA Kalkınma Kurulu'nda STK temsiliyetinin zayıf olması, kurulda yer alan STK'ların kamu yöneticileri tarafından belirlenmesi
- Kent Konseyinin belediyeden bağımsız olamaması

ÇORUM GZFT ANALİZİ

GÜÇLÜ YÖNLER

- STK'ların başında deneyimli kişilerin olması
- Kamu kurumları ile işbirliğinin güçlü olması
- Yerel yönetimlerin destek olması (mekan, araç vb. teknik gereksinimler için)
- Yerel medyanın güçlü olması ve STK'lara destek vermesi
- Dernek kurmaya karşı ilginin olması ile kurulan dernek sayısının fazla olması
- Bir arada yaşama kültürünün olması ile STK arasında ekip çalışmasının olması ve ortak çalışmalar geliştirilmesi
- Lobicilik faaliyetlerinin güçlü bir şekilde yapılması
- İlin nüfusunun az olması nedeniyle iletişim ve ulaşım kolaylığı

ZAYIF YÖNLER

- Yerel siyasetin oy kaygısıyla STK'lara karşı çekimser davranması
- Üye bulmada zorluklar, üye olmak için maddi çıkar beklentisi olması
- STK'lara karşı duyulan güvenin yetersiz olması
- STK gelirlerinin yetersiz olması, aidatların düzenli toplanamaması
- Farklı görüşlere sahip grupların bir araya gelememesi
- Genç nüfusun Çorum'da kalmak istememesi ile STK faaliyetlerine destek olacak genç nüfusun azalması
- Yerel sermayenin sosyal sorumluluk projelerine destek vermemesi
- Katılımcılığın az olması, kamu hizmet sunumlarında STK görüşlerinin alınmaması
- Sosyal belediyeçilik algısının gelişmemiş olması
- Ulusal STK'ların ilde yetersiz temsil edilmesi
- Fon kaynakları konusunda bilgi eksikliği
- STK üyeleri arasında görev dağılımının iyi yapılamaması

- STK'ların faaliyetleri ile ilgili yeterince tanıtım yapamaması
- STK üyelerinin çalışmalara ilgisinin ve duyarlılığının az olması
- Aynı amaca yönelik birçok farklı derneğin kurulması
- Proje geliştirme konusunda bilgi eksikliği
- Teknoloji kullanımının zayıf olması
- Gönüllülerle nasıl çalışılacağı konusunda bilgi eksikliği
- Profesyonel çalışan sayısının yetersiz olması
- Kaynak kullanımı konusunda kapasite eksikliği
- Üniversitenin STK'larla iletişiminin yetersiz olması
- STK faaliyetlerinin kermes gibi kısıtlı aktivitelerden oluşması

FIRSATLAR

- Toplumsal bilinçte STK'ların yer almaya başlaması
- İilde bulunan güçlü sanayinin kurumsal sosyal sorumluluk potansiyeli sunması
- Toplumda eğitim seviyesinin yükselmesi
- Valilik Sosyal Etüd Proje Müdürlüğü'nün STK'lara destek olması
- Kamu kurumları kanalı ile STK faaliyetlerinin duyurulma imkânı
- AB Ulusal Ajans ve Kalkınma Ajansı fonları
- Hitit Üniversitesi'nin varlığı, öğrenci kulüplerinin olması ve akademik destek imkânı
- Devletin STK'ları destekleyici politikalar izlemesi
- Kalkınma Ajansının olması
- İl dışındaki Çorumlu bürokratların desteği

TEHDİTLER

- Hemşerilik hukukunun kısıtlayıcı etkisi
- Dernekler mevzuatının kısıtlayıcılığı, prosedürlerin fazla olması ve idari para cezalarının caydırıcı olması

- Siyasetin yönlendirici olması
- Tepki çekmekten korkma nedeniyle faaliyetlerin kısıtlı kalması
- Toplumda STK algısının zayıf olması
- STK faaliyetlerinin görünür olmaması
- İl dışına verilen göç ile insan kaynaklarının yetersiz kalması
- Coğrafi konumu-iki büyük kent (Ankara-Samsun) arasında kalmış olması

GÜÇLÜ YÖNLER

- Kadın örgütlenmesinin güçlü olması
- Bilgi ağını ve teknolojinin iyi kullanılması
- İldeki yöneticilerin STK çalışmalarını desteklemesi
- Proje temelli çalışma konusunda deneyimin olması
- STK'ların merkezde olması ile ulaşılabilirliğin kolay olması
- İlde iki üniversitenin bulunması ile gençlere kolay ulaşım imkânı
- Yerel yönetimlerin STK'ları desteklemesi
- STK yönetim kabiliyetinin gelişmiş olması
- Markalaşmış derneklerin bulunması
- Özverili çalışan çekirdek ekiplerin olması
- Kurumsallaşma için adımlar atılmış olması
- Yurt içi ve dışında güçlü olan STK'ların Samsun'da şubelerinin olması
- Çeşitli fon kaynaklarından yararlanarak projelerin yürütülmesi
- Çok yönlü projelerin uygulama alanı olması
- Gönüllü sayısı fazla olan derneklerin bulunması
- STK'ların kamu tarafından muhatap alınması
- Bilgi birikimi olması (üniversite mezunu, yabancı dil bilen kişilerin olması)
- STK çeşitliliği olması
- Kurumların Ar-Ge birimlerinin STK'lara proje geliştirme konusunda yardımcı olmaları
- Yerel medya ve diğer kurumlar arasında kolay iletişim kurulabilmesi
- Yerel yönetimlerin aynı yardımları (yer, ulaşım vb.)

ZAYIF YÖNLER

- Aktif üye sayısının az olması, bu nedenle iş yükünün sınırlı sayıda kişinin üzerinde olması
- Örgütlenme ve örgütlülük bakış açısının gelişmemesi
- Maddi sorunlar (aidat toplayamama, bağış alamama) yaşanması
- STK mevzuatın üyeler tarafından yeterince bilinmemesi
- STK'ların kendilerini tanıtmada yetersiz olmaları
- Ofis ve ücretli çalışanların olmaması
- STK'lar için bir merkez olmaması, kullanılacak ortak mekânların olmaması
- Gönüllülerin yüksek oranda üniversite öğrencisi olmasının gönüllü sürekliliğini azaltması
- STK'ların kendi arasında koordinasyon ve iletişim eksikliği, birbirini tamamlayamama
- Yeterli bilgi ve kabiliyete sahip olmayan yöneticileri olan STK'lar olması
- İlin kozmopolit olmasının dernekler arasında bölünmelere neden olması
- Kaynak ve yeniliklerin araştırılması ve geliştirilmesinde eksiklik olması
- Hibe veren kurumlara ulaşamama, desteklenmeme
- Kurumsallaşma eksikliği
- Gençlerin STK faaliyetlerine katılması için farklı yöntemlerin kullanılmaması
- Faaliyetlere yeterince katılımcı bulunamaması, duyurularının iyi yapılamaması
- Sosyal medyayı yeterince kullanamama
- Bilgi birikimi olan kişilerin STK aktivitelerine katılmaması
- Faaliyetlerin arşivlenip belgelendirilmemesi
- Proje yazımında birliktelik sağlanamaması
- Farklı STK'lar tarafından yapılan çalışmalardan haberdar olamama
- Hedef noktaya ulaşmada ortak hareket edememe, dini, siyasi kimliklerin ortak amaçların önüne geçmesi

- Özel alanlarda çalışan dernek sayısının az olması
- Genç üye sayısının az olmasının dinamizmi azaltması
- STK'ların kullanabileceği ortak mekan olmaması

FIRSATLAR

- Samsun'un ekonomik ve sosyal olanaklar bakımından Karadeniz'de önemli bir konumu olması
- Güçlü STK'ların olmamasının küçük ve yeni STK'lara hareket alanı sağlaması
- Kadın Dostu Kentler projesi ile Kadın STK'ların bir ağ oluşturmuş olması
- Kalkınma Ajansının finansal ve teknik destek sağlama imkânı vermesi
- AB proje temelli çalışmaların yaygınlaşmış olması ve bunun birbirinden öğrenme imkânı sağlaması
- Çeşitli proje ve hibe kaynaklarının olması
- Toplumsal sorunların çeşitliliğinin faaliyet alanının genişliğini sağlaması
- Üniversite öğrencilerinin gönüllülük faaliyetlerine katılması
- İki üniversitenin bulunmasının akademik destek, eğitim ve gönüllü desteği imkânı sağlaması
- İlin ulaşım imkânlarının gelişmiş olması (karayolu, havayolu, denizyolu)
- Çeşitli alanlarda (eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği vb.) pilot projelerin Samsun'da uygulanıyor olması
- Çalışmayan (işsiz-işgücünde olmayan) kişilerin emeklerini değerlendirme için STK'ların uygun ortam sağlaması
- Yardımsever insanların çok olması
- Yerel yönetimlere rahat ulaşabilme
- Birbirini tanımanın güven duygusunu artırması
- Valiliğin proje yazımına ve yürütmeye destek vermesi
- İlde maddi durumu zayıf kişilerinin olmasının STK'lara olan ihtiyacı artırması

TEHDİTLER

- Siyasi kimliklerin yönetimlerde yer almasının gelişimi engellemesi
- Yerel yönetimlerle yapılan işbirliklerinin STK'nın yerel yönetimin mensup olduğu parti taraftarı olduğu algısı yaratması
- Özel alanlarda çalışan (hak temelli savunuculuk gibi) STK'ların olmaması
- Genç üyelerin az olması, ilgi çekici olamama
- Değişen ortama ayak uydurup siyasi pozisyon almama
- Öğrencilerin okulu bitirip Samsun'dan gitmesinin sürdürülebilirlik sorunu yaratması
- Mevzuatın sık değişmesi
- Mevzuatın yeterince kolaylaştırıcı olmaması ve yeni yapılacak değişikliklerin daha katı kurallar getirmesi
- OKA desteklerinin STK'lara yönelik olmaması
- Toplumsal sorunların öneminin yeterince anlaşılabilmesi
- Bağış alışkanlığının olmaması
- STK'ların amaç ve faaliyetlerinin yeterince anlatılmaması
- Dezavantajlı gruplara erişilebilirlik ve ulaşım sorunu
- Kamu kurumlarının STK'lar arasında ayrımcılık yapması
- Dernekler Müdürlüğünün teknik kapasitesinin artırılması ihtiyacı

GÜÇLÜ YÖNLER

- İl merkezine ve ilçelere ulaşım kolaylığı
- Birbirini tanımadan kaynaklanan iletişim kolaylığı ve güven duyulması
- Köklü derneklerin olması
- Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin bulunması (25.000 öğrenci ve 95 öğrenci kulübü)
- Valilik ve resmi kurumların izinlerde ve diğer işlemlerde kolaylık sağlaması
- Özellikle ulusal vakıf temsilciliklerinin eğitimli gönüllülere ulaşma kolaylığı
- Toplumsal duyarlılığın yüksek olması
- İhtiyaç duyulduğunda hızlı örgütlenme kabiliyeti
- Nitelikli üyelerin olması
- Üyelerin fikirlerini rahatça ifade edebilmesi
- Üniversite, meslek odaları ve basınla iyi iletişim
- Medyada kolay yer bulabilme
- Proje hazırlama kabiliyeti olan STK'ların olması
- Üyelerin siyaseten bağımsız olması
- Yardım dağıtma faaliyeti yapan STK'ların geniş bir kitleye ulaşması
- Kadın derneklerinde gönüllülerin çok olması
- Toplumun manevi duygularının gelişmiş olması
- STK faaliyetlerine zaman ayırabilme imkânı

ZAYIF YÖNLER

- Finansal kaynakların yetersiz olması, aidatların ödenmemesi
- Geleneksel yaklaşım sonucu para kazanma yöntemlerinin sınırlı kalması
- Akrabalık ilişkilerinin güçlü olmasının STK üzerinden yardımlaşma yapılmamasına neden olması

- Örgütlenme bilincinin düşük olması
- Eğitimli ve bilinçli kişilerin STK üyesi olmaması
- Eğitim ve bilgi eksikliği
- İnsan kaynaklarını yönetememe
- İnanların birbirini tanımalarının katılımı azaltılması
- Gönüllü kişilerin az olması
- Üye kazanma konusunda kapsamlı çalışmalar yapılmaması
- Toplum bilincinin yetersiz olması, duyarsızlık ve ön yargı
- Kentlilik olgusunun zayıf olması
- Plan ve programlama eksikliği
- Ortak hareket etme yetisinin düşük olması ve STK'lar arasında iletişim yetersizliği
- Yeniliğe kapalı bir toplum olması
- Toplumsal olaylarda empati eksikliği
- Sorumluluktan kaçınılması sonucu iş yükünün sadece belli kişilerin üzerinde kalması
- Sunulan imkânları kullanma yetisinin az olması
- Proje ve kaynak kullanımı konusunda bilgi eksikliği ve proje hazırlama kabiliyeti yetersizliği
- STK'ların toplumla diyalogunun yetersiz olması, görünürlüğün az olması ve tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olması
- Gençlerle ve üniversite öğrencileri ile iletişim eksikliği
- STK'ların güç olarak görülmemesi ve kendi gücünün farkında olmaması sonucu işlevsiz kalınması
- Pratikte faaliyet alanlarının dar olması, herkesin siyasi, dini çevresi sınırlarında çalışması
- Sınıf ayrımı, siyasi ve dini kimlikler olması, kişilerin faaliyetlere katılmada tedirgin olması

- Araştırma kültürünün yetersiz olması
- Lobcilik faaliyetlerinin yetersiz olması
- Kanun ve mevzuatın bilinmemesi

FIRSATLAR

- Tokat'lı iş adamlarının destek vermesi
- İşKUR destekli istihdam programlarının olması
- İlin gelişme potansiyelinin olması
- Yerel yönetimlere kolay ulaşım ve iyi iletişim
- STK faaliyetlerinin özgünlüğü
- Sosyal sorumluluk bilinci yüksek insanların olması
- Üniversitenin olması ve niversite gençliğinin STK'larla işbirliği yapmaya hevesli olması
- İnternet, teknoloji olanakları (e-sistemlerin kullanımına başlanılması)
- Basınla iletişim kolaylığı
- Genç nüfusun yüksek olması
- Dernekler Müdürlüğü'nün kolaylaştırıcı rolü

TEHDİTLER

- Medyanın ilgisiz olması ve tarafsız olmaması
- Kentte yaşayanların kent bilincinin düşük olması
- Kalkınma Ajansı ile mali destekler konusunda ilişkinin yetersiz olması
- Mesleki eğitime katılımın düşük ve yetersiz olması
- STK bilincinin oluşturulamaması
- nyargı ve olumsuz düşünceleri ile siyasi görüşlerin kutuplaşmaya neden olması

- Yönetim değişikliklerinin sürdürülebilirliği olumsuz etkilemesi
- Siyasi ve sosyal korkulardan dolayı üye olmama
- Mevzuattan kaynaklanan maddi sorumluluklar
- Kamu kurumlarının işbirliği konusunda gösterdiği direnç, rekabet algısının olması
- Üniversite ile iletişim kopukluğu
- Siyasiler tarafından STK'ların oy potansiyeli olarak görülmesi

TR83 BÖLGESİ'NDE SİVİL TOPLUMUN GELİŞTİRİLMESİ STRATEJİSİ

10. Kalkınma Planı nitelikli birey ve güçlü toplumun geliştirilmesi için güçlü bir sivil toplum ihtiyacına dikkat çekmektedir. Mevcut durumda sivil toplum kuruluşlarına yönelik önemli idari ve yasal düzenlemeler yapıldığı, örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan bir ortam oluşturulduğu, dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuatın iyileştirildiği belirtilmekte, bunların sonucunda STK'ların, yerel ve ulusal düzeydeki ihtiyaç ve sorunlara hizmet ve çözüm sunabilme potansiyelleriyle, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla rol almaya başladığı belirtilmektedir. Plan sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesi için temel amacı şu şekilde tanımlamaktadır:

Güçlü, çeşitli, çoğulcu, sürdürülebilir bir sivil toplum için uygun ortamın oluşturularak sosyal ve ekonomik kalkınma süreçlerine toplumun tüm kesimlerinin daha etkin katılımının sağlanması

Bu amaçla geliştirilecek politikalar ise;

- STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmek, sürdürülebilirliklerini ve hesap verebilirliklerini sağlamak amacıyla kapsayıcı yasal ve kurumsal düzenleme yapılacaktır.
- Ulusal öncelikler ve kamu yararı doğrultusunda faaliyet gösteren STK'lar öncelikli olarak desteklenecektir.
- STK'ların kalkınma sürecine daha fazla katkı yapabilmeleri amacıyla gerçek ve tüzel kişilerin yapacakları mali desteklere yönelik vergisel teşvikler gözden geçirilecek ve geliştirilecektir.
- Vergi muafiyeti ve kamu yararı statülerinin tanımı ile kriterleri uluslararası standart ve uygulamalara uygun şekilde yeniden düzenlenecektir.
- STK'ların iç ve dış denetim standartları belirlenecek, etkin ve objektif denetime önem verilecektir şeklindedir.

Bunlarla birlikte, yoksullukla mücadele konusunda sivil toplumun katılımının artırılması, kültür ve sanat hizmetlerinin sunumuna sivil toplum girişimlerinin dâhil edilmesi, çevresel kalitenin korunması, özel sektörün ve sivil toplumun katılımı teşvik edilerek kalkınma işbirliği faaliyetlerinde kamu-özel sektör-sivil toplum işbirliğinin artırılması gibi konular da planda yer almaktadır.

Ulusal kalkınma planına uygun olarak bölgemizde sivil toplumun geliştirilmesi için stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler yapılan mevcut durum analizi ve saha çalışmalarının çıktıları göz önüne alınarak Kalkınma Ajansımız başta olmak üzere bölgemizdeki sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları, üniversiteler ve ilgili kamu kurumlarının işbirliği ile gerçekleştirilebilecek hedef ve eylemleri içermektedir.

STRATEJİK AMAÇ 1: TOPLUMDA AKTİF KATILIM VE GÖNÜLLÜLÜĞÜN TEŞVİK EDİLMESİ

Hedef 1.1: Sivil Toplum Bilincinin Geliştirilmesi

Eylem 1.1.1: İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik sivil toplumu tanıtıcı ve gönüllüğe özendirici programların düzenlenmesi

Eylem 1.1.2: Üniversite gençleri ve sivil toplum örgütleri bir araya getirecek tanıtım etkinliklerinin yapılması

Eylem 1.1.3: Üniversitelerde sosyal sorumluluk ve topluma hizmet programlarının geliştirilmesi ve kapsamlarının genişletilmesi, sivil toplum ile ilgili derslerin müfredata alınmasının teşvik edilmesi

Eylem 1.1.4: Üniversite öğrencilerinin kendi aralarında çeşitli topluluklar kurmasına yönelik özendirici faaliyetler düzenlenmesi

Eylem 1.1.5: Üniversite öğrencilerinin STK'larda staj benzeri programlar vasıtasıyla görev üstlenmesinin sağlanması

Eylem 1.1.6: Katılımcılığın artırılması, bağış ve yardımlarının yapılmasının özendirilmesi için toplumun tüm kesimlerine yönelik çeşitli etkinlikler düzenlenmesi

Eylem 1.1.7: Engelli, kadın örgütleri gibi belli bir grubun iyileşmesini hedefleyen örgütlere tüm kesimlerden katılımın özendirilmesi

Hedef 1.2: Sivil Toplum Örgütlerinin Tanıtılması ve Etkinliklerinin Duyurulması

Eylem 1.2.1: İletişim kanallarının çeşitlendirilmesi, tanıtım için etkili ve yenilikçi yöntemlerin kullanılması

Eylem 1.2.2: Sivil toplum örgütlerinin web sitelerinin hazırlanması ve var olanların güncel tutulması

Eylem 1.2.3: Yerel medya ile yapılan işbirliklerinin geliştirilmesi

Eylem 1.2.4: Belediyelerin billboardlarında STK'ların etkinlik duyurularının bedelsiz ya da düşük bedelle yapılması yönünde işbirliğinin sağlanması

STRATEJİK AMAÇ 2: SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN KAPASİTESİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

HEDEF 2.1 Yönetimin Etkinleştirilmesi ve İnsan Kaynaklarının Güçlendirilmesi

Eylem 2.1.1: Kurumsal kapasite gelişimine yönelik ihtiyaç duyulan eğitimlerin belirlenmesi

Eylem 2.1.2: Belirlenmiş olan mevzuat, yönetim, savunuculuk, lobicilik, kampanya yönetimi, gönüllü yönetimi gibi alanlarda eğitimler düzenlenmesi

Eylem 2.1.3: Sivil toplum örgütlerinde faaliyet raporu, çalışma programı ve stratejik plan hazırlanmasının ve doküman arşivi oluşturulmasının teşvik edilmesi

HEDEF 2.2: Gönüllülerle İşbirliğinin Geliştirilmesi

Eylem 2.2.1: Örgütlerde gönüllü politikalarının oluşturulması

Eylem 2.2.2: Gönüllü ağlarının oluşturulması

Eylem 2.2.3: Üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde STÖ çalışan ve gönüllülerine yönelik bir eğitim paketi hazırlanması

Eylem 2.2.4: Evden gönüllülük kapsamında gönüllülerle STK'ları bir araya getirecek çevrimiçi gönüllülük sitelerinin oluşturulması

HEDEF 2.3: Örgütlerin Mali Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi

Eylem 2.3.1: Kaynak geliştirme yöntemlerine ilişkin eğitim ve bilgilendirme yapılması

Eylem 2.3.2: Ulusal ve uluslararası fon kaynakları ile ilgili proje geliştirmenin ve ortaklıklar kurulmasının teşvik edilmesi

Eylem 2.3.3: Proje döngüsü yönetimi ve proje yürütülmesi konusunda eğitimlerin verilmesi

Eylem 2.3.4: Proje yazımına ve yürütülmesine yönelik teknik destek verilmesi

Eylem 2.3.5: Sivil topluma yönelik fon programlarında eş-finansman yükümlülüklerinin azaltılması için lobicilik faaliyetlerinin yürütülmesi

Eylem 2.3.5: Sivil toplum örgütlerinin kapasite geliştirmelerine olanak sağlayacak özel proje desteklerinin geliştirilmesi

STRATEJİK AMAÇ 3: SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ARASINDA VE DİĞER KURULUŞLARLA İŞBİRLİĞİNİN ARTIRILMASI

HEDEF 3.1 Sivil Toplum Ağlarının Güçlendirilmesi

Eylem 3.1.1: Bölgesel sivil toplum veritabanının oluşturulması

Eylem 3.1.2: Dernekler Müdürlükleri tarafından STÖ e-posta bilgilerinin alınması ve ağ oluşumları için diğer kurumlarla paylaşılması

Eylem 3.1.3: Aynı amaca yönelik çalışan bölge örgütlerinin platformlar ve çeşitli etkinlikler ile periyodik olarak bir araya getirilmesi

Hedef 3.2: Ulusal ve Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri ile İşbirliklerinin Geliştirilmesi

Eylem 3.2.1: Aynı amaca hizmet eden ulusal ve yerel sivil toplum örgütlerinin bir araya gelmesi için etkinlikler düzenlenmesi

Eylem 3.2.2: Yerel sivil toplum örgütlerinin ulusal ağlara katılımının teşvik edilmesi

Eylem 3.2.2: Ulusal ve uluslararası örgütlerle hibe programları kapsamında işbirliği yapılması

Eylem 3.2.3: Uluslararası kuruluşlarla işbirlikleri geliştirilmesi için yabancı dil bilen gönüllülerle işbirliği yapılması

Eylem 3.2.4: Yerel ve ulusal STÖ'ler arasında "kardeş STÖ" eşleşmesi yapılması teşvik edilerek tecrübe paylaşımının sağlanması

Hedef 3.3: Kamu ile Sivil Toplumun İlişkilerinin Güçlendirilmesi

Eylem 3.3.1: Kamu kurumlarının hazırladıkları strateji ile eylem planlarında ve politika oluşturma süreçlerinde katılımcılık ilkeleri çerçevesinde sivil toplum örgütlerinin görüşlerine yer vermesi için mekanizmaların oluşturulması

Eylem 3.3.2: Kamu politikalarının geliştirilmesi hususunda yönetim ilkesi temelinde karar alma mekanizmalarına yansıtılması için lobicilik yapılması

Eylem 3.3.2: Sivil toplum örgütlerini ilgilendiren mevzuat düzenlemeleri için ulusal ve yerel sivil toplum örgütleri ile beraber çalışılması

Eylem 3.3.3: OKA Kalkınma Kurulu'nda sivil toplum temsilinin artırılması için sivil toplumdaki gelen başvuruların artırılması

Eylem 3.3.4: Kent Konseylerinin Tanınırlılığının ve konseylere sivil toplum temsilcilerinin katılımının artırılması

Eylem 3.3.5: Kamu kurumları ve yerel yönetimlerin sivil toplum örgütlerine aynı yardımlarının bir sistematik içerisinde yapılması

Hedef 3.4: Özel Sektör ile Sivil Toplumun İlişkilerinin Güçlendirilmesi

Eylem 3.4.1: Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin özel sektör tarafından başlatılması ve geliştirilmesi

Eylem 3.4.2: Kurumsal gönüllülük uygulamalarının başlatılması için sivil toplum ile özel sektör arasında işbirliği yapılması

Eylem 3.4.3: Meslek örgütlerinin kurulmasının ve üyelerinin artırılmasının teşvik edilmesi

Eylem 3.4.4: Özel sektörün STÖ'lerinin faaliyetlerine kaynak sağlaması amacıyla her yıl bir sosyal sorumluluk proje buluşması yapılması

EKLER

Ek-1: SİVİL TOPLUMA YÖNELİK FON KAYNAKLARI

1) KALKINMA AJANSI FONLARI

Türkiye’de 26 Düzey 2 bölgesinde kurulmuş olan kalkınma ajansları her sene farklı konu başlıklarında mali destek programları uygulamaktadır. STK’ların de temel olarak başvurabileceği mali destek programları üçe ayrılmaktadır:

- 1) Proje Teklif Çağruları
- 2) Doğrudan Faaliyet Desteği
- 3) Teknik Destek Programı

a) Proje Teklif Çağruları

Proje teklif çağruları belirli dönemlerde ilan edilmekte, konuları ve başlıkları her sene farklı olabilmektedir. Uygun başvuru sahipleri de başvuru rehberlerinde belirtilmektedir. Ajans tarafından her bir proje başına verilebilecek azami ve asgari mali destek miktarları, destek programının kendine özgü koşullarına göre farklılık gösterebilir.

OKA tarafından STK’ların başvuru sahibi olabildiği 2011 İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi programında en az hibe miktarı 20.000 TL en fazla hibe miktarı 150.000 TL olarak belirlenmişken 2013 Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal İçerme Programında en az hibe miktarı 40.000 TL, en fazla hibe miktarı 200.000 TL olarak belirlenmiştir. Eş-finansmanın ise proje bütçesinin en az yüzde 10’u tutarında olması mevzuat gereği zorunludur.

b) Teknik Destek Programı

Bölgesel kalkınma açısından önem arz eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle kurumların hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaştıkları çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla verilen destektir. Teknik destekler yerel yönetimlerin ve kamu kurumlarının faaliyetlerinin desteklenmesinin yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmalarını kapsamaktadır. Teknik destekte kural desteğin Ajans personeli eliyle sağlanması olmakla birlikte, destek hizmet alımı yoluyla sağlandığı takdirde toplam maliyeti 15.000’ni geçmemektedir. Teknik destek için başvurular ilan edildikten sonra yıl boyunca açık kalmakta ve ikişer aylık süreçlerde değerlendirilip sonuçları ilan edilmektedir.

c) Doğrudan Faaliyet Desteği (DFD)

Belirlenmiş öncelikler doğrultusunda bölgenin kalkınması ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan yararlanılması, bölge ekonomisine yönelik tehdit ve risklerin

önlenmesi için acil tedbirler alınması, kritik öneme sahip araştırma ve planlama çalışmalarına, bölgenin girişimcilik ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesine ve yatırım faaliyetlerinin yönlendirilmesine yönelik faaliyetlere ilişkin destek verilmektedir. DFD kapsamında finanse edilen faaliyetler, üç aylık uygulama süresini aşamazlar. Ajansın DFD programı ilan edildikten sonra yıl boyu açık kalmakta ve projeler geldikçe değerlendirme yapılmaktadır.

2) AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI

a) Sivil Toplum Diyalogunun Güçlendirilmesi Hibe Programı

Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana Türkiye ve AB arasındaki sivil toplum diyalogunun güçlendirmesi amacıyla çeşitli projeler yürütülmektedir. Bu çerçevede, sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik olarak "Sivil Toplum Diyalogu I" ve "Sivil Toplum Diyalogu II" projeleri farklı tematik alanlarda uygulamaya konulmuştur. Bu programların devamı niteliğindeki "Türkiye ve AB arasındaki Sivil Toplum Diyalogunun Güçlendirilmesi III Hibe Programları" 20 Mayıs 2013 itibarıyla hayata geçirilmiştir. **Siyasi Kriterler Hibe Programı** ile Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin, Avrupa Birliği'nin siyasi kriterler alanındaki politikaları ve uygulamaları hakkındaki bilgi birikimlerinin artırılması ve Avrupa Birliği'ndeki muadilleriyle ortaklıklar geliştirerek, kurulacak güçlü bir diyalogla karşılıklı anlayış ve etkileşimin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Siyasi kriterler konusunda belirlenen öncelikli alanlar:

- İnsan hakları,
- Ayrımcılıkla mücadele,
- Demokrasi ve hukukun üstünlüğü olarak belirlenmiştir.

Medya Hibe Programı ile medya sektöründe faaliyet gösteren medya kuruluşları ve medya alanında faaliyet gösteren STK'ların Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında mesleki birikimlerinin artırılması ve Türkiye ile AB üye ülkelerindeki medya kuruluşları arasında kalıcı bir diyalog geliştirilmesi hedeflenmektedir.

b) İnsan Kaynakları Operasyonel Programı

İnsan kaynaklarının geliştirilmesi kapsamında ülkemize verilen AB fonlarının kullanılması, program ve projelerin hazırlanması, yönetilmesi, uygulanması, izlenmesi, denetlenmesi ve değerlendirilmesi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı insan kaynaklarına ilişkin politika ve uygulamaların başarıyla yürütülebilmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKG OP)'ni hazırlamıştır. Bu program, IPA İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi kapsamında, Türkiye'nin eş finansman sağladığı AB fonlarının kullanılacağı öncelik alanlarını, coğrafi bölgeleri, fonların kullanımı için öngörülen koşulları, önceliklere ayrılan miktarları ve genel itibarıyla fonların kullanımı için gerekli yapıları ortaya koyan temel programdır.

Bu programın ekonomik faydalar oluşturmakla birlikte sosyal yaşamda da iyileşme sağlayacağı düşünülmektedir. Programın öncelikleri İstihdam, Eğitim, Hayat Boyu Öğrenme, Sosyal İçerme, Teknik Yardım şeklinde belirlenmiştir.

Programın öncelik eksenleri:

İstihdam: Bu önceliğin amacı, özellikle kadınların işgücüne katılımlarını artırarak ve genç işsizliğini azaltarak, daha çok insanı istihdama çekmek ve istihdamda sürekli olmalarını sağlamaktır. Bu amaç, eğitim ve mesleki eğitim alanlarında atılacak adımlar ile farkındalık artırılmasını da içeren geniş bir politika yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Ayrıca, kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi ve kamu istihdam hizmetleri, daha kaliteli hizmet sağlanması ve daha etkin işgücü piyasası politikalarının uygulanması noktasında büyük önem taşımaktadır.

Eğitim: Bu önceliğin amacı, eğitimin kalitesinin artırılması, eğitim ve iş gücü piyasası arasındaki bağın kuvvetlendirilmesi, başta kız çocukları olmak üzere her düzeyde okullaşma oranlarının yükseltilmesi yolu ile insan kaynağına yapılan yatırımın artırılması olarak belirlenmiştir.

Hayat Boyu Öğrenme: Bu önceliğin amacı ülkemizde Hayat Boyu Öğrenme olanaklarının yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi, işçi, işletmelerin ve işverenlerin uyum yeteneklerinin artırılmasıdır.

Sosyal İçerme: Bu önceliğin amacı, dezavantajlı kişilerin işgücü piyasasına ve sosyal korumaya erişimlerinin kolaylaştırılması ve işgücü piyasasına erişimleri önündeki engellerin kaldırılması yoluyla içermeci bir işgücü piyasasının teşvik edilmesidir.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: www.ikg.gov.tr

c) Erasmus +

Erasmus+ Programı, Avrupa Birliği tarafından eğitim ve gençlik alanında 2007-2013 yılları arasında uygulanmış olan Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programlarının yerine uygulanacak olan yeni programdır. Ağırlıklı olarak proje faaliyetlerine dayanmakla birlikte bireysel faaliyetleri de içermektedir.

Erasmus+ Programı kapsamında desteklenen faaliyetler temel olarak 3 Ana Eylem ve 2 Özel Eylem altında toplanmaktadır:

Ana Eylem 1: Bireylerin Öğrenme Hareketliliği

Ana Eylem 2: Yenilik ve İyi Uygulamaların Değişimi için İşbirliği

Ana Eylem 3: Politika Reformuna Destek

Özel Eylem1: Spor Destekleri

Özel Eylem2: Jean Monnet Programı

Erasmus+ Programının hedef kitlesi şu şekildedir:

- Yükseköğretim alanında; üniversite öğrencileri, akademisyenler ve yükseköğretim çalışanları,
- Mesleki eğitim alanında; meslek okulları öğrencileri, çıraklar, profesyoneller, eğitimciler, mesleki eğitim alanında çalışanlar,
- Okul eğitimi alanında; ilk ve ortaöğretim öğrencileri, okul liderleri, öğretmenler ve okul çalışanları,
- Yetişkin eğitimi alanında; öğrenciler, eğitimciler, yetişkin eğitimi veren kurumların üyeleri ve çalışanları,
- Gençlik alanında; 13-30 yaş arası gençler, gençlik çalışanları, gençlik kuruluşlarının üyeleri ve çalışanları

Ayrıntılı bilgi için bakınız: www.ua.gov.tr

d) Sivil Düşün

Sivil Düşün, aktivistlerin, sivil toplum örgütleri, ağlar ve platformlarının ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tasarlanan yenilikçi, esnek ve katılımcı bir Avrupa Birliği programıdır. Sivil Düşün Programı kapsamında standart proje yaklaşımından uzaklaşan çeşitli faaliyetler belirlenmiştir:

1. Mevcut ya da yeni ulusal, bölgesel, yerel ya da tematik platformlara ve ağlara yönelik çok yıllık destek
2. Mikro-hibelerin aracı bir sivil toplum örgütü (örgütleri) tarafından yeniden dağıtımı yoluyla STK'ların sivil toplum aktörleri olarak temel faaliyetlerini gerçekleştirme sürecinde acil ihtiyaçlarına yanıt veren hızlı, doğrudan ve küçük çaplı desteklerin sunulması
3. Aktivistlere Destek Mekanizması yoluyla destek taleplerinin hızlı bir şekilde tespit edilmesi ve seçilmesi, ayrıca aktif bireylerin AB'deki faaliyetlere ve AB'li aktivistlerin de Türkiye'deki sivil toplum etkinliklerine daha yaygın katılımına imkân vermek üzere sözlü ve yazılı çeviri, seyahat, uzmanlık gibi alanlarda zamanında destek sunulması
4. Doğrudan AB Delegasyonu ile çalışan bir ekip tarafından sunulan destek

Sivil Düşün Aktivist Programına başvurular Sivil Düşün AB Programı Ekibi tarafından aylık olarak değerlendirilmektedir. (Bakınız: www.sivildusun.eu)

3) CHREST VAKFI

Chrest Vakfı sağladığı maddi desteği, ağırlıklı olarak iki program alanına yoğunlaştırır: **Cinsiyet Eşitliği** ve **Sanat ve Kültür Yolu ile İletişim ve Diyalog**. Vakıf, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sanat dışında başka konularla da ilgilenir; bu konulara yönelik destek, Özel Projeler adı verilen başka bir program aracılığıyla sağlanır. Türkiye'nin dört bir yanından çeşitli faaliyetleri desteklenmektedir. Vakfın desteklediği projelere bakıldığında 2000 dolardan 150.000 dolara kadar hibe verilebildiği ve ortalama olarak yılda 10 projenin desteklediği görülmektedir.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.chrestfoundation.org/tr/grantinfo.asp>

4) SABANCI VAKFI TOPLUMSAL GELİŞME HİBE PROGRAMI

Kadın, genç ve engellilerin eşit fırsatlara sahip olmalarını ve topluma aktif katılımlarını destekleyen Sabancı Vakfı, bu konularda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının projelerini, Toplumsal Gelişme Hibe Programı (TGHP) kapsamında desteklemektedir. Program kapsamında, bugüne kadar toplamda 7 milyon TL hibe ile desteklenen 37 proje, 72 ilde uygulanmıştır. Diğer taraftan, Sabancı Vakfı projelerini desteklediği kurumların kapasitesine katkı sağlamak için çeşitli etkinlikler düzenler. Bu çalışmalar kapsamında kurumlar, benzer alanlarda çalışan diğer kurumlarla tanışır, çeşitli bilgi değişim ağlarına dahil olur, ulusal ve uluslararası uzmanlara erişim desteği alır. Deneyim paylaşım toplantıları ve çeşitli atölyelerle kapasite geliştirme imkânı bulur.

- Çifte dezavantajlı' grupları hedefleyen (Genç Kadın, Engelli Kadın, Engelli Genç veya Engelli Genç Kadın) ve/veya
- Farklı alanlarda çalışan kurumlarla işbirlikleri kurarak, "toplumsal cinsiyet", "engelli" ve/veya "gençlik" yaklaşımlarını çalışmalarına entegre eden kurumların projelerine öncelik verilmektedir.

Program kapsamında desteklenen projelerin 3 temel konudan en az birine değinmesi gerekmektedir:

- **Toplumsal Adalet:** Kadın, genç ve engellilere yönelik ayrımcılığa ve fırsat eşitliğinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmaları kapsar.
- **Ekonomik Katılım:** Kadın, genç ve engellilerin ekonomik hayata katılımının önündeki engellerin kaldırılması için potansiyel çözümleri kapsar.
- **Toplumsal Katılım:** Toplumsal hayatın dışında kalmış kadın, genç ve engellilerin toplumsal katılımını teşvik edecek çalışmaları kapsar.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.sabancivakfi.org/sayfa/hibe-programi-5>

4) AVUSTRALYA BÜYÜKELÇİLİĞİ DOĞRUDAN YARDIM PROGRAMI

[Doğrudan Yardım Programı \(DAP\)](#) yaklaşık 45 ülkede kalkınma çalışmalarında kullanılan esnek, küçük bütçeli bir yardım projesidir. Ankara'daki Avustralya Büyükelçiliği tarafından Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan'daki projeler için kullanılmaktadır. İnsani zorluklara uzun vadede ve sürdürülebilir bir biçimde yönelmeyi amaçlayan esnek ve küçük hibelerdir. Fon miktarı minimum 3.000 Avustralya doları, maksimum 10.000 Avustralya doları olmaktadır. Projeye hak kazanan faaliyetler genellikle oldukça kısa zaman dilimlerinde ve bir yılı aşmayacak şekilde uygulanır. Hibe verilen örnek alanlar arasında: **toplum sağlığı, eğitim, küçük ölçekli altyapı, kırsal ve tarımsal kalkınma ve çevre** bulunmaktadır.

Ayrıntılı bilgi için bakınız:

<http://www.turkey.embassy.gov.au/ankatürkish/DAPOverviewTUR.html>

5) JAPONYA BÜYÜKELÇİLİĞİ YEREL PROJELERE HİBE PROGRAMI

“Yerel Projelere Hibe Programı (GGP)” Japon Devleti tarafından 1989 yılından beri “Japonya Resmi Kalkınma Yardımı (Japon ODA)” kapsamında gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Programın amacı temel insani ihtiyaçları karşılamak üzere hazırlanmış kalkınma projelerine yönelik geri ödemesiz bir mali yardım sunmaktır. Program kapsamında 130'dan fazla ülkede yaklaşık 20.000 yerel proje gerçekleştirilmiştir. Programın Türkiye'de uygulanması ile ilgili anlaşma Japonya ve Türkiye Devletleri arasında 11 Eylül 2000 tarihinde imzalanmıştır. Program bu tarihten itibaren Türkiye'de uygulanmaktadır. Türkiye'nin tüm bölgelerinden proje başvuruları kabul edilmekte ve ülkenin her yerinde proje uygulanabilmektedir. Ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine öncelik verilmektedir. Programa sivil toplum kuruluşları ve belediyeler başvuruda bulunabilirler. Projeler toplumun dezavantajlı kesimlerini hedeflemeli ve yerel seviyede etkiye sahip olmalıdır. Ayrıca, başvuru sahiplerinin projeden faydalanacak tek kesim olmaması gerekliliği de dikkate alınmalıdır.

Projeler toplumdaki dezavantajlı kesimleri hedefleyen konularda, temel insani ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olmalıdır. Kabul edilen proje konuları aşağıdaki gibidir:

- **Temel Sağlık:** Koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, sağlık merkezlerinin ekipmanlarının yenilenmesi ve yeni ekipman sağlanması
- **Engelliler:** Engelliler için özel okul veya merkezler, üretime yönelik atölyeler
- **Kalkınmada Kadın:** Kadınların bölgede kalkınmasını hedefleyen beceri geliştirme, mesleki eğitim ve rehabilitasyon merkezleri

- **Kamu Faydası/Diğer Dezavantajlı Kesimler:** Yaşlılar için özel bakım merkezleri, huzurevleri, çocuklara ve gençlere yönelik eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, sokak çocukları veya kimsesizler için tesisler
- **Kapasite Geliştirme ve Eğitim:** Mesleki eğitim, özel topluluklar için kapasite geliştirme programları

Proje kapsamında desteklenen bütçe kalemleri bina yapımı, bina onarımı, ekipman ve/veya malzeme teminidir.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: http://www.tr.emb-japan.go.jp/Hibe_Yardimi/GGP.htm

6) GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI GENÇLİK PROJELERİ DESTEK PROGRAMI

Eğitim, kültür, araştırma, sanat, bilim, girişimcilik, spor, gönüllülük, hareketlilik, katılım, sosyal uyum ve Bakanlığın görev, yetki ve sorumluluk alanına giren diğer konularda, kalkınma planları, hükümet programları, politika belgeleri ve stratejik planlarda belirlenen hedef ve öncelikler dikkate alınarak, Bakan onayıyla bölgesel, ulusal veya uluslararası proje destek programları oluşturulmaktadır. Programlar gençleri hedeflemekle birlikte, bu alanda projeleri olan sivil toplum kuruluşlarına açıktır. Proje teklif çağrıları yıl içerisinde dönemler itibarıyla yayınlanmaktadır.

2014 yılındaki programda tarih bilinci, hareketlilik, gönüllülük, sosyal uyum, katılım, sağlıklı yaşam ve spor, girişimcilik, kültür sanat, eğitim, yenilikçi projeler, bilimsel araştırma alanlarında 10.000 TL alt sınır, 250.000 TL üst sınır olmak üzere hibe sivil toplum örgütlerine, gençlik gruplarına ve topluluklarına sağlanmaktadır.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://gsb.gov.tr/Sayfalar/2219/2218/program-hakkinda.aspx>

7) İÇİŞLERİ BAKANLIĞI PROJE DESTEK SİSTEMİ (PRODES)

İçişleri Bakanlığınca yapılan yardımlardan faydalanmak isteyen derneklerin belirtilen konularla ilgili projelerini yayınlanan başvuru rehberine göre hazırlamaları ve belirtilen tarihler içerisinde Bakanlığın [Proje Destek Sistemi \(PRODES\)](#) üzerinden elektronik olarak müracaat etmeleri gerekmektedir.

2014 yılı için desteklenecek proje konuları, İçişleri Bakanlığınca aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- a) İnsan hakları ve demokrasi bilincinin yaşatılması ve etkin hale getirilmesine yönelik projeler,
- b) Karar alma mekanizmalarına katılım, kamu-sivil toplum diyalogunun artırılması ve aktif vatandaşlık konulu projeler,

- c) Sivil toplum kuruluşlarının yönetim ve işlevsel kapasitelerini arttırmaya yönelik projeler,
- d) Toplumun farklı kesimleri arasında işbirliği ve etkileşimi arttırmaya yönelik projeler,
- e) Çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, maddi durumu iyi olmayan ve sosyal risk altındaki gruplara yönelik eğitim, kültürel ve sosyal içerikli projeler,
- f) Gençlerin, kadınların ve engellilerin girişimciliğini, liderlik vasıflarını ve istihdamını arttırmaya yönelik projeler,
- g) Aile ve kültürel değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik projeler

Dernekler program çerçevesinde kamu kurumları ve yerel yönetimler ile işbirliği yapabilmektedir. 2014 yılı proje yardımları için İçişleri Bakanlığı bütçesinde öngörülen kaynak miktarı 20.000.000 TL'dir. Bakanlık tarafından proje bütçesine yapılacak katkı, en az 5.000,00 TL ve en çok 150.000,00 TL tutarlar arasında olacaktır.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.dernekler.gov.tr/projeler/yeni-basvuru.aspx>

Ek 2: DANIŞMA –TEKNİK DESTEK SAĞLAYAN KURUMLAR

SİVİL TOPLUM GELİŞTİRME MERKEZİ (STGM)

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM) 2004 yılında kurulmuş “Güçlü ve Demokratik Sivil Toplum” vizyonu ile çalışmalarına devam eden bir sivil toplum örgütüdür. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği sivil örgütlenmeyi teşvik etmek, STK’ların kurumsal gelişimlerini artırmak, uluslararası faaliyetlerde bulunmalarını teşvik etmek, bu alanda çalışan kuruluşlarla diyalog ve işbirliğini geliştirmeyi kolaylaőtırma, katılımcılık ve gönüllü çalışmaların önemi konusunda toplumsal farkındalığı artırmak, STK’ların kurumsal ve mali ihtiyaçlarının tespiti, değerlendirilmesi ve giderilmesine yönelik araştırma ve çalışmalar yapmak, STK’ların proje ve fon geliştirme, gündem ve politika oluşturma ve lobi becerilerinin artırılmasına katkıda bulunma, STÖ faaliyetleri için yer, ekipman ve teknik destek sağlama gibi STK’lara yönelik birçok kapsayıcı hizmet sağlama amacıyla kurulmuştur.

STGM özellikle hak temelli çalışan yerel sivil örgütlerine kapasite güçlendirme çalışmalarında destek olmaktadır. STGM’nin temel kapasite güçlendirme programı yerinde kurumsal destekler (kurumsal koçluk), ihtiyaç temelli eğitimler, ağ kurma ve toplantı destekleri ve genel kapasite güçlendirme eğitimleri gibi desteklerden oluşmaktadır.

Genel Kapasite Güçlendirme Eğitimleri: Genel kapasite güçlendirme eğitimleri tematik alanlarda gerçekleştirilen eğitim ve çalışma ziyaretlerinden oluşur. Genel kapasite güçlendirme çalışmalarında amaç STÖ temsilcileri üzerinden örgütlerin güçlendirilmesidir. Eğitimler belli aralıklarla kısa süreli olarak ilana çıkar ve gerçekleştirilir. İlan hak temelli çalışan sivil toplum örgütü temsilcilerinin başvurularına açıktır.

Genel eğitim konuları:

- Yerel Katılımın Güçlendirilmesi
- Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Mücadele
- Sosyal Medya Ve İletişim
- Toplumsal Cinsiyet
- Örgütlenme ve Sosyal Haklar

İhtiyaç temelli eğitimler: İhtiyaç temelli eğitimler STGM’nin sivil toplum örgütlerinin ihtiyaç ve sorunlarına dönük olarak özgün olarak tasarlanan eğitimlerdir. Bu kapsamda sivil toplum örgütleriyle bire bir çalışmalar planlanmakta ve gerçekleştirilmektedir.

İhtiyaç Temelli Eğitimleri diğer eğitim çalışmalarından ayıran temel özellik eğitim içeriklerine ve tarihlerine STK’lar ile birlikte karar veriyor olmasıdır.

Detaylı bilgi için: <http://stgm.org/tr/icerik/goster/ihtiyac-temelli-egitimler>

Yerinde Kurumsal Destekler (kurumsal koçluk): STGM, STK'ların kurumsallaşma hedefleri doğrultusunda, bire bir, yüz-yüze çalışmalarından oluşan "Yerinde Kurumsal Destekler" vermektedir. STK'lar Yerinde Kurumsal Desteklere, stratejik planlamadan, bütçe yönetimine, iletişim stratejisi oluşturulmasından, kampanya planlamasına kadar farklı alanlarda başvuru yapabilir.

Detaylı bilgi için: <http://stgm.org/tr/icerik/goster/yerinde-kurumsal-destekler>

Toplantı ve Ağ Destekleri: STGM toplantı ve ağ destekleri kapsamında sivil toplum örgütlerinin toplantılarına ve ağ kurma çalışmalarına destek vermektedir. Bu desteklerle sivil toplum örgütlerinin toplantı ve eğitim çalışmalarının desteklenmesi ve tematik ağların oluşumu, sürdürülmesi ve güçlenmesi hedeflenmektedir.

Detaylı bilgi için: <http://stgm.org/tr/icerik/goster/toplanti-destekleri>

TÜSEV

TÜSEV 1993 yılında aralarında Türkiye'nin önde gelen vakıf ve derneklerinin bulunduğu 23 sivil toplum kuruluşu tarafından üçüncü sektörün yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bugün vakfın 100'ü aşkın mütevellisi, TÜSEV çatısı altında işbirliği yapmaktadır.

TÜSEV çalışma alanları:

- STK'lar için daha destekleyici bir yasal ve mali ortam yaratılması,
- STK'lara stratejik ve etkin kaynak aktarımının sağlanması,
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum arası işbirliğinin teşvik edilmesi,
- Uluslararası topluluğun ülkemiz sivil toplumunu tanıması ve işbirlikleri kurması,
- Sivil toplumla ilgili araştırma projelerinin hazırlanması, bu araştırmaların sivil toplum paydaşlarının gelecek faaliyet ve programlarında yol gösterici şekilde kullanılmasıdır.

Yasal Çalışmalar: Uygun Altyapıyla Güçlü Sivil Toplum

Dernek ve vakıfları ilgilendiren yasal mevzuata ve konudaki gelişmelere ilişkin bilgi kaynağı oluşturulması, Kamu politikalarının oluşumunda STK katılımını ve devlet-STK işbirliğini desteklenmesi, Bağımsız politika analizleri içeren raporlar hazırlanması ve savunuculuk yapılması, Reform uygulamalarının izlenmesi,

Yeni mevzuatın uygulanması ve benimsenmesi için kapasite geliştirilmesi gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Sosyal Yatırım: Stratejik Bağışlarla Etkin Sivil Toplum

- İlgili paydaşların stratejik ve etkin bağış uygulamaları hakkında bilgilendirilmesini,
- Sosyal yatırım ve filantropi için daha elverişli bir altyapı oluşturulması,
- STK'lara kaynak aktarımını sağlayan model ve mekanizmaların teşvik edilmesini (bağışçılar vakıfları - community foundations gibi),
- Yeni donör ve bağışçıların bağış ve hibe programları oluşturmalarına destek verilmesini,
- Sosyal girişimleri ilgilendiren yasal ve mali altyapının iyileştirilmesi ve sosyal girişimlerin teşviki için çalışmalar yürütmeyi amaçlar.

Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi

İstanbul Bilgi Üniversitesi STK'ların karşılaştığı sorun ve ihtiyaçlara cevap vermek ve çözümlerine katkıda bulunmak amacıyla, Mart 2003'te STK Eğitim ve Araştırma Birimi'ni oluşturmuştur. Türkiye'de ilk defa bir üniversite bünyesinde kurulan birim, STK'ların etkin çalışma sorununun çözümüne ve çoğulcu demokraside STK'ların rolünün güçlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

- Özellikle Anadolu'da bulunan STÖ gönüllüleri ve profesyonellerinin ihtiyaç duydukları ve talep ettikleri eğitim olanaklarını yaratmak amacıyla yaklaşık 8 ay süren uzaktan öğrenme ve sertifika programları düzenlemektedir.
- İstanbul'da Dolapdere Kampüsünde STÖ Eğitim ve Sertifika programları düzenlenmektedir. Düzenlenecek Eğitim ve Sertifika Programları her yıl temmuz ayında açıklanmaktadır.
- STK'ların talep ve ihtiyaçları doğrultusunda kısa süreli kurslar düzenlenmektedir.
- STK'lar arası haberleşme, ortak çalışmalarda bulunma gibi konularda katkıda bulunmak amacıyla, STÖ elektronik posta adresleri veritabanı oluşturulmuştur. Sitede 1000'den fazla e-mail ve 4000'den fazla posta adresi kullanıma açık olarak bulunmaktadır.
- STK'ların kullanımına yönelik fonlar hakkındaki bilgileri ve proje teklif çağrılarını web sitesinde yayınlayarak, yaygınlaştırmaktadır.
- İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi ile işbirliği halinde, STK'ların hukuki sorunları konusunda yardım sağlanmaya başlanmıştır.
- STK'ların kapasite gelişimine katkıda bulunacak kitaplar İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi tarafından basılmaktadır.

- STK'lare yönelik çeşitli konularda eğitim programlarımızda yer alan yerli ve yabancı uzmanların konuşmacı olarak katıldıkları katılıma açık seminerler düzenlenmektedir.

Ayrıntılı bilgi ve irtibat için: <http://stk.bilgi.edu.tr/>

Sivil Toplum Aracı – Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Yardım (TACSO)

Batı Balkanlar ve Türkiye’de Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında sağlanan mali yardım çerçevesinde uygulanmaktadır.

Proje kapsamında, Ankara ve İstanbul’daki iki proje ofisi aracılığıyla, aralarında ihtiyaç analizi geliştirilmesi, spesifik tasarlanan eğitimler yoluyla kapasite oluşturulması ve ağ oluşturma faaliyetlerinin organizasyonu ve uygulanması da dahil olmak üzere STK'lare yönelik birçok destek çalışması yapılmaktadır.

Ayrıntılı bilgi ve irtibat için: <http://www.tacso.org/Default.aspx?langTag=tr-TR&pageIndex=1>

Salto-Youth

Gençlik alanında Avrupa öncelikleri doğrultusunda kurulmuş bir platformdur. Gençlik çalışanları için eğitim ve bilgi-alışverişi imkânı sağlamakta, bu alanda çalışan örgütleri desteklemektedir. Avrupa’daki ulusal ajanslarla birlikte eğitim programları düzenlenmekte, eğitimcilerin eğitimi için kaynaklar ve eğitimler düzenlenmektedir.

Kaynakça:

Baker, G. (2002). *Civil Society and Democratic Theory* London: Routledge

Charities Aid Foundation (2013) World Giving Index Erişim tarihi 11.03.2014
<http://www.cafamerica.org/wgi-2013/>

CIVICUS . (2013). *State of Civil Society 2013: Creating an Enabling Environment*

İçişleri Bakanlığı (2013a), Dernekler Dairesi Başkanlığı, www.dernekler.gov.tr

İçişleri Bakanlığı, Dernekler Dairesi Başkanlığı (2013b). *Basılmamış Doküman*

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2013). Erişim tarihi 08.02.2014
<http://koop.gtb.gov.tr/>

Keyman, F. (2006). *Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha*. Erişim tarihi 10.11.2013
<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiye-de-sivil-toplumun-seruveni.pdf>

Lewis, D. (1998). *Bridging the gap?: the paralel universes of non-profit and non-governmental organisation research traditions and the chaingin context of voluntary action*. CVO Working Paper Number 1

OECD .(2009). *Participation in Voluntary Work and Membership of NGOs For Young Adults*

Pratt, B. and R. Popplewell, A. (2013). “The emergence and re-emergence of civil society: A brief history of civil society in Europe from Magna Carta to the Eurozone Crisis.” In *Development in Practice*, 23 (7/8)

Resmi Gazete. (2014). 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmeleri Kanunu Gereğince İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2014 Ocak Ayı İstatistikleri

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) (2011). *Yönetişim Rehberi*. Erişim tarihi 10.11.2013
<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yonetisim-rehberi.pdf>

STEP Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu 2005. (2006). Erişim tarihi 10.11.2013
<http://www.step.org.tr/default.asp?c=5&s=16>

STEP Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II (2011). Erişim tarihi 10.11.2013
http://www.step.org.tr/images/UserFiles/File/step2011_web%20SON.pdf

TÜİK ADNKS Veritabanı. (2013). www.tuik.gov.tr

TÜSEV. (2006) *Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet*.
Erişim tarihi 10.11.2013

<http://tusev.org.tr/userfiles/image/ford/Kavramsal%20Cerçeve%20ve%20Yonetici%20Ozeti.pdf>

TÜSEV. (2011). Hak Temelli Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Özgürlüğü.
Erişim tarihi 10.02.2013

<http://www.tusev.org.tr/userfiles/images/HakTemelliVakaAnaliziTR.06.11.13.pdf>

TÜSEV. (2013a). Bireysel ve Kurumsal Bağışçılar için Yasal ve Vergisel Düzenlemeler Rehberi. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayım

TÜSEV. (2013b). Sivil toplum İzleme Raporu 2012. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayım

UNDP (2004). A Users’ Guide to Civil Society Assessments.

http://gaportal.org/sites/default/files/UNDP_Civil_Society_Guide.pdf

United Nations Volunteers. (2011). State of the World’s Volunteerism Report

Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2013). www.vgm.gov.tr

Woodcock, B. (2011). <http://www.kent.ac.uk/careers/sk/leadership.htm>